

ANTECKNINGAR

AF OCH OM

SVENSKA KONGOFARARE

FÖREDRAG OCH UPPSATSER

AF

G. PAGELS, A. WESTER, E. GLEERUP,
E. W. DAHLGREN, E. EKHOFF.

STOCKHOLM.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

Pris 2 kronor.

ANTECKNINGAR

AF OCH OM

SVENSKA KONGOFARARE

FÖREDRAG OCH UPPSATSER

AF

G. PAGELS, A. WESTER, E. GLEERUP,
E. W. DAHLGREN, E. EKHOFF.

STOCKHOLM, 1887
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER

UR YMER 1886.

Om svenskarna i Kongo

Af E. W. Dahlgren.

Historien om de händelser, som föregingo bildandet af verldens yngsta stat, Kongostaten, har genom Stanleys, äfven till svenska öfverflyttade bok »Kongo» i sina hufvuddrag blifvit framlagd för offentligheten. En kort öfversigt öfver dessa händelser torde dock vara på sin plats såsom inledning till följande uppgifter angående våra landsmäns deltagande i det stora företaget.

Intresset för den afrikanska kontinentens utforskning hade under vårt århundrade varit i ständigt stigande. Den första resan tvärs genom kontinenten, utförd af Livingstone, upptäckten af de stora sjöarna genom Burton och Speke, Nilens ursprung uppdagadt af Speke och Grant samt Livingstones senare epokgörande resor, det dunkel, som länge hvilade öfver hans öde, och slutligen hans död vid en af källsjöarna till den flod, hvars lopp han så länge förgäfves sträfvat att utforska, hade dragit hela den bildade verldens blickar på Afrika och det stora arbete i vetenskapens och civilisationens tjenst, som der var att utföra. Sedan Cameron 1875 fullbordat den andra genomkorsningen af kontinenten, men liksom Livingstone misslyckats i försöken att följa loppet af det väldiga vattendrag, som äfven han vid Nyangve sett strömma norr ut, uppstod tanken att företaga Afrikas utforskning på ett annat sätt än förut. I stället för isolerade expeditioner med hvar och en sitt särskilda program, borde man arbeta med gemensam plan från flere håll, och i stället för att endast genomtåga landet, borde hufvudvigten läggas på grundandet af fasta stationer, från hvilka upptäckts- och civilisationsarbetet sedan kunde bedrifvas med större hopp om framgång. Upphofsmannen till dessa ideer var konung Leopold II af Belgien, och ingen nu lefvande man har i högre mått än han gjort uppoffringar för dessa ideers förverkligande.

Vid en af honom till Bruxelles kallad församling af Afrikaresande och andra för frågan intresserade personer grundades i september 1876 den »internationella afrikanska associationen» (*Association Internationale Africaine*). Ett upprop riktades till alla civiliserade staters regeringar och vetenskapliga myndigheter att sammansluta sig till gemensamt arbete för Afrikas utforskning. Under ledning af en exekutivkomité i Bruxelles bildade sig också snart nationalkomiteer i Belgien, Tyskland, Österrike-Ungern, Frankrike, Schweiz, Holland, Italien, Spanien, Portugal, Ryssland och Nordamerika. Äfven till Sverige ingick inbjudning att deltaga i det storartadt planlagda verket, och bland andra fick dåvarande Antropologiska sällskapet genom belgiske konungens representant i Stockholm mottaga förfrågan, huruvida sällskapet ville ansluta sig till de i Bruxelles beslutade åtgärderna.[1] För Sveriges del kunde dessa uppmaningar dock ej leda till annat än uttalanden af lifliga sympatier; att vårt land skulle komma att göra sin insats i det gemensamma företaget i form af lefvande arbetskraft kunde ingen vid den tiden förutse.

Då delegerade för nationalkomiteerna d. 20 och 21 juni 1877 sammanträdde i Bruxelles, var en summa af 73,000 francs disponibel för årets verksamhet och 77,000 francs för det följande årets. Man beslöt också genast att skrida till anläggandet af en station vid Tanganikasjön, hvilken anläggning skulle utföras af en stor expedition utgången från Afrikas ostkust. Oaktadt denna expedition redan i dec. 1877 inträffade i Zanzibar, nåddes, till följd af otaliga svårigheter och olyckor af alla slag, först i aug. 1879 Tanganikasjön, der stationen Karema omedelbart derefter anlades. Tvenne nya expeditioner afgingo i maj och dec. 1879 till den förstas undsättning, och den ena af dessa är särskildt beryktad derigenom, att densamma gjorde ett första försök att i dessa trakter använda indiska elefanter till transport, ett försök som, ehuru ej egentligen misslyckadt, emellertid icke blifvit förnyadt.

Under det att dessa företag knappast voro påbörjade, anlände d. 8 aug. 1877 Henry Stanley till M'boma, nära Kongos mynning, efter att hafva följt den väldiga floden ända från Nyangve och ådagalagt dess segelbarhet på en sträcka af omkring 1,700 km. Att härmed den blifvande kungsvägen till hjertat af Afrika blifvit uppdagad, var genast tydligt, och konung Leopold dröjde ej heller att för sina ändamål begagna sig af så väl densamma som dess upptäckare. Redan då Stanley i jan. 1878 på sin hemresa från

[1] Se Tidskrift för antropologi och kulturhistoria n:r 15, sid. 1.

Afrika anlände till Marseille, möttes han af den belgiske monarkens utskickade med anbud om anställning i den afrikanska associationens tjenst, och underhandlingarna med honom bedrefvos sedan med den framgång, att vid en sammankomst i Bruxelles i nov. samma år bildades ett från associationen sjelfständigt företag under namn af »*Comité d'études du Haut-Congo*», till hvars i Afrika verkande chef Stanley blifvit utsedd.

Det angrepp, som nu, med Kongos mynning till utgångspunkt, riktades mot de inre af Afrika, följdes af vida större framgång än det, som kommit den internationella associationen till del i Ost-Afrika.[1] Den 14 aug. 1879 landsteg Stanley i Banana med en af honom sjelf i Zanzibar värfvad trupp af 68 svarta arbetare. På platsen befunno sig redan förut elfva hvita medhjelpare, tillhörande olika nationer, samt en från Europa ditförd flottilj af fem små ångare och tre roddbåtar. Sju dagar senare ångade den lilla flottiljen uppför Kongo till Vivi, der den första stationen anlades. Floden upphör här att vara segelbar, hvarför farkoster och förråd nu måste föras vidare öfver land. Vägar anlades genom fullkomligt obanade trakter, och transporterna verkstäldes under otaliga svårigheter, men det åtgick ett helt år, eller till d. 21 febr. 1881, innan expeditionen stod färdig att från den andra stationen, Issangila, fortsätta sin färd till Manyanga på den mellan dessa båda ställen å nyo segelbara floden. Förbi de sista katarakterna färdades man med något mindre svårigheter på södra flodstranden upp till Stanley Pool, som nåddes d. 1 dec. 1881. Här anlades under slutet af 1881 och början af 1882 stationen Léopoldville, och en förbindelselinie mellan kusten och öfre Kongos segelbara lopp var sålunda åstadkommen.

Redan under färden mellan Vivi och Issangila hade Stanley haft ett möte, som på hans företag under den närmaste tiden utöfvade det vigtigaste inflytande. Den 7 nov. 1880 påträffade han till sin stora, om också ej angenäma öfverraskning en europé, den franske marinofficeren grefve Savorgnan de Brazza, som närmast kom från Stanley Pool, dit han hunnit genom att från Ogoveflodens källor öfvergå till Kongos biflod Alima och följa denna till dess inflöde i hufvudfloden. Vid ankomsten till Stanley Pool fick Stanley snart veta, att de Brazza genom fördrag med höfdingen Makoko i Frankrikes namn förvärfvat besittningar på Kongos högra strand — några svarta matroser och en trikolor voro qvarlemnade såsom synliga tecken till annektionen. För att ej

[1] Stationerna Karema och Mpala vid Tanganikasjön uppgåfvos slutligen helt och hållet i medlet af förlidet år, då de öfvertogos af »Mission d'Alger».

resultatet af det af Stanley ledda företaget skulle komma Frankrike till godo, blef det nu nödvändigt, dels att af alla krafter påskynda expeditionen, dels att, sedan man vunnit fast fot vid öfre Kongo, genom egna landförvärf i dessa trakter motväga det franska inflytandet. Under en färd uppför floden anlade Stanley derför stationen Msuata, midt emot Makokos residens, och grundade derigenom anspråk på besittningsrätten till flodens venstra strand. Efter en i maj 1882 företagen upptäcktsfärd uppför Kongos biflod Kva, hvarunder Leopoldsjön upptäcktes, återvände Stanley af helsoskäl till Europa.

Under tiden hade ej heller de Brazza varit overksam. Från Kongo begaf han sig åter till Gabun och Ogove, uppnådde i febr. 1881 den af honom vid nämnda flods öfre lopp anlagda stationen Franceville och begagnade den tid, under hvilken han afvaktade förstärkningar från hemlandet, till att upprätta och trygga en förbindelselinie mellan Ogove och Alima. Den utlofvade hjelpen, särskildt den ångare, hvilken på den nya vägen skulle föras till öfre Kongo, uteblef emellertid, och med anledning deraf beslöt de Brazza att sjelf i Frankrike pådrifva företaget. I dec. 1881 lemnade han Franceville, och följande en helt och hållet ny väg till kusten, uppnådde han Niadifloden, som utgör öfre loppet af den i Atlanten mellan Kongo och Ogove utflytande Kuilu. Ehuru han ej hade tillfälle att utforska denna flod i hela dess längd, ansåg han sig kunna antaga, att han här funnit den beqvämaste och lättaste vägen till öfre Kongo, och med denna öfvertygelse begaf han sig till Europa, der han inträffade ungefär samtidigt med Stanley. Hans sträfvanden rönte i hemlandet det största erkännande: fördraget med Makoko stadfästes af de franska kamrarna, och en summa af 1,275,000 francs beviljades till nya företag i Afrika.

Långt innan de Brazzas nya stora expedition hunnit afgå från Europa, var han emellertid förekommen af Stanley. Den 20 dec. 1882 återkom denne till Vivi, och redan d. 12 jan. afsände han derifrån en expedition, under befäl af den engelske kaptenen Grant Elliott, för att taga i besittning Kuilu-Niadi-området och hindra de Brazzas framträngande denna väg. Detta företag lyckades fullständigt. Efter att hafva anlagt en serie af stationer anlände Elliott till Kuilus mynning, i hvars närhet han möttes af den belgiske löjtnanten Van de Velde, som sjövägen anländt dit från Kongo, i rätt tid för att dels förekomma en fransk örlogsångare, som med annekteringsplaner uppträdde på kusten, dels bispringa den af oerhörda mödor och försakelser medtagna Elliottska

expeditionen. Senare bildades af Kuiluområdet en egen provins med en från Kongoexpeditionen skild förvaltning.

Vid Kongo inspekterade Stanley sina förut anlagda stationer, med hvilkas skötsel under den tid, han varit frånvarande, han dock var föga nöjd. Tvenne nya ångare fraktades nu upp till Stanley Pool, och med en flottilj af tre ångfartyg for expeditionens chef i maj 1883 uppför Kongo ända till eqvatorn, der stationen Equateurville anlades. I aug. samma år begaf han sig på en ny färd uppför floden och tillryggalade nu hela dess segelbara lopp, ända till Stanley Falls, der på ön Wana-Rusani den yttersta stationen grundades. Återkommen till Léopoldville afsände Stanley en ny expedition uppför floden under kapten Hanssens och begaf sig derpå nedåt kusten för att definitivt återvända till Europa. Till hans efterträdare i styrelsen öfver Kongolandet hade general Gordon blifvit utsedd, men då denne på engelska regeringens uppmaning anträdde sin verldsbekanta färd till Sudan och Chartum, uppdrogs chefskapet åt Sir Francis de Winton, som i maj 1884 sammanträffade med Stanley i Vivi. Några dagar derefter lemnade den senare Afrika.

Den verksamhet, som sålunda utförts under ledning af »Comité d'études du Haut Congo» — hvilken 1882 förändrat sitt namn till »*Association internationale du Congo*» — hade naturligtvis, oaktadt allt hemlighetsmakeri, väckt det största uppseende. Rivaliteten med Frankrikes koloniala sträfvanden är här redan omtalad, men äfven en annan makt, nämligen Portugal, började, med åberopande af upptäckarens rätt, att högljudt framställa anspråk, särskildt på Kongos mynningsområde. Dessa anspråk, förut ständigt bestridda, vunno emellertid i febr. 1884 erkännande af England, dock under förbehåll af de öfriga makternas godkännande. Härigenom bragtes frågan om Kongolandets statsliga ställning på allvar å bane. Ingen af de öfriga makterna ville i likhet med England erkänna de portugisiska anspråken, och Förenta staternas kongress gick i spetsen för de motsatta sträfvandena, i det den d. 10 april 1884 bemyndigade presidenten att erkänna den internationella Kongoassociationens flagga. Ej långt derefter, eller d. 23 april, kom en öfverenskommelse till stånd äfven med Frankrike, hvarvid dock associationen på grund af sin ovissa ställning måste förbinda sig att gifva detta land företräde, om den genom oförutsedda omständigheter skulle nödgas afhända sig sina besittningar. Då det emellertid för verldshandeln, hvilken började ställa stora förhoppningar på Kongolandet, skulle vara lika ofördelaktigt om Portugal komme i besittning af flodens mynning, som

om Frankrike blefve ensam herskare vid dess öfre lopp, så blefvo fordringarna på frågans definitiva lösning allt mera trängande. Sedan Bismarck tagit saken i sin kraftiga hand, blefvo också alla de sväfvande frågorna ordnade vid den bekanta konferens, som sammanträdde i Berlin från d. 15 nov. 1884 till d. 26 febr. 1885. Då denna konferens afslutades, var den nybildade Kongostaten (*État indépendant du Congo*) erkänd af de i förhandlingarna deltagande makterna; åt densamma hade tillerkänts större delen af Kongos vattenområde och en liten sträcka vid kusten norr om flodens mynning, men i gengäld hade Kongoassociationen åt Frankrike måst afstå hela Kuilu-Niadi-området, med dess 17 stationer och dess långa kuststräcka, samt Kongos högra strand ända från Manyanga till Liconas mynning, och derjemte hade Portugals besittningsrätt till Kongos venstra strand från mynningen till Nokki måst erkännas. Att alla de skilda intressena slutligen kunde förenas, berodde egentligen derpå, att fri handel medgafs för alla nationer, icke blott i Kongostaten, utan ock i de nya områden, som Frankrike och Portugal vid konferensen förvärfvat; särskildt blefvo alla importtullar der för framtiden förbjudna. Suveräniteten öfver den nya staten antog konung Leopold, sedan han dertill erhållit bemyndigande af den belgiska representationen, och d. 1 juli förlidet år proklamerades i Vivi Kongostatens konstitution.

Under tiden hafva upptäckterna i Kongos vattenområde rastlöst pågått. De förnämsta af de namn, vid hvilka dessa upptäckter äro knutna, äro Grenfell, Wissmann, von François, Büttner, Kund, Tappenbeck, Wolff och Jacques de Brazza (en broder till den förut omnämnde). Såsom vigtigast bland de sålunda uppdagade vattenvägarna torde böra nämnas Kongos från norr kommande biflod Ubangi, som missionären Grenfell följt ända till 4° 20′ n. br., utan att kunna se slutet på dess segelbarhet, och Kassai med dess bifloder Sankuru och Lomami, segelbara till en punkt, som ej är mer än 6 dagsresor aflägsen från Nyangve. I närvarande stund anses öfre Kongo och dess bifloder bilda för ångare farbara vattenvägar om sammanlagdt 8,800 kilometers längd.[1]

Från befattningen såsom »administrateur général» har Sir Francis de Winton i februari detta år trädt tillbaka och efterträdts af M. Janssens, förut belgisk generalkonsul i Quebec. Under dessa båda styresmän har ordning och reda blifvit införd i de kaotiska förhållanden, som voro en rätt naturlig följd af

[1] *Le Mouvement Géographique,* 31 Oct. 1886.

det första forcerade framträngandet. Af erfarenheten påbjudna förändringar af personal och stationer hafva också på senare tider satts i verket. Bland annat har det befunnits nödvändigt att flytta flere af stationerna till lämpligare platser, och vid nedre Kongo äro för närvarande alla de ursprungliga, af Stanley byggda stationerna öfvergifna. Transporten af personer och varor, som förr gick med ångare från Banana till Vivi och derifrån med båt tvärs öfver floden till M'poso, för att sedan fortsätta landvägen öfver Manyanga till Léopoldville, går nu med ångbåt till Matadi på södra flodstranden och derifrån landvägen öfver Lukungu direkt till Kinchassa vid Stanley Pool. Äfven vid öfre floden hafva många af stationerna blifvit nedlagda, och om ett i tidningarna synligt rykte talar sant, så har äfven den vigtiga Stanley-Falls-stationen måst uppgifvas för arabernas ständiga anfall. Hvilka följder detta kommer att utöfva på den unga staten, torde en snar framtid komma att utvisa.

Den personal, som arbetat i Kongoexpeditionens tjenst, har utgjort en särdeles brokig samling. Det svarta manskapet har förnämligast utgjorts af zanzibariter, engagerade för en tid af tre år, hvarjemte haussas från vestra Sudan gjort tjenst som soldater. Infödingarna vid nedre Kongo hafva ej kunnat förmås till annat arbete än såsom bärare i karavanerna; deremot sägas försöken att såsom arbetare använda Bangallas från öfre Kongo och Balubas från Kassai gifva hopp om bättre utgång.

Bland det hvita befälet hafva så godt som alla civiliserade nationer varit representerade. Såsom naturligt hafva belgierna varit de talrikaste, näst efter dem komma engelsmännen; det tredje rummet innehafves af svenskarna. Den förste svensk, som fick anställning vid Kongo, var sjökaptenen A. E. Andersson från Göteborg. Redan från dec. 1880 var han behjelplig vid den mödosamma landtransporten af ångarna, och vann för sin verksamhet dervid det erkännande, att Stanley kallat honom för en af sina bäste män. Anledningen till att svenskar sedermera i så stort antal inträdde i Kongoassociationens tjenst var följande.

I aug. månad 1880 deltog Stockholms gymnastikförening, 40 man stark, i den internationella gymnastikfest, som då firades i Bruxelles med anledning af Belgiens 50-åriga tillvaro såsom sjelf-

ständig stat. Det svenska gymnasternas uppträdande vann stort erkännande, och konung Leopold gaf, såsom tecken af sin ynnest, audiens åt de 11 officerare, som deltogo i färden. Äfven det framstående sätt, hvarpå numera kaptenen i generalstaben Joh. Wikander skötte sig i belgisk militärtjenst, torde hafva bidragit att fästa konung Leopolds uppmärksamhet på svenskarnas användbarhet vid det maktpåliggande verket i Afrika, der stora arbetskrafter nu voro af nöden. Då år 1882 löjtnanten vid kronprinsens husarer R. M. Norderling vistades i Bruxelles, erhöll han af den belgiske konungen i uppdrag att anmoda de svenska gymnasternas chef, kapten V. G. Balck, att engagera två svenska officerare för tjenst i Kongo. Konungen yttrade dervid, att »de svenska gymnasterna och de svenska officerare han sett på honom gjort intryck af disciplin, pligttrohet och kraft, och det vore män med sådana egenskaper, som behöfdes i Kongo.» Med anledning af detta anbud togo löjtnanterna Krusenstjerna och Sundvallson anställning i Afrika; i maj 1883 utreste löjtnanterna Möller och Pagels samt maskinisten Wall, och dessa efterföljdes mot slutet af året af löjtnanterna Gleerup, Juhlin-Dannfelt, Vannerus och Wester samt herr Schröder. Ansökningar i hundratal strömmade nu in, och då dessa från Bruxelles alltid remitterades till kapten Balck eller löjtnant Norderling, blefvo dessa herrar ett slags ombud för associationen, utan att på något sätt vara dess agenter.

Om det antal svenskar, som varit anstälda i Kongo, ega vi ej fullt exakt uppgift. Kongostatens officiösa tidning »Le Mouvement géographique» innehåller visserligen en mängd uppgifter angående personalen och har äfven ett par gånger uppgifvit antalet af i tjenst varande svenskar. Enligt denna källa skulle svenskarna i Kongo hafva varit d. 6 april 1884 23, d. 27 juli samma år 38 och d. 28 dec. 37. Af flere anledningar torde man dock kunna anse dessa siffror för otillförlitliga. I den uppgift, der de alla nämnas vid namn, är knappt ett enda af dessa riktigt, och man finner äfven, att så väl norrmän som finnar, kanske äfven danskar, i Kongo fått uppträda såsom svenskar. Att t. ex. kapten Horn på »la Ville d'Ostende» är norrman och maskinisten Lindström finne är säkert, ehuru de uppgifvas såsom svenskar, och antagligen kunna vi ej heller bland våra landsmän räkna namnen Rasmussen, Nielsen och Petersen, ehuru de i Bruxelles blifvit betraktade såsom sådana.

Den här följande listan upptager 33 namn. Utom de till nationen tvifvelaktiga, hafva vi äfven uteslutit ett par namn, om hvilkas egare vi icke kunnat vinna någon enda upplysning och

som vi derför anse anförda af misstag.[1] Af dessa 33 personer hafva 10 dött i Afrika, 6 hafva rest hem på grund af sjukdom eller annan anledning före tjenstetidens utgång, 7 hafva återvändt efter fullbordad treårig tjenstgöring och 10 äro ännu qvar i Afrika.

Uppgifterna i den följande förteckningen äro af lätt insedda skäl mycket olika i afseende å fullständighet. Tillgång till bref och muntliga uppgifter har föranledt, att somliga personer blifvit vidlyftigt omtalade, under det att författaren i fråga om andra måst nöja sig med helt torftiga och äfven osäkra data. Särskildt har det ansetts lämpligt att ur den lätt förgängliga tidningslitteraturen upptaga en del skildringar, hvilka erbjuda större intresse. Detta är anledningen hvarför ett par af nedanstående biografier synas oproportionerligt långa.

Oaktadt all använd möda, äro säkerligen många rättelser och tillägg af nöden. Med tacksamhet skola alla uppgifter i sådant afseende mottagas och komma till användning i ett blifvande supplement till denna uppsats.

De här meddelade porträtten äro godhetsfullt stälda till tidskriftens förfogande af redaktionen för Ny Illustrerad Tidning. Beträffande desamma må erinras derom, att de i nämnda tidning varit intagna jemte en uppsats om *hemvända* Kongofarare.

Andersson, Anton E., sjökapten, bördig från Göteborg, anstäldes i Kongoassociationens tjenst 1880 och anlände till Afrika i nov. samma år. D. 6 dec. sammanträffade han i Vivi med Stanley, som genast anstälde honom såsom biträde vid det mödosamma arbetet med ångbåtarnas transport förbi vattenfallen. Härvid utmärkte han sig i hög grad. Stanley säger: »På honom kunde jag fullkomligt lita, så stadgad och omtänksam och kraftfull var han. Punktligt hvarje morgon satte han arbetet i gång» (Kongo, sv. uppl., I, s. 225). Han bibehöll under alla strapatserna en god helsa, så att i april 1881 Stanley och han voro de enda friska af hela den hvita personalen. Sedan stationen Manyanga blifvit anlagd, lemnades kapten Andersson der såsom befälhafvare å ångaren »Royal», hvilken skulle underhålla förbindelsen mellan

[1] Dessa namn är herr *Dahlqvist* och kapten *Svensson*, omtalade i bref från löjtnant Juhlin-Dannfelt, *Elfverson*, nämnd af grefve Posse, samt två maskinister »*Lindstran*» (Lindström?) och styrmännen *Anderson* och *Lindholm* omnämnda i Le Mouv. Géogr. Tio svenska matroser (icke namngifna) skola dessutom tjenat å ångaren »La ville d'Ostende».

nämnda station och Issangila, under det att Stanley sjelf fraktade ångaren »En Avant» förbi de sista fallen upp till Stanley Pool. Om kapten Anderssons öfriga verksamhet sakna vi underrättelse. Han skall enligt en tidningsnotis senare innehaft befattning som inspektör öfver alla de båtar, som trafikerade Kongo. Ständigt åtnjöt han Stanleys förtroende i hög grad, såsom framgår af det vackra vitsord han af denne fick mottaga, då han i slutet af 1883 hade fullbordat sin treåriga tjenstetid och återvände till Europa (se: »Kongo», sv. uppl., II, s. 253). Efter några månaders vistelse i hemmet tog han ny anställning i Kongo, der han skulle föra befälet öfver »Stanley», den största ångaren på öfre Kongo. Under resan uppför floden på den lilla ångaren »Héron», som besörjer kommunikationen mellan Banana och M'boma, råkade han emellertid att nattetid falla öfver bord, hvarvid han drunknade. Detta inträffade i mars månad 1884.

Andersson, Nils Elias, född 1858 i Stockholm och son af botanisten, professor N. J. Andersson. År 1878 utnämndes han till underlöjtnant vid flottan, der han 1883 befordrades till löjtnant. I början af följande år utreste han till Kongo, der han fick anställning såsom biträde vid transporten af ångaren »Stanley» upp till Pool'en. För att gifva ett begrepp om de härmed förenade svårigheterna må nämnas, att fartyget, som kunde söndertagas sex delar och vägde omkring 50,000 kg., anlände till Banana i mars 1884, der hopsattes och gick på floden upp till Vivi. Här togs det åter sönder, och delarna transporterades på hjul af 600 infödingar under befäl af sex hvita förbi fallen till Issangila, som uppnåddes först d. 4 sept. Sträckan mellan Issangila och Manyanga tillryggalade ångaren åter med egen maskin, för att å nyo i söndertaget skick fraktas mellan sistnämnda ställe och Léopoldville, der den d. 1 juli 1885 sattes i vattnet. Sedan ångaren blifvit iordningstäld, erhöll löjtnant Andersson befälet öfver densamma, i hvilken egenskap han fört den dels på en längre resa uppför Kongos nyligen upptäckta biflod Kassai, dels på en färd till Stanley Falls. Löjtnant Andersson befinner sig ännu i Afrika.

Barfoth, Magnus, son af öfversten H. C. Barfoth, student, lemnade Sverige i början af 1884. Anländ till Kongo anstäldes han först som sekond i Manyanga och erhöll derefter befälet öfver stationen Vunda, der han dog d. 14 okt. 1884 af klimatfeber.

Collén (eller Kollén?), ankom till Kongo i medlet af 1885, tjenstgjorde såsom styrman under kapten Ekblom å ångaren Bel-

gique på flodens nedre del, men lemnade Afrika redan i medlet af detta år.

Cronstedt, Nils Henning, grefve, sjökapten, född 1854, son af f. d. kommendören A. R. Cronstedt. Han är sedan medlet af 1886 befälhafvare å postångaren »August», som trafikerar nedre Kongo.

Dahlgren, Carl, från Stockholm, maskinist å ångaren »Espérance», död i Vivi i dec. 1883 af klimatfeber.

Een, Thure G., född 1838, sjökapten, vistades 1866—71 i Sydafrika, hvarifrån han hemförde rika naturhistoriska och etnografiska samlingar. Under tideln: »Minnen från en flerårig vistelse i sydvestra Afrika», Sthlm 1872, har han utgifvit lifliga skildringar af sina resor och äfventyr derstädes. 1876—78 var han underlöjtnant vid Stockholms stads brandkår. År 1882 mottog han anbud att deltaga i den expedition, som under polacken Rogozinsky skulle afgå till Kamerun. Sedan de derför nödiga medlen genom enskilda personers frikostighet blifvit anskaffade, afreste Een till Havre, der han sammanträffade med expeditionens chef. Som han emellertid fann hela företaget äfventyrligt, drog han sig tillbaka och återvände till fäderneslandet, men afgick redan i början af påföljande år till Kongo i associationens tjenst. Här afled han emellertid af slag i Banana d. 18 april 1883, redan innan han lemnat den ångare, som fört honom från Europa.

Ekblom, Carl Johan, född 1842 i Veckholms socken i Upland. Sedan han först tjenstgjort såsom maskinist å ångfartyg, hade han i sju år liknande anställning vid Barnängens fabrik i Stockholm. D. 3 sept. 1883 afreste han till London, der han fått plats såsom maskinist å ångaren »La ville d'Anvers», som under befäl af kapten G. Stenfelt och med hr Emil Schmiedte såsom styrman skulle afgå till Kongo. Ångaren var endast 90 fot lång, med 80 hästars maskin, och resan föreföll också besättningen så äfventyrlig, att alla de i London påmönstrade matroserna lemnade fartyget i Falmouth. Äfventyr saknades ej heller under färden. Före ankomsten i Lissabon hade kolen tagit slut, så att man, för att uppnå hamnen, måste tillgripa allt möjligt brännbart om bord och kasta i eldstaden. I närheten af Sierra Leone gick axeln af, hvilket föranledde ett flere månaders uppehåll på denna plats, innan ny axel hann anlända från Europa. Ankomsten till Kongo skedde ändtligen d. 28 febr. 1884. Herr Ekblom tjenstgjorde här först såsom maskinist å »La ville d'Anvers», å hvilken ångare han förde befälet, dels under den tid kapten Stenfelt för sin helsa

tillbragte i Mossamedes, dels efter det denne i juli 1885 för sjukdom måst återvända till Europa. Under en resa med Kongostatens högste styresman, Sir Francis de Winton, om bord, och då man på dennes befallning befor en ofullständigt känd del af floden, stötte ångaren d. 20 juli 1885 plötsligt på en undervattensklippa,

Edvard Gleerup.

blef läck och började sjunka. Så väl besättning som passagerare räddades, med undantag af några negerqvinnor, hvilka togos af krokodilerna, men kapten Ekblom, såsom den siste på vraket, fick länge med vattnet upp till midjan afvakta hjelp från land. Efter »La ville d'Anvers'» undergång tjenstgjorde kapten Ekblom såsom befälhafvare å ångaren »Belgique» till sin hemresa, hvilken anträddes d. 16 aug. 1886.

Gleerup, Sten Edvard, född d. 13 juni 1860 i Chicago, der hans föräldrar någon tid voro bosatta. Redan som helt ung återvände han med dem till Sverige, der hans fader Georg Gleerup, äldste son till grundläggaren af den Gleerupska bokhandelsfirman, slog sig ned i Lund såsom fotograf. Efter att hafva genomgått Lunds läroverk, tagit maturitets- och officersexamina, utnämndes han i nov. 1879 till underlöjtnant vid Södra skånska infanteriregementet. År 1883 mottog han anställning i Kongo-associationens tjenst och landsteg d. 27 dec. nämnda år i Banana. Efter att först hafva utfört rekognosceringar i trakten af Vivi och under 7 månader hafva fungerat såsom chef å stationen Kimpoko vid Stanley Pool, beordrades han på egen begäran såsom sekond till stationen Stanley Falls, dit han anlände d. 25 jan. 1885. Stationens befälhafvare, löjtnant A. Wester, hade då lyckats upprätta vänskapliga förbindelser med den mäktige höfdingen Tipu-Tip, som året förut i spetsen för sina arabskaror hotat stationen och infallit i Kongodalen. Huru löjtnant Gleerup med Tipu-Tips hjelp kom att företaga sin märkliga resa öster ut från Stanley Falls, så väl som sjelfva färden, har han sjelf skildrat i sitt nedan intagna föredrag. Vi påminna här blott om, att han lemnade Stanley Falls d. 28 dec. 1885 och ankom den 28 juni detta år till Zanzibar, samt att det förut endast sju gånger lyckats hvite män att genomkorsa den afrikanska kontinenten från ocean till ocean.[1] Efter sin hemkomst till Sverige, som inträffade d. 28 aug., har Gleerup blifvit utnämnd till löjtnant i armén och riddare af Nordstjerneorden samt kallats till ordonnansofficer hos kronprinsen.

[1] Hans sju föregångare äro följande:

1. *David Livingstone,* skotsk missionär, lemnade S. Paul de Loanda på vestkusten d. 20 sept. 1854 och ankom till Quelimane på ostkusten d. 12 maj 1856.

2. *Verney Lovett Cameron,* engelsk marinofficer, afreste från Bagamojo (närmaste ort till Zanzibar på fastlandet) d. 15 mars 1873 och ankom till Benguela på vestkusten d. 6 nov. 1875.

3. *Henry M. Stanley,* amerikansk tidningsman, afreste från Bagamojo på ostkusten d. 17 nov. 1874 och ankom till M'boma nära Kongos mynning på vestkusten d. 9 aug. 1877.

4. *Serpa Pinto,* portugisisk major, afreste från Benguela på vestkusten d. 12 nov. 1877 och ankom till Port Natal på ostkusten d. 19 mars 1879.

5. *Hermann Wissmann,* tysk löjtnant, afreste i nov. 1880 från S. Paul de Loanda på vestkusten och ankom till Saaduni nära Zanzibar på ostkusten d. 15 nov. 1882.

6. *Stanley Arnot,* skotsk missionär, afreste från D'Urban (Port Natal) på ostkusten i aug. 1881 och ankom till Benguela på vestkusten d. 11 nov. 1884.

7. *Brito Capello* och *Roberto Ivens,* portugisiska marinofficerare, hvilka afreste från Mossamedes på vestkusten d. 14 mars 1884 och anlände till Moçambique på ostkusten i början af juli 1885.

Hamberg, N., maskinist, anstäldes i Afrika i medlet af 1884, har tjenstgjort på associationens ångare å öfre Kongo, är för närvarande maskinist å ångaren »Stanley».

Hessling, Carl, ingeniör, lemnade d. 28 maj 1884 Liverpool för att resa till Kongo. Der verkade han som sekond dels på stationen Banza Manteka, dels på stationen M'poso. I slutet af 1885 måste han för sjukdom anträda återresan och vistas nu i Norrland.

Hintze, Peter Paul Per, född 1855, blef 1875 underlöjtnant vid Jönköpings regemente och anstäldes i början af 1884 vid Kongo-expeditionen. Den 20 juli samma år afreste han från Ostende till Afrika. Efter att först hafva tjenstgjort såsom sekond vid M'poso, transporterades han till Kuilu-expeditionen. D. 12 jan. 1885 befann han sig på stationen Grantville, vid kusten nära Kuilus mynning, och beredde sig att afgå till stationen Philippeville, der han blifvit utnämnd till chef. På eftermiddagen nämnda dag gick han, i sällskap med en tysk agronom herr Nipperdey, ut för att jaga i närheten af stationen. Då han härunder satte fram foten för att taga sigte på en fogel, råkade han att trampa på en stor grön orm, som högg honom i vaden tvärs genom benkläderna. Löjtnant Hintze skyndade åter till stationen, men afled der efter några timmar till följd af ormgiftet.

Håkansson, Carl Reinhold, född 1854, blef 1874 underlöjtnant vid Uplands regemente och befordrades der 1881 till löjtnant. Vid Kongoexpeditionen anstäldes han i början af år 1884 och tjenstgjorde efter ankomsten till Afrika först såsom sekond å stationen Vunda. Derefter har han utfört topografiska mätningar i trakten af Vivi och anstäldes sedermera vid undersökningarna för en jernvägsanläggning mellan M'boma och Issangila. Bland flere förslag till denna jernvägslinie antogs löjtnant Håkanssons.

Härtill kommer nu:

8. *Edvard Gleerup*, svensk löjtnant, afreste från Banana på vestkusten d. 1 jan. 1884 och ankom till Bagamojo på ostkusten d. 25 juni 1886.

Af dessa åtta resor hafva alltså fem gått från vester till öster och tre från öster till vester. Den största väglängden, eller 11,500 kilometer, har tillryggalagts af Stanley, beroende derpå att han under samma minnesvärda expedition, under hvilken han upptäckte Kongos lopp, äfven utforskade Victoria Nyansas stränder och besökte sjön Mvuta Nzige. Den minst kända af de i fråga varande resorna är missionären Arnots; han har på den kortaste väglängden (3,500 km.) användt den längsta tiden, eller 3 år 3 månader. Hans färd har också egentligen bestått i ett flyttande från den ena missionsstationen till den andra.

Sjelfva företaget väntar dock ännu på utförandet. I nov. 1885 utnämndes han till chef för stationen Vivi och förflyttades i jan. 1886 till Banana i samma egenskap. Löjtnant Håkansson väntas snart åter till fäderneslandet.

Juhlin-Dannfelt, Matts Julius, född 1859, blef 1881 underlöjtnant vid Södra skånska infanteriregementet och afgick år 1883 till Afrika.

I en följd af bref till Nya Dagligt Allehanda har han skildrat sina öden i det fjerran landet. Vi taga oss friheten att här återgifva några af de intressantaste skildringarna.

Den 5 febr. 1884 inträffade löjtnant Dannfelt i Léopoldville och mötte der expeditionens chef, mr Stanley. Om detta möte berättar löjtnant Dannfelt följande:

»Genast vid min ankomst till nyss anförda station möttes jag af hr Stanley — eller *Bula Matadi*, stenbrytaren, såsom han här af infödingar och zanzibariter benämnes — med orden: »Hvad ämnar ni göra, min herre?» och som det just var frukostdags, svarade jag: »Jag ämnar mig just till handelsboden». Sedan han med anledning häraf skämtsamt yttrat: »Det vore bättre, om ni toge ert paraply och anlade en lätt drägt för att gå ut på arbete», gjorde han sig underrättad om mitt namn, nation och yrke. Redan dagen derefter sattes jag i full verksamhet, och jag kan ej neka till, att hr Stanleys första mig lemnade uppdrag gjorde mig temligen brydd. Jag erhöll nämligen befallning att bygga en bro öfver en liten ström, ett arbete, hvari jag saknade all erfarenhet eller annan insigt än den jemförelsevis obetydliga, som förvärfvats vid Karlberg och under min tjenstgöring vid artilleriet och till hvars utförande blott 30, med temligen primitiva redskap försedde negrer stäldes till min disposition. Men hvad var att göra annat än att oförskräckt gripa verket an, helst jag redan lärt mig här vid Kongo, att »raskt börjadt är till hälften fullbordadt», och efter några dagar hade jag min brygga färdig, hvilken till min glädje ock vann hr Stanleys bifall. Derefter blef jag anbefald att taga itu med en vägbyggnad, äfvensom senare att söka rädda och återföra ofvan om här befintliga fall en liten ångbåt, som genom ett missöde blifvit förd utför detsamma. Efter tre dagars arbete, hvarvid jag understöddes af en fransk ingeniör och 70 zanzibariter, lyckades jag bringa båten i land. Härvid har jag haft en synnerligen god tur — ej minst deri, att jag, oaktadt jag haft fem fall af klimatfeber, dock sluppit välbehållen från densamma. Under sista dagen af nyss anförda arbete öfverraskade hr Stanley mig med frågan: »Hvad tyckte ni om Manyanga, då ni befann er der?» »Godt,» svarade jag. »Då kan ni begifva er dit som chef i morgon bittida.» — Jag kunde först ej svara någonting härpå af pur öfverraskning, ty Manyanga är till storleken den tredje af de 30 stationer, som hittills blifvit anlagda utmed Kongo, och chefen för denna station innehar följaktligen en mycket framstående ställning inom expeditionen. Min första tanke var ock, att hr Stanleys yttrande blott utgjorde ett skämt, men efter en stund återtog han: »Hvad tycker ni om saken?» Jag svarade då: »Jag tror icke, att jag är lämplig för denna vigtiga plats, och att det vore

tjenligare, om jag ginge uppför floden till någon mindre station.» Härpå gaf hr Stanley mig ej något svar, utan lemnade mig tvärt, hvadan jag antog, att han låtit denna plan falla. På aftonen, under det vi åto vår middag, kom han dock till mig, sägande: »Ni får hålla er redo att bege er af i morgon kl. 5, och kom dessförinnan upp till mig för att hemta er utnämning till chef för Manyanga.» Mig återstod härefter blott att, innerligt glad, tacka, packa och vara klar till marsch vid utsatt tid.»

En färd, som löjtnant Dannfelt företog från Manyanga för att proviantera stationen Mukumbi, på vägen mellan förstnämnda plats och Philippeville, har han likaledes i ett af sina bref skildrat. Återfärden från Mukumbi, der löjtnant Dannfelt ådragit sig ett svårt feberanfall, beskrifver han på följande sätt:

»Den 13 maj kände jag mig så pass bättre, att jag beslöt anträda återfärden till Manyanga. Efter några få mils vandring återkom dock febern med ökad styrka, och i full yrsel störtade jag framåt i sådan fart, att mitt folk med nöd kunde följa mig. Att förtära något annat än en kopp te på aftonen var mig ej möjligt, och då ett härligt månsken var rådande, som klart upplyste vår stig, fortsatte jag, hardt när utan medvetande, marschen, till dess mina zanzibariter förklarade sig ej orka vidare och tvungo mig att söka hvila. Påföljande morgon, d. 14 maj, var yrseln visserligen öfver, men oaktadt den mattighet, som var en naturlig följd af gårdagens feber och öfveransträngning, beherskades jag dock af en oemotståndlig åtrå att så snart som möjligt komma åter till mitt hem i Manyanga. Vi begåfvo oss följaktligen i väg. Fram på förmiddagen anföllos vi af en stor skara negrer, och exalterad som jag var, tog jag min dubbelbössa, som var laddad med grofva hagel, och rusande framåt, åtföljd af mina städse stridslystna zanzibariter, jagade jag mot den mer än tiodubbelt manstarka fienden, som hastigt rymde fältet, lemnande en man på platsen. Utan att uppehålla oss vidare för att straffa vildarna för deras lömska anfall fortsatte vi i ilmarsch, men efter ett par timmar voro mina krafter fullkomligt slut, och om hvad som passerade från kl. 1 e. m. denna dag till kl. 7 nästa morgon — d. 15 maj — eger jag ej annat minne, än att mitt folk bar mig till en vänligt sinnad by, der jag inqvarterades i en hydda. Då jag återkom till besinning, fann jag mig, enligt ordination af en infödd läkare, inhöljd i filtar, sittande eller rättare sagdt hållen öfver en stor lergryta, i hvilken någon mig obekant ört kokade, spridande omkring mig en het imma, som småningom framkallade en ymnig svettning. Så snart denna fullt inträdt, inbäddades jag i filtar och föll inom kort i en välgörande sömn, från hvilken jag vaknade mot aftonen, fullt återstäld, om än, naturligtvis, mycket matt. Oafsedt febern, hade jag ju ock tillryggalagt 61 mil på omkring $2\frac{1}{2}$ marschdagar — en betydlig sträcka i betraktande af vägens beskaffenhet. Den 16 på morgonen var min afsigt att åter anträda marschen, men jag fann snart, att mina ben vägrade göra tjenst, hvadan jag nödgades låta min eskort tillreda en hängmatta, i hvilken jag bars den återstående vägen till Manyanga, dit vi anlände kl. 7 e. m. samma dag.»

Det jemförelsevis lugna lifvet på stationen afbröts emellertid snart af märkliga händelser, för hvilkas skildrande vi åter lemna ordet åt löjtnant Dannfelt:

»Den 1 juni 1884 ingick ett meddelande från chefen för den vid Stanley Pool belägna stationen Léopoldville, kapten Saulez, att han redan någon tid iakttagit, att från Manyanga ankommande godspackor blifvit under transporten öppnade af de bärare, åt hvilka de anförtrotts, hvarvid dessa bärare tillegnat sig större eller mindre del af packornas innehåll. Med anledning häraf hade han ock funnit sig föranlåten att låta fängsla och qvarhålla senast ankomna karavan.

Transporten af associationens förnödenheter på den omkring 100 eng. mil långa vägen mellan Manyanga och Léopoldville, å hvilken sträcka Kongo är ofarbar, sker medelst 600 till 800 infödingar, förhyrda inom de folkrika byar, som omgifva först anförda station. Dessa bärare indelas i karavaner om 30 till 50 man, hvarje sådan ställd under uppsigt och ledning af en *kapita*, vanligen en höfding eller en son af en sådan, som bär ansvaret för godsets riktiga framkomst. Hvarje bärares namn, den by han tillhör, äfvensom hans börda, hvars vigt uppgår till 65 à 70 skålpund, antecknas noga, och åt kapitan lemnas en förteckning öfver hela karavanen, hvilken efter fullgjord transport qvitteras af vederbörande mottagare, hvarefter karavanen vid återkomsten till Manyanga erhåller den öfverenskomna aflöningen. Hittills hade denna karavantjenst fortgått utan anmärkning. Kapten Saulez' nyss anförda klagomål erhöll nästföljande dag bekräftelse genom en från Léopoldville ankommande belgier, doktor Van den Heuvel, som under vägen flerstädes påträffat öppnade balar, infödingar tömmande derur tagna vinbuteljer med mera dylikt, hvarjemte han funnit en allmän oro vara rådande i de byar han haft att passera, hvilkas befolkning rustat sig till krig och blott med svårighet förmåtts att lemna honom och hans följeslagare oantastade. Jag trodde mig häraf kunna sluta, att kännedomen om Saulez' ofvan anförda straffåtgärd redan spridt sig till öfriga under väg varande karavaner, hvilka för att undgå samma öde, då de troligen ej hade fullt rent samvete, afbrutit sin marsch, öppnat och tillgripit dem anförtrodt gods samt derefter flytt eller begifvit sig hem, hvar och en till sin by, hvarefter de, då de väl kände, att ett dylikt tilltag ej skulle lemnas ostraffadt, sökte att sätta sig i försvarstillstånd.

Efter rådslag med Van den Heuvel, som egde en fyraårig erfarenhet om afrikanska förhållanden, beslöt jag att utan uppskof begifva mig åstad för att söka återfå af det tillgripna godset hvad som ännu ej förskingrats äfvensom ersättning in natura af infödingarna för hvad som stulits, dervid medtagande endast 20 man för att undvika skenet af att jag komme i fiendtlig afsigt.

Nästföljande morgon klockan 7 anträdde vi — 17 zanzibariter och 3 haussas — marschen. Hvarje man var beväpnad med en winchester-magasins-karbin jemte 100 patroner samt medförde dessutom föda för två dagar, äfvensom 25 skålp. perlor eller tyg såsom betalningsmedel vid köp af lifsmedel, för den händelse vi skulle uppehållas längre än beräknade 2 dagar på vägen till den 29 eng. mil aflägsna stationen Lutete. Redan efter en half timmes marsch störtade en af mina zanzibariter, svårt träffad af solsting. Jag fortsatte emellertid framåtryckandet till en 8 eng. mil aflägsen by, Mafiela, i hvilken en af de för tjufnad misstänkta karavanernas »kapitor», benämnd Mayasi, hade sitt hemvist, och inträdde i byn utan att möta spår af fiendtlighet. Qvinnorna helsade mig vänligt såsom vanligt och uppgåfvo, på min tillfrågan, att männen — »baleke» — funnos å den ett stycke utanför byn belägna marknadsplatsen. Vi begåfvo oss dit, sedan vi dessförinnan nedlagt

våra vapen till åtlydnad af en hos infödingarna gällande lag, som vid dödsstraff förbjuder att beväpnad inträda på en marknad. Byns chef påträffades snart och förklarade sig, på min hemställan, villig att åtfölja mig till sin by för att hålla »palaver». Ankomna dit och sedan vi druckit hvarandras välgång i några klunkar palmvin, framstälde jag mina klagomål deröfver, att hans folk stulit ur »Bula Matadis» — Stanleys — balar och derefter kastat dem från sig. Jag fordrade derför, att han skulle låta åter hopsamla ifrågavarande balar samt till mig utlemna »kapitan»-Mayasi, intill dess allt tillrättakommit eller ersatts. Chefen visade sig genast villig att utsända sina män för att hopsamla utåt vägen kringströdda balar eller dessas innehåll, men svarade deremot ej på senare delen af min fordran. Efter omkring två timmar återkommo de utskickade, medförande 27 balar och lösa tygstycken till ytterligare 6 sådana. Då Mayasi emellertid hade att svara för 49 balar, förefans följaktligen en brist af 16, förutom 80 rullar »mitako»-messingstråd, för hvilken tråd jag fordrade en ersättning af 70 getter och 100 höns. Mafielas chef förklarade med anledning häraf, att han, så snart han erfarit, att kapitan Mayasi stulit från Bula Matadi, utdrifvit denne från byn, emedan, såsom den gamle hycklaren tillade, »han aldrig kunde tåla oärligt folk». På min fråga, om han kände, hvar Mayasi för närvarande befunne sig, svarade han, att denne flytt till den några mil längre bort belägna byn Kjuma, hvars höfding, Dom Peteto, lofvat honom skydd. Ehuru jag väl förstod, att chefens beredvillighet att utsända sina män till att uppsöka de kringspridda varorna afsett att vinna tid för Mayasi att komma undan, ansåg jag det dock vara bäst att för tillfället nöja mig med den afgifna förklaringen och var just färdig att aflägsna mig, då min tjenare Ali kom springande och meddelade mig, att han i chefens hydda påträffat ett stort parti messingstråd. Sedan jag med anledning häraf personligen förvissat mig, att omkring 20 rullar dylik tråd förefans derstädes, alla bärande associationens märke, tillkallade jag höfdingen och tillsporde honom, hvarifrån han fått alla dessa rullar, hvarpå han svarade, att säkert någon illasinnad makt skaffat in desamma i hans hus för att åvägabringa ovänskap med hans bäste vän, Lembanzi (mitt namn vid Kongo). »Tag bort trolltyget!» slutade han. Så skedde äfven, och ehuru jag gerna velat straffa den slipade bofven, fann jag dock för rådligast att tills vidare uppskjuta detta, då det var mig af vigt att ej skaffa mig en fiende i ryggen, utan hålla förbindelsen med min station öppen vid min vidare frammarsch. Qvarlemnande två man att efterse de återbekomna varorna, lemnade jag derefter Mafiela för att i Kjuma söka få tag i den skyldige kapitan Mayasi. Redan på långt afstånd från nämnda by hördes buller af med ovanlig häftighet trakterade tam-tams, och jag motsåg derför svårigheter vid ankomsten till densamma, hvilken till följd af det mer än 15 fot höga gräset i den uttorkade flodbädd, i hvilken vi marscherade, ej blef för oss synlig, innan vi befunno oss alldeles inpå den. Jag lät der en af mina män gå i förväg, ropande: »Bröder, det är chefen Lembanzi, som kommer i fredlig afsigt för att hålla ett palaver med sin vän Dom Peteto!» Intet svar. Jag beordrade då mina män att stanna utanför byn, men vid signal af min hvisselpipa genast ila till min hjelp, samt gick in i densamma, endast åtföljd af min pålitlige tjenare Ali. Ej en enda af dess invånare syntes till; allt var som utdödt, ända till dess jag kom till höfdingens hus, der jag fick öga på en raglande man, som försökte att smyga sig undan. Jag igenkände genast i denne min gamle bekante Dom Peteto, som fördröjt sig för att med några klunkar palmvin

ytterligare öka det rus, i hvilket han befann sig. Då han ej ville lyssna på mitt tillrop, upphann jag honom dock lätt och qvarhöll honom genom ett säkert grepp i hans ulliga hår. Han famlade efter den knif, som hvarje neger bär i lifremmen, men jag förekom honom och fråntog honom den. Jag sade honom derefter, att jag ej ville göra honom något ondt, utan endast önskade samtala med honom, men han försökte fortfarande att slita sig lös, hvarvid han, innan jag visste ordet af, fick tag i mitt gevär, som han ville rycka ifrån mig. För att skrämma den gamle fyllbulten ropade jag då på Ali att fatta tag i bössan, medan jag drog upp min revolver, men innan detta lyckats, kände jag en stöt i ryggen, som föranledde mig att hastigt vända mig om. Denna rörelse räddade troligen mitt lif, ty i samma ögonblick small ett skott, hvars laddning gick tätt invid min sida, och jag fick syn på en alldeles invid mig ur gräset framstickande, med dubbla pipor försedd bössa. Ej ett ögonblick afbidade jag ett andra skott, utan kastade mig ner i en gräsdunge, hvarigenom detta andra skott ej gjorde mig annan skada än att hölja mina ben med dam. Då den mig anfallande negern såg mig sålunda falla, trodde han mig sårad och kröp fram ur sin betäckning för att efterse, huru härmed förhöll sig. Jag begagnade tillfället att sända honom tre kulor ur min revolver, af hvilka den ena sårade hans båda lår. Han föll och försökte att kraflande rädda sig, men i detsamma small ett skott, som träffade honom i underlifvet, så att han stönande föll på ryggen och blef liggande orörlig. Det var en af mina haussas, Josefo, som i rätt tid hunnit fram och gaf min angripare banesåret. De öfriga af mina män kommo nu framrusande, men på samma gång knallade ock talrika skott från våra osynliga, i gräset sig göm-mande fiender. Då Ali såg mig falla, hade han med ett kraftigt ryck fått mitt gevär från Dom Peteto, och begagnande det som klubba gaf han denne ett slag i hufvudet, som bort kunna fälla en oxe, men en negers skalle är hårdare än så, och den gamle svartingen rusade sin väg in i gräset. Efter måhända 5 minuters strid, hvarunder infödingarna förlorade ytterligare två män och en af de mina fick ett sår i axeln, flydde angriparna, och byn var rensad från fiender.

Straffet för detta lömska öfverfall hade efter härvarande sed rätteligen varit att sätta eld på hela byn, men jag inskränkte förstörelsen till fetisch-huset och höfdingens gräspalats, hvarjemte jag gaf mitt folk tillåtelse att taga hvar sin höna till aftonmåltid, och sjelf försåg jag mig med ett lam. Klockan var nu 5 e. m., och som jag visste, att infödingarna efter mörkrets inbrott skulle lägga sig i försåt, anträdde vi återtåget till Mafiela, der jag mottogs med krypande ödmjukhet af höfdingen, som redan fått kännedom om hvad som försiggått i hans granskap och som bragte oss en gåfva af palmvin och bananer. Sedan eld uppgjorts och en dervid tillredd måltid intagits, utstälde jag försigtigtvis poster till förekommande af öfverrumpling under natten samt lade mig derefter, ej för att sofva, men för att under rökande af min pipa för-sjunka, såsom vanligt härstädes under de långa aftnarna, i tankar på hem-landet. Den starka aftonmåltiden af hönssoppa och lamstek i förening med trötthet efter dagens ansträngningar förde mig dock efter hand i Morfei armar, hvarur jag vaknade till följd af ett, ehuru aflägset, dock starkt buller. På tillfrågan upplyste mig mina vakter med ett triumferande leende, att inföding-garna »firade sorg» öfver dem, som stupat för våra kulor. En enformig kla-gande sång, omvexlande med hotande, vildt tjutande, jemte slag å tamtam och bösskott, gjorde ett obehagligt intryck under den annars så stilla natten

och förde tanken med sorg på den hårda nödvändighet, som tvungit mig att taga medmenniskors lif, tankar hvilka förjagade all sömn under återstoden af natten.

Så snart dagen grydde, sände jag ett par af Mafielas män till Dom Peteto med förfrågan, huruvida han nu betänkt sig och vore villig att infinna sig till palaver. De utskickade kommo inom kort tillbaka, åtföljda af en skara män, bärande en stor del af det stulna, jemte löfte att inom tvenne veckor återställa återstoden eller in natura ersätta dess värde. Jag förberedde dem på att, om detta löfte ej hölles, deras by skulle brännas, och anträdde omedelbart derefter min marsch mot den 18 mil härifrån aflägsna, folkrika byn Mpangoa, der jag motsåg mycken svårighet att få dithörande bärare att återställa eller betala af dem försnilladt gods. På väg till nyss anförda ort hade jag att passera byn Mkoumbi, hvars höfding likaledes hade en son, Kalemba, som tjenstgjort såsom kapita, men ej redovisat för hvad honom anförtrotts. Omkring klockan 10 f. m. nådde jag denna by, i hvilken jag, varnad af föregående dags äfventyr, inryckte åtföljd af hela min lilla trupp. Ej en lefvande varelse syntes eller hördes i densamma; till och med höns och getter voro försvunna. Byns samtlige invånare hade flytt, medtagande allt, som för dem var af något värde. Redan i begrepp att gifva signal till afmarsch, hörde jag plötsligt ur en alldeles invid byn befintlig, djup, tätt buskbevuxen ravin barnskrik, hvilket man sökte nedtysta, och trodde mig deraf kunna antaga, att byns befolkning låge dold i de täta snåren. Jag framsände nu min ropare, som på för negrerna egendomligt sjungande sätt framskrek, att »Mfumu Lembanzi ville tala vid höfdingen.» Intet svar. Ånnu en gång lät jag upprepa samma ord, tilläggande, att intet ondt skulle vederfaras byn, blott man komme fram. Samma resultat. Nu befalde jag roparen tillsäga dem, att jag ogerna ville använda våld, men att, om de ej infunne sig till palaver, innan jag slutat min frukost, som jag nu gick att intaga, funne jag mig nödsakad att dem till straff sätta eld på husen och skjuta ned i ravinen. Fortfarande samma envisa tystnad. Alltså upptändes eldar, och frukost tillagades, bestående, såsom vanligt, af höns, batater med maniokbröd och te, en kost, vid hvilken man snart ledsnar, då hönsen äro magra och sega samt derjemte ingalunda tilltaga i smaklighet genom det grymma sätt, på hvilket de transporteras, hängande ofta flere dagar med hopbundna fötter och nedåt dinglande hufvud vid ett snöre, som är fäst kring midjan af bäraren. Det hufvudsakligaste näringsmedlet utgöres af te med rostade bananer, men lätt inses, att detta ej gifver mycken styrka. Efter slutad måltid hvilade vi till fram mot middagen, och då försöken att i godo komma till rätta med byns invånare ej lyckades, återstod ej annat än att skrida till handling.

Jag utstälde härför mina män i linie längs utmed ravinens kant och tillsade dem att på mitt kommandoord »eld» liktidigt aflossa gevären, sigtande på den genom löfverket framskymtande lilla bäck, som rann i ravinens botten, emedan jag ej ville skada, endast skrämma de undangömda. Omedelbart efter salvans aflossande hördes skrik af qvinnor och barn, och flere män, bland hvilka jag igenkände höfdingen, störtade fram ur snåren, kastade sig på knä, ropande: »Visidi, visidi, mfumu Lembanzi, mbote, mbote!» — vi komma, vi komma, höfding Lembanzi, fred, fred! — Sedan jag, med anledning häraf, ytterligare tillförsäkrat höfdingen, att jag kommit i fredlig afsigt, nalkades han, ifrigt bönfallande, att jag ej skulle göra honom något ondt, samt åtföljd af en lång bengel, i hvilken jag igenkände den rymde kapitan Kalemba, som,

oaktadt sin svarta färg, var smutsgrå i synen af rädsla. Denne sistnämnde greps genast på min befallning. Ett stort antal beväpnade infödingar började nu visa sig, hvilket föranledde mig att göra för dem begripligt, att första fiendtlighet från deras sida vore signal till höfdingens och Kalembas död, och på hvardera sidan af dessa placerade jag en af mina män med befallning att vid första fiendtlighet ögonblickligen nedskjuta dem. Jag tillsade derefter de anländande att på marken nedlägga sina vapen, hvilket, för att ingifva dem förtroende, äfven anbefaldes mina män, hvarefter den vid palaver vanliga cirkeln bildades, i hvars midt höfdingen och jag satte oss, och efter intagandet af några klunkar palmvin, började underhandlingarna. Jag höll ett längre tal, i hvilket jag framhöll, hurusom jag fullt litat på mina svarta vänner, hvilka voro mig så kära, att jag för att bringa dem »malesu» (näsdukar), »mavoungou» (filtar), »zimboutta» (bössor) och »mtio mputu» (krut) lemnat mitt hemland på andra sidan hafvet, hvarest »malafou mputu» och »mbisi» (rom och kött) funnos i öfverflöd. Man hade dock svikit mitt förtroende, men jag vore ännu villig att förlåta dem detta, så vida de undansnillade varorna återlemnades eller ersattes. Höfdingen, synbarligen rörd af min vältalighet, tog sig en duktig klunk palmvin och svarade derpå, att han fann min fordran rättvis, men att, sedan hans män, skrämde af underrättelsen om en karavans fängslande i Léopoldville, hade kastat sina bördor, folk från andra byar hade stulit dem. Jag invände häremot, att detta vore mycket möjligt, men att Kalemba såsom kapita vore ansvarig för godset. Efter åtskillig rådplägning lofvade höfdingen att, derest jag ville lemna honom en stunds frist, tillrättaskaffa så mycket som möjligt af det stulna. Härpå ingick jag, dock med vilkor att Kalemba fortfarande blefve min fånge, intilldess så skett. Höfdingen aftågade med sina män, och inom kort återvände de, medförande omkring tre fjerdedelar af det saknade. Att anskaffa hvad som fattades förklarade de ej låta sig göra, då detta vore styckadt och såldt. Då jag var angelägen att snart fortsätta min marsch, lät jag mig härmed nöja, dock under vilkor, att ersättning borde mig tillhandahållas vid min återkomst. Sådan lofvades, och i glädjen öfver den lyckliga utgången ville höfdingen skänka mig en tioårig flicka af sin familj — en gåfva, som dock afböjdes.

Klockan var nu 3 e. m., och jag gaf signal till afmarsch med byn Mpangoa till mål. Då jag trodde mig kunna antaga, att dennas befolkning ej vore så lättskrämd som i den nyss lemnade, helst den redan för ett par år sedan anfallit associationens män, hvarvid flere zanzibariter dödats och anföraren, doktor Pechuël, sårats, tågade vi med den största försigtighet framåt. Skymningen började redan inträda, då vi nalkades byn, och de två zanzibariter, hvilka jag förutskickat för att rekognoscera, rapporterade, att talrika beväpnade infödingar voro synliga i det höga, byn omgifvande gräset. Då jag ville, om möjligt, undvika strid och i synnerhet en strid under mörker, hvilken skulle gifva mina fiender med deras noggranna kännedom om terrängen afgjorda fördelar, beslöt jag att bivuakera på en höjd utanför byn. Så skedde, men dervid företedde sig, att tillgång å vatten saknades, och jag tvekade att sända någon af min trupp att hemta sådant från en flod i närheten, då ett bakhåll dervid vore att befara. Vi fingo alltså nöja oss med en i synnerhet för en europeisk mage föga tillfredsställande aftonmåltid af krossad maniok och rostade »peanuts». Derunder frågade mig Ali, liksom på skämt, om jag ej tyckte om det höga gräset. Jag förstod väl hans mening, att genom att tända eld på detta och derigenom troligen äfven hela byn — ett af desse

zanzibariters älskningsnöjen — söka utdrifva fienden. Jag förbjöd dock sådant. Vid 7-tiden ljödo plötsligt trumpetstötar helt nära oss, och då, såsom jag visste, endast höfdingen Ngourou — öfverkonung i Mpangoa — var i besittning af detta instrument, förstod jag deraf genast, med hvem jag hade att göra. Inom ett ögonblick stodo mina män med geväret i hand, fåfängt spejande genom det intensiva mörkret efter hvad som komma skulle. Inom kort hördes ropen: »Mbote, mbote, mfumu Lembanzi»!, och Ngourou, åtföljd af två obeväpnade män, framträdde till den krets, som vi bildat omkring våra eldar. Ett dylikt förtroendefullt närmande skulle han aldrig vågat annat än till en hvit man, hvilken i dessa trakter, der portugiserna ej ännu hunnit förderfva europeernas rykte, åtnjuter godt anseende för ordhållighet och ädelmod. Jag tillåter mig i sammanhang härmed anmärka, att det är i sanning märkligt, huru väl dessa vildar förstå att bedöma de hvites karaktär. De fatta mycket väl, huru långt de med olika individer kunna sträcka sin förtrolighet. En försagd »master» finner snart, att han saknar respekt. Likaså visa negrerna tydligt genast vid första sammanträffandet sympati eller antipati för olika personer. »Den der är god man, den der elak», hörde jag ofta om de hvite af negrer, som första gången besökte Manyanga, och det var likasom de i den hvites ansigte kunde läsa, huruvida han var negerhatare eller ej, och sällan misstogo de sig i dessa sina omdömen. Talrika exempel härpå skulle kunna anföras.

Sedan den ene af de höfdingen Ngourou åtföljande männen framburit den oumbärliga kalebassen med palmvin och en klunk derur tagits, började höfdingen ett långt tal i detta för vilden egna språk, som städse påminner mig om Fenimore Coopers indianer. Han beklagade sig, att hans vän Lembanzi stannat utanför hans by, då endast några ytterligare steg fört till hans hus, hvarest funnos höns, bananer och palmvin. Han undrade, om Lembanzi vore ond, om han ej orkat gå längre o. s. v. Då denne höfding städse tillförene visat sig sniken och ogästvänlig, förvånade mig hans nuvarande artighet, hvilket ock föranledde mig att, sedan jag antagit hans enträgna inbjudning, anbefalla mina män att under inmarschen vid ringaste tecken till försåt utan barmhertighet nedskjuta honom. Vid inträdet i byn sågo vi en mängd beväpnade personer, hvilka dock förhöllo sig fredligt. Höfdingen stälde sitt i byns midt belägna hus till mitt förfogande, och af qvinnor framburos gåfvor af höns, bananer, batater, lök och en anka. Denna sista halshögg och tillredde jag sjelf, till läcker omvexling med de oafbrutet återkommande hönsen. Då närvaron af qvinnor och barn inom byn förvissade mig, att ett angrepp icke för natten var att befara, öfverlemnade jag mig derefter lugnt åt en välbehöflig hvila.

Klockan 7 nästföljande morgon väcktes jag af Ali med underrättelse, att han på eget bevåg sammankallat byns höfdingar till ett palaver. Då jag utträdde ur huset, fann jag ock det rymliga torget fullt af folk, troligen 8- à 900 personer. För de mig väntande höfdingarna förklarade jag genast, att jag ovilkorligen fordrade återlemnandet af de balar, för hvilka män ur deras by hade att svara. Man hade tydligen förberedt sig härpå, ty genast framfördes dessa, med undantag af 22, hvilka man förklarade vara sålda. Såsom ersättning för dessa fordrade jag, med anledning af infödingarnas visade foglighet, blott 70 getter, att aflemnas inom 14 dagar, en ersättning, hvars värde visserligen långt ifrån motsvarade de förkomna varornas. Detta utlofvades med största beredvillighet, men kännande negrernas opålitlighet fordrade jag,

såsom säkerhet för fullgörandet häraf, att kapitan för den skyldiga karavanen skulle till dess blifva min fånge. Dennes namn var Nkanza, son af den förnämste höfdingen, och min fordran syntes framkalla mycken bestörtning, men efter en stunds öfverläggning förklarade man sig villig att gå in äfven härpå samt framförde en ung man, som man uppgaf vara Nkanza. I detsamma ropade dock en af mina män, som kände ifrågavarande kapita: »Denne är icke Nkanza; han står der!» Jag bemäktigade mig genast den verklige i stället för den föregifne kapitan — den senare en slaf af ringa värde — kommenderade framåt marsch midt igenom den visserligen hotfullt sorlande, men dock passiva menniskomassan. Snart erhöll jag emellertid förklaring öfver denna för mig obegripliga hofsamhet, ty efter en qvarts timmes marsch påträffade jag oförmodadt en bivuak af 30 haussas, anförda af chefen för stationen Lutete, Cornelly. Denne hade nämligen erfarit min expedition och, då han kände infödingarnas osäkra hållning, begifvit sig ut att möta mig, men ej vågat intränga i det fiendtliga Mpangoa, då han föregående afton ankommit dit efter mörkrets inbrott. Byn befann sig följaktligen mellan tvenne eldar, med kännedom hvarom dess invånare funno klokast att visa undfallenhet.

Marschen fortsattes nu till Lutete. Derunder meddelade mig Cornelly, att han kort tid förut legt bärare från byn Nhombi för transport till Léopoldville af 2,000 »mitakos» — messingstråd, använd såsom mynt; 1 mitako motsvarar 3 pence — men bärarna hade stulit hela sändningen och derför inköpt elfenben. Han hade, så snart han fått kännedom härom, genom till byns höfding sändt bud återfordrat hvad som sålunda försnillats, hvarpå dock svarats, att om han ville hafva »mitakos» tillbaka, kunde han försöka taga dem, men han skulle dervid lära känna, huru de svarte kunna slåss. Derjemte hade de sändt honom en mager och sjuk get, sägande, att som de förmodade den hvite mannen våra hungrig, skickade de honom något att äta.

Genast efter ankomsten till Lutete sände jag uppmaning till höfdingen i nyss anförda by att fullgöra den af Cornelly framstälda fordran, men erhöll enahanda svar som denne. Den 6 på förmiddagen lät jag ytterligare tillsäga den kapita, som haft att ansvara för ifrågavarande transport, Nsungou — en man af stor betydenhet i Nhombi — att derest han eller byns höfding ej inom solens nedgång infunnit sig å stationen, skulle jag dagen derefter sjelf skaffa mig rätt. Som härå svar uteblef, återstod ej annat än att med våld tvinga byn till underkastelse, och då antagligt var, att, derest jag dröjde härmed till nästföljande dag, dess invånare skulle, såsom hos de svarte vanligt, taga sin tillflygt till närliggande höga gräs, beslöt jag att redan samma natt anträda marschen för att kunna omringa byn före nästa soluppgång. Jag qvarlemnade Cornelly å stationen samt medtog en styrka af 19 man, hvilka först kl. 11 på aftonen fingo besked om den förestående expeditionen, till hvilken de, liksom anande, att den ej skulle aflöpa utan strid, kostymerade sig såsom »ruga-ruga», d. v. s. krigare. Denna toalett består deri, att zanzibariterna, som äro klädde i långa skjortor, uppfästa dessa, så att de ej räcka längre än på halfva låren. Öfverdelen af skjortan nedkaflas likaledes, så att den liknar en maggördel, hvarigenom så väl benen som kroppens öfre del blifva nakna. Turbanens ända hänger nedåt ryggen, och kring halsen fästes ett skynke som en slängkappa. All packning qvarlemnades, och min egen drägt utgjordes endast af skjorta, pantalonger och skor. Vi satte oss i marsch under den angenäma svalka, som här efterträder dagens hetta. Mellan stationen och Nhombi ligger byn Lutete. Ehuru dennas höfding och invånare

voro vänligt sinnade, befarade jag dock möjligheten, att någon spion derifrån skulle på förhand underrätta våra fiender om vårt annalkande, och befalde derför mitt folk att smyga sig genom byn, hvilket ock lyckades oss, krypande på alla fyra. Knappt hade vi dock åter satt oss i marsch på andra sidan byn, förr än en hornstöt ljöd och en i gräset helt nära mig dold person rusade upp och försvann, fåfängt förföljd af någon af de mina. Iakttagande ytterligare försigtighet, delade jag nu min trupp i två afdelningar, af hvilka den ena bildade förtrupp, under det att jag sjelf följde efter på något afstånd med den andra manstarkare. Utan att oroas marscherade vi fem mil. Derunder kände jag allt mer, att jag var för tunnklädd och hade att motse ett feberanfall. Ankomna till en omkring en mil från Nhombi befintlig marknadsplats, gjorde vi der halt för att afbida den klart skinande månens nedgång vid tutiden. Jag utsände dock två män för att söka smyga sig in i Nhombi och utröna, om vi der vore väntade. Natten började nu blifva kall, jag skakade af köld, under det mitt hufvud var brännhett, samt kände mig så illamående, att jag lade mig ned och snart inslumrade. Efter en god stund väcktes jag af den återkommande patrullen, hvarvid jag till min förvåning fann mig helt varm, en följd deraf, att mina män, som märkt mina frosskakningar, aftagit sina skynken och öfvertäckt mig dermed, ett af de många bevis jag erhöll af mina underlydandes tillgifvenhet. Mina utskickade meddelade, att byn tycktes försänkt i djup sömn. Klockan var nu omkring 3, och endast stjernorna och eldflugorna upplyste natten. Jag beslöt derför att framrycka för att kringränna byn före solens uppgång, omkring klockan half 6. Vi marscherade framåt så ljudlöst som möjligt. Plötsligt hördes liksom spännandet af en bösshane. Jag tvärstannade, lyssnade, frågade mina män, om de hört något, men erhöll nekande svar. Just som jag derefter kommenderade: »Framåt», brakade en salva, ett vildt tjut genljöd i vårt omedelbara granskap, och inom ett ögonblick syntes en mängd svarta figurer rusa mot oss, svängande sina bössor. Vi hade blifvit öfverrumplade, men på mitt kommando: »Gif eld», började våra repetergevär sin verksamhet. Större delen af våra angripare gjorde hastigt reträtt, medan deremot ett fåtal anföll oss med sina assegaier. En af dessa kom helt nära mig, och då jag hörde hans bössa var afskjuten, väntade jag honom med revolvern i hand. Hastigt höjer han dock sitt gevär, och i nästa ögonblick hade jag säkert haft dess innehåll i mig, om ej en af mina haussas med ett språng, värdigt ett lejon, i samma ögonblick rusat på honom och stött sin half fot långa knif ända till skaftet i hans bröst, hvarvid det mig tillärnade skottet gick i luften, och han nedföll såsom lik. Vi lade oss derefter ned i gräset och underhöllo en jemn eld mot de ställen, der vi hörde något prasslande, ty se någon kunde vi ej. Snart blef dock allt åter tyst. Vi kröpo långsamt framåt, funno tre döde fiender och kunde på något afstånd urskilja en fjerde. Ali kröp varsamt fram för att bemäktiga sig dennes bredvid honom liggande gevär, men just som han fattat tag i detsamma, smälde åter flere skott, visande, att våra fiender ännu bevakade våra rörelser. Med kännedom om infödingarnas vana att, så snart de afskjutit ett skott, kasta sig åt sidan, tillsade jag mina män att gifva eld på båda sidor om det snår, från hvilket skotten utgått. Det jämrande, som följde omedelbart efter det vi afskjutit vår salva, visade riktigheten af denna beräkning och att vi ej förfelat målet. Nu hördes bullret af flyende, och det var ej tvifvel underkastadt, att våra motståndare drogo sig tillbaka. Endast en af de mina, zanzibariten Baraka, hade erhållit en svårare blessyr, vid hvars granskning jag fann, att

antagligen en liten sten ingått tätt under högra bröstvårtan. Blott några droppar blod syntes, och den tappre pojken förklarade, att han förmådde följa oss till det anfall, som nu var oundvikligt, då ett återtåg sannolikt skulle lockat fienden att rycka mot vår station, i hvars magasin förråd af stort värde förefunnos.

Obehindradt framkommo vi till byns utkant, men då vi skulle genomtränga ett densamma omgifvande busksnår, möttes vi åter af skott från så nära håll, att röken slog oss i ansigtet. Vi rusade framåt, och nu uppstod en strid man mot man. Efter att hafva afskjutit min sista patron, grep jag till revolvern och rusade in i snåret, der jag fick syn på upphofsmannen till denna strid, kapitan Nsungou, i begrepp att aflossa sitt gevär. Ögonblickligen sprang jag mot honom, afsköt min revolver, men felade, och i detsamma small hans skott, dock med den påföljd, att hans gevär exploderade, troligen emedan han lagt för mycket krut i den gamla muskedundern. Med ett skri af smärta försvann han i gräset. Jag ville rusa efter, men vid en blick bakom mig såg jag tre af de mina ligga blödande på marken och ett par andra sysselsatta med att förbinda en af dem. Min första omsorg blef nu att biträda härvid, och då jag fann, att blodet störtade ur ett sår i armen, slöt jag deraf, att pulsådern skadats. Enligt på Karlberg erhållen undervisning inlindade jag hastigt en sten i min näsduk och pressade denna ofvanför såret, hvarefter blödningen snart stillades. Den sårade hade äfven fått ett skott i benet, vid hvars undersökning jag fann en stenkula inkilad i sjelfva benet, hvilken jag ansåg rådligast att tills vidare lemna orörd. De båda andras sår syntes ej vara farliga, om än hindrande dem för tillfället från vidare strider. Vi buro de sårade ett stycke bort och lemnade några män till deras skydd. Med 12 man intog jag nu åter vår ställning i de byn omgifvande busksnåren, under det att våra fiender höllo sig inne i densamma i skydd af sina kojor. Temligen uttröttade stannade vi en stund i denna goda position för att hemta oss, hvarunder dock då och då ett skott föll å ömse sidor, så snart någon oförsigtigt visade sig mellan buskarna eller husen. Slutligen gaf jag dock tecken till anfall, och under mina zanzibariters rop af »Allah il Allah» rusade vi in i byn. Ett fruktansvärdt skjutande och handgemäng följde nu, men inom kort lyckades det mina af motståndet uppretade män att undanjaga de väl 50 gånger starkare infödingarna, och svängande af gräs i hast hopflätade bloss började de antända husen, hvilket jag denna gång tillstadde som ett rättvist straff. Bananträden afhöggos äfven, och då allt stod i ljusan låga, drogo vi oss, allt jemt skottvexlande, långsamt tillbaka. Plötsligt hörde vi rop och skott från den plats, der vi lemnat våra sårade. De voro anfallna. I fullt språng skyndade vi till deras bistånd, men härunder erfor jag på en gång en häftig smärta, liksom af ett hårdt slag i ena benet, hvaraf jag fäldes till marken. Jag reste mig dock och följde, om än med svårighet, min trupp, till dess vi nådde den lilla öppna kulle, å hvilken vi lemnat våra sårade. Här omringades vi af våra fiender, som, dolde i gräset på ett par hundra stegs afstånd, underhöllo en jemn eld. Vår ställning började att blifva kritisk. Sju af mina män voro sårade, två af dem så svårt, att de måste bäras, och våra patroner började att taga slut. Vi måste följaktligen tänka på reträtt. Placerande de sårade mellan oss och fördelande deras patroner mellan de ännu stridsduglige, anträdde vi vårt återtåg under fiendens jemna eld och hämdskri. Härunder kommo de oss en gång så nära, att ett handgemäng syntes förestå. Jag tog då stöd för mitt gevär mot en gren och sigtade noga på en oför-

vägen sälle, som gick i spetsen för den anryckande, tjutande skaran, gaf eld och träffade så, att han, efter att hafva svängt ett ögonblick med armarna, föll framstupa utan att vidare röra sig. Detta syntes hejda våra angripare, och då liktidigt en vänligt sinnad höfding, Makito, som hört den långvariga skottvexlingen, syntes rycka fram med ett par hundra män till vår undsättning, vände de oss ryggen. Denna hjelp kom i grefvens tid, ty vår ammunition var nära slut. Omkring klockan 10 nådde vi åter Lutete, der en missionär, Comber, som tillika var läkare, tog vård om våra sårade — 14 af de 19 män jag medfört. Af dessa var den nämnde Baraka värst deran. Den stenkula, af hvilken han sårats, hade träffat ett refben, glidit af nedåt detta och inträngt i lefvern. Han afled äfven af detta sår, med hvilket han under 4 timmar fortsatt striden. Sjelf led jag af svår värk i både ben och hufvud. Då jag afdrog min strumpa, fann jag, att det slag jag känt härledde sig från ett skott, genom hvilket en stenkula och kopparskrot inträngt i benets köttiga del. De blefvo lyckligt uttagna, hvarefter smärtan minskades. Febern tog deremot allt mera öfverhand och nödgade mig snart intaga sängen, i hvilken jag förblef flere dagar under föga sans.

Nästföljande dag infunno sig sändebud från den förstörda byn, Nhombi, under anhållan om tillgift. De hade under striden fått 11 döde och många sårade, erlade värdet af de stulna messingstrådsringarna i elfenben samt lemnade den skyldige kapitan såsom gisslan, till dess de godtgjort dem ålagdt skadestånd med 60 getter. Denna lexa torde för längre tid betaga dem lusten att uppträda fiendtligt mot associationens män.

Först d. 12 juni kände jag mig åter stark nog att anträda återmarschen till min station, Manyanga. Härunder hopsamlade jag och medtog de infödingarna ådömda böterna af getter och får, så att jag vid min hemkomst, d. 13 på aftonen, medförde 127 kreatur.»

Löjtnant Dannfelts helsotillstånd blef mot slutet af år 1884 så angripet, att han måste återvända till Europa. Redan d. 4 mars 1885 anträdde han emellertid återfärden till Afrika. Anländ till Kongo, beordrades han först till Léopoldville för att deltaga i en expedition uppför Kassai, men då hans närvaro vid den gamla stationen Manyanga befans vara nödvändig, fick han återgå till denna station, der han fungerade såsom chef, äfven sedan i juli 1885 beslut fattats om stationens nedläggande. I okt. och nov. förlidet år deltog han å Kongostatens vägnar i den kommission, som skulle bestämma gränsen mot de åt Frankrike afträdda besittningarna, och undertecknade d. 27 nov. 1885 fördraget om nämnda gränsreglering. Den 15 april detta år utnämndes han till chef vid Lukungu, som nu är den enda stationen i kataraktområdet, och till chef för transporterna inom detta område. Efter den treåriga tjenstetidens utgång har löjtnant Dannfelt nyligen antagit nytt engagement.

Krusenstjerna, *Emil Sebastian von*, föddes d. 30 sept. 1853, utnämndes till underlöjtnant vid fortifikationen 1873 och befor-

drades till löjtnant derstädes 1879. Han och löjtnant E. Sundvallson voro, såsom redan är nämdt, de förste svenske officerare som anstäldes i Kongoassociationens tjenst. Under det att Sundvallson mycket snart måste återvända för sjukdom, har deremot Krusenstjerna haft att glädja sig åt en i Afrika ovanligt god helsa.

Hans verksamhet har endast i ringa grad varit förlagd till det egentliga Kongolandet. Den 15 juni 1883 landsteg han i Lagos på Slafkusten, der, under befäl af engelske kaptenen Lons-

Emil von Krusenstjerna.

dale, en expedition utrustades för att gå uppåt Niger, och i trakten omkring denna flod värfva haussas, för att i Kongo användas såsom soldater, hvartill landets egna inbyggare äro alldeles odugliga. Expeditionen anlände i början af sept. till Bidda, en betydande stad i Nupélandet, omkring 500 kilometer från Nigers mynning, fogelvägen räknadt. Här började genast värfningen, hvari de hvite välvilligt understöddes af den infödde konungen och hans förste minister. Efter omkring en månad blef Krusen-

stjerna sänd tillbaka till Akassa vid flodens mynning, der han stannade, tills han i slutet af året med en kontingent rekryter beordrades till Kongo. Kontraorder mötte honom dock snart, och i följd af dessa fick han afgå till Kuilufloden. I Kuiluprovinsen innehade Krusenstjerna chefsplats i så väl Rudolfstadt som Grantville, båda belägna vid hafskusten, och var sedan medlem af den kommission, som skulle värdera associationens fasta egendom vid afträdandet af ofvannämnda provins till Frankrike. I okt. 1885 transporterades han till Kongo, der åt honom öfverlemnades det vigtiga befälet öfver Banana-stationen. Här qvarstannade han till d. 22 febr. detta år, då hemresan anträddes. För närvarande är löjtnant Krusenstjerna anstäld såsom arbetsbefälhafvare på Karlsborgs fästning.

I bref till Stockholms Dagblad har han skildrat sin ofvannämnda resa till Bidda. Ankomsten till denna stad beskrifver han sålunda:

»Sedan budbärare afsändts till kungen af Bidda för att underrätta om expeditionens ankomst och för att anhålla om hästar för färden från Wonangi till Bidda, anordnades en hel del presenter för de mest inflytelserika personerna i hufvudstaden, och allt klargjordes för att sätta expeditionen i stånd att uppbryta tidigt på morgonen d. 2 sept. Redan klockan 6 f. m. denna dag ankommo de begärda hästarna tillika med en eskort af 20 beridna muhammedaner, beväpnade med breda och klumpiga svärd. De för expeditionen afsedda hästarna voro utstyrda med landets sadel- och betseltyg förutom en hel del små påsar, tillverkade af skinn eller tyg, innehållande trollmedel för hästarnas skydd. Sadlarna äro försedda med omkring 8 tum höga för- och akterstycken, till stort men för ryttare, vanda vid sadlar, konstruerade efter europeiskt mönster. — Till all lycka hade expeditionen i Lagos lyckats anskaffa ett tillräckligt antal engelska sadlar, hvilket förebyggde dess medlemmars allt för myckna torterande. Alldenstund de betseltyg, hvarmed hästarna voro utrustade, äro af en konstruktion, som gör dem mycket pinsamma för de stackars djuren, funno vi det bäst att använda våra medförda engelska betseltyg. Nu voro de engelska sadel- och betseltygen gjorda för europeiska hästar och passade följaktligen ej rätt väl ihop med de små hästarna, hvadan vi först efter mycket profvande, kapande och syende blefvo i stånd att sitta upp och anträda färden till Bidda.

Vägen från Wonangi till Bidda är ej mycket mer än en gångstig, endast å få ställen bred nog att tillåta tvenne ryttare rida i bredd med hvarandra. Dess yta är mestadels ganska fast, utom å platser, der vattnet genomträngt och uppmjukat underliggande lerlager. Å dylika ställen måste man iakttaga en smula försigtighet för att ej skada hästarna; det går ej an att der galoppera för fort, då resultatet kunde blifva ett eller annat afbrutet hästben. Under regnperioden utgör denna väg å många ställen bottnen till en lifligt rinnande bäck; så var fallet då vi passerade längs densamma. Hela den af denna väg genomskurna trakt var ytterst väl odlad med majs och korn, hvilkas plantor mångenstädes nådde en höjd af 10 till 12 fot, och som till och med erbjödo någon skugga mot den då och då frambrytande solens varma strålar. Några

boskapshjordar visade oss, att infödingarna äfven lade sig vinn om denna skötsel.

Vid affärden från Wonangi var tågordningen: en förtrupp af 8 svarta, centern, bestående af expeditionens hvita medlemmar, de svarta tolkarna och presentbärarna, samt slutligen eftertruppen, 12 svarta ryttare. Densamma bibehölls emellertid ej länge; de lifliga svarta ryttarna kunde ej vidmakthålla ett dylikt bundet framtågande, utan började småningom, två och två, sedermera flere stycken, att anordna små kapplöpningar i majsfälten på ömse sidor om vägen, mycket till vårt nöje, då de i allmänhet ej voro öfverdrifvet sadelfasta. Ett par af dem »beto i gräset», dock utan att skada hvarken sig sjelfva eller hästarna. På detta sätt fortgick vår färd utan afbrott, till dess vi på toppen af en kulle, belägen cirka 8,000 fot från Bidda, möttes af en ryttarehop, uppgående till mellan 40 och 50 man, åtföljda af några trumslagare och hornblåsare. Den skärande musik, som af dessa senare utfördes, hade ett särdeles starkt inflytande på våra vid dylik låt ovana örhinnor, och mer än en gång väcktes inom oss begäret att stoppa fingrarna i öronen för att undgå faran att få dessa förstörda, men artigheten fordrade ett annat uppförande, och så hörde vi på och njöto. Dessa ryttare voro alla mer eller mindre fullblodiga prinsar, med stolta later och mycken värdighet. Helsningar utbyttes med ledaren för desamma genom handtryckning samt egen hands förande i riktning mot ögon och hjerta, en process, hvari vi ej voro lika väl inöfvade som de svarta, men som dock gick hjelpligt nog och utan att väcka infödingarnas skrattlust. De andra helsades på ett annat sätt, efter europeisk åskådning allt annat än artigt, i det att vi med knutna näfvar hötte åt dem af hjertans grund, allt likväl under det vi ansträngde våra anleten att frambringa vänliga småleenden. Som tolkarna, hvilka ej voro beridna, kommit litet på efterkälken, kunde någon städad konversation ej komma i gång, utan försökte vi på bästa sätt genom ansigtsmusklernas brukande, liksom genom ett vildt gestikulerande, att uttrycka den belåtenhet, hvaraf vi voro fylda genom detta storståtliga mottagande. Att yttermera gifva oss ett prof på sin vänskap bjödos vi på kolanötter, mycket bekanta genom sin förmåga att stilla hunger och törst, och som på denna grund utgöra en icke ovigtig handelsvara i Vest-Afrika. De hafva samma verkan som de suraste äpplen, kanske till och med större; våra munnar minskades sannolikt vid detta tillfälle med åtminstone tio procent af sin normala storlek. Under hela denna kungliga frukost fortsattes det musikaliska larmet med oförminskad styrka; något efterlängtadt tecken till trötthet i lungor och armar å de exeqverandes sida lät sig, till vår innerliga sorg, icke förmärkas.

Från denna kulle hade vi en någorlunda god öfverblick af staden, hvilken härifrån sedd tedde sig som en stor hög af byggnader, stora och små, med mycket obetydliga mellanrum, det hela omkransadt af en mur, mycket liknande en uppstående spetskrage. Kullen var emellertid ej hög nog att gifva oss ett fullständigt begrepp om stadens verkliga utsträckning, och dessutom var afståndet för stort att tillåta oss observera några detaljer.

Färden fortsattes, numera utan någon förtrupp; blott en vägvisare red i teten för att lotsa oss till kungaborgen. Snart nåddes en af de östra stadsportarna, der en stor samling af nyfikna, stora och små, hade tagit plats, och blott med någon svårighet kommo vi fram genom mängden, utan att trampa ned dem. Inkomna genom porten spejade vi omedelbart efter några hyggliga gator att komma fram på, men utan framgång. Gatuläggningsarbeten före-

komma aldrig i denna stad, invånarna lefva i en lycklig okunnighet om allt, som är beslägtadt med trottoarer, rännstenar m. m. dyl.; de äro fullkomligt belåtna med att vara i stånd att komma fram en och en. Efter en qvarts timmes ridt å dessa krokiga gångstigar kommo vi till ett jemförelsevis stort torg, vid hvars ena sida kungens byggnad var belägen. Allt var förberedt för vår audiens, blott tolkarna voro bakom oss. Kungen hade emellertid en dylik, ehuru ytterst dålig; han kunde nämligen blott några stycken engelska ord, men var ej i stånd att af dem hopfoga några meningar. Vi sutto likväl af, om ej för annat, åtminstone för att utbyta helsningar med monarken och lofva att komma tillbaka en annan gång, då tolkar och presenter anländt. Vi gingo genom tre stora gårdar och lika många cirkelrunda byggnader, de senare dekorerade med spjut, svärd, bågar, pilar och sköldar samt längs väggen uppradade rättrogna, h. m:ts trogna tjenare. Kungen mottog oss halfliggande, räckte oss en verklig tass, så till vida som naglarna voro otillbörligt långa, allt manande oss att vid handtryckningen söka undvika att blifva rifna. Denna process försiggick äfven utan olyckshändelse, allt på grund af vår omtänksamhet, hvarefter vi slogo oss ned i en halfrundel, sökande att vid sittandet à la muselman åstadkomma så liten åverkan som möjligt å så väl oss sjelfva som å de mattor, hvilka till vår ära utbreddes. Klädda i sporrar som vi voro, hade vi emellertid några svårigheter att öfvervinna, innan vi kunde känna oss fullkomligt hemmastadda.

Kungens namn är Malachi, sannolikt funnet af någon rättroende vid studiet af vårt gamla testamente och sedermera importeradt till Bidda. Han är en ganska storväxt person, och att döma af hans bredd bör han vara öfver 6 fot lång; vi fingo ej se honom stående. I likhet med flertalet af sina trogna undersåtar använder han vatten blott såsom dryck samt att vid morgon- och aftonbön väta sitt ansigte. Det civiliserade bruket af handdukar är hittills i dessa trakter fullkomligt obekant, hvadan torkningen verkställes genom vattnets afdunstning.

Han var mycket vänlig mot oss, åtminstone att döma af de gester han gjorde, tyckte sannolikt vi sågo hungriga ut och gaf oss på denna grund en dosis af kolanötter, hvilka vi läto oss väl smaka. Ett egendomligt bruk är att då dessa kringbjudas, tar värden först, biter af hälften af en nöt och räcker den andra halfvan till sin närmaste svarta man, som med nit och ifver utför aftuggningen af densamma. Efter en svårfattlig konversation, genom hvilken vi kommo till den slutsats, att kungen lofvade understödja oss efter bästa förmåga, togo vi farväl af honom för att hos ministern underhandla om bostäder för oss sjelfva och våra svarta tjenare. En annan qvarts timmes ridt bragte oss till hans bostad, i hvilken han, utan att utveckla samma ståt som kungen visat, likväl bjöd oss ett mera hjertligt välkommen. Våra tolkar hade tillika med presenterna nu anländt, och vi hade således tillfälle att prata utan svårighet. Den gamle N'dedji (ministerns namn) var utomordentligt glad öfver de dyrbara presenter, hvilka nu öfverlemnades till honom; äfven han bjöd på kolanötter, men hade på samma gång nog förstånd att anskaffa ett par väldiga kalebasser, fylda den ena med vatten, den andra med mjölk, hvilken senare vi gjorde vårt bästa att länsa. Underhandlingarna leddes småningom på anskaffandet af bostäder, och snart bröto vi upp för att inlogera oss i en byggnadskomplex, ministerns tillhörighet. Den bestod af ett 10-tal mindre byggnader, fyrkantiga och runda om hvarandra, tillsammans inneslutande 3 eller 4 gårdar, beroende på om man räknar dem i helt eller delar, allt likväl

tillräckligt att rymma expeditionen med allt dess bagage. Byggnaderna voro, i likhet med alla andra uti Bidda, uppförda af lera blandad med halm samt försedda med halmtak, hvilande på en stomme, gjord af stjelkar från palmblad, stjelkarna sins emellan sammanbundna med vidjor. Genast efter ankomsten hit gingo vi i författning om åstadkommande af bästa möjliga middag med de medel, som stodo oss till buds, intogo densamma och gjorde derefter våra nattqvarter i ordning, till nästa dag uppskjutande allt annat arbete.»

Levin, Gustaf, sjökapten, anstäldes i Kongoassociationens tjenst år 1883 såsom befälhafvare å ångbåten »Belgique», trafikerande nedre delen af floden, men då han motsatte sig att denna ångare skulle användas till transport af koppsjuka negrer, blef han afskedad och återvände till Europa. På återvägen besökte han sin på Kamerunberget bosatte vän Georg Valdau och deltog der i en färd, som hr K. Knutson i juni månad 1884 företog till bergets vestra delar. Härunder upptäckte kapten Levin på 2,740 meters höjd en källa, som efter honom på kartorna kallas »Levins Spring».

Liljevall, Emil, föddes i Karlskrona d. 7 okt. 1854, erhöll sin första officersfullmakt i mars 1874 samt blef, efter att hafva genomgått krigshögskolan, den 6 aug. 1881 löjtnant vid Kronobergs regemente. Sommaren 1882 företog han såsom innehafvare af ett stipendium en resa till Tyskland i och för militärvetenskapliga studier och var under två år aspirant vid generalstaben. I juli 1883 anlände han till Afrika och anstäldes vid Léopoldville. Han dukade snart under för det mördande klimatet. Om hans sjukdom och död har löjtnant Dannfelt i bref meddelat följande:

»Löjtnant Liljevall hade en längre tid varit sjuk i feber i Léopoldville, men hade blifvit något bättre. Vid min ankomst till Léopoldville i början af månaden var han så pass tillfrisknad, att han var närvarande vid middagsbordet. Efter ett par dagar infann sig dock våldsam diarré, och som klimatet på stället är dåligt, beslöts att han skulle föras till kusten. Han lemnade Léopoldville d. 13 febr. 1884, och då jag dagen derpå erhöll min utnämning till chef i Manyanga, begaf jag mig d. 15 från Léopoldville. Det 126 engelska mil långa afståndet mellan Stanley Pool och Manyanga, å hvilket floden icke är segelbar, tillryggalägges vanligen på 8 dagsmarscher. Redan efter första dagens vandring erfor jag af infödingarna, att »den hvite mannen var mycket sjuk och dö snart» (*Mundéle, inhele, Mundéle yani guisa*), med anledning hvaraf jag till det yttersta forcerade min marsch, men upphann honom dock ej förr än d. 19 febr. i en liten by, Nguru, 28 mil från Manyanga, der jag fann honom döende eller måhända redan död, ty det var då vid sextiden på aftonen redan så pass mörkt, att jag icke förmådde med säkerhet urskilja, huruvida hans, såsom det tycktes mig, på mig riktade blick ur de öppna ögonen och en rörelse af den ännu varma handen berodde på synvilla eller ej. Nästföljande dag var en af de svåraste jag i mitt lif haft att utstå. Luften var ytterligt het, och genom föregående dagars häftiga ansträngning

i förening med sinnets af den afhållne kamratens bortgång orsakade nedstämning kände jag mig så genomtrött och sjuk, att jag blott med yttersta nöd förmådde tillryggalägga den 28 engelska mil långa dagsmarschen, ledsagande de redan i full upplösning stadda jordiska qvarlefvorna af min aflidne landsman. Sent på aftonen nådde vi dock målet, Manyanga, omedelbart hvarefter jag lät upptaga hans sista hvilostad, i hvilken han derefter begrafdes, hvarvid den rituella ceremonien utfördes af en här varande engelsk missionär, mr Ross. Det var redan tredje gången under innevarande år en dylik akt skedde å denna station.»

Martinson, *Martin*, sjöman. Vi upptaga här detta namn, ehuru vi ej äro fullt säkra om dess innehafvare var svensk. Stanley, som omnämner honom på flere ställen i sin bok »Kongo» (sv. uppl. I, s. 183, 187 m. fl.), säger att han var dansk, men i associationens dödslista, införd i »Le Mouvement Géographique» för d. 27 dec. 1885, upptages han såsom svensk. Han dog i Vivi d. 20 juni 1880, »och genom hans död förlorade vi en af vår expeditions mest lofvande medlemmar», säger Stanley.

Möller, *Peter August*, är född d. 11 april 1858 och afgick d. 1 april 1883 till Kongo. Han var då underlöjtnant vid Vestgöta-Dals regemente, men har under vistelsen i Afrika efter tur och ordning blifvit befordrad till löjtnant. Hans första uppdrag i det främmande landet var att åtfölja den expedition, som under kapten Hanssens afgick från Manyanga till öfre Kuilu för att sammanknyta stationerna vid denna flod med Kongo. Oaktadt alla bemödanden att upprätthålla vänskapliga förbindelser med de svarte, aflopp dock ej denna färd utan ganska allvarsamma fiendtligheter. Vid byn Mukumbi mötte de första svårigheterna till följd af infödingarnas obenägenhet att låta främlingarna intränga i landet. Sedan dessa lyckligt blifvit öfvervunna, möttes de resande af ett ännu mera tålamodspröfvande äfventyr, då de på ett ställe under marschen omgåfvos af tre- till fyrahundra stridslystna vildar, följande dem hack i häl och trängande dem från alla sidor, endast afvaktande den minsta anledning för att använda sina vapen. Då alla ansträngningar gjordes för att denna anledning icke skulle gifvas från karavanens sida, lyckades man slutligen bli qvitt de besvärliga plågoandarna. Sedan i närheten af byn Kimbedi på Kuilus strand stationen Philippeville blifvit grundad, vände kapten Hanssens tillbaka, åtföljd af löjtnant Möller, hvilken skulle hemta en del varor, som blifvit efterlemnade på vägen. Efter det detta skett, vandrade löjtnant Möller med en karavan af endast 17 man åter mot den nyanlagda stationen. Det dröjde dock ej länge, innan han blef anfallen af de

genom sin talrikhet modiga infödingarna. I byn Mandende utkämpades en förtviflad strid, som dock ändades till den hvite mannens fördel; brist på ammunition nödgade honom emellertid att återvända till Manyanga, der kapten Hanssens åter förenade sig med honom, och sedan de fiendtliga Mandende-borna grundligt blifvit straffade, följdes de båda officerarna å nyo till Philippeville. Här lemnades nu löjtnant Möller alldeles ensam under fem månader, under hvilken tid han icke såg en hvit man eller mottog den

Peter Möller.

ringaste underrättelse från den öfriga verlden. Infödingarna vid stationen voro lyckligtvis vänliga och fredliga, men då de medförda förråden voro slut, måste återfärden anträdas till Manyanga, dit ankomsten skedde i mars 1884. Derefter beordrades han att anlägga stationen Lukungu, der han sedan innehade chefsplatsen från april till oktober 1884. Derifrån transporterades han till stationen Banza Manteka, der han förde befälet från okt. 1884 till febr. 1885, då han utnämndes till chef för »M'poso division»,

som i sig innefattade befälet öfver de fyra stationerna M'poso, Banza Manteka, Vunda och Lukungu. Efter att i november förlidet år hafva på södra flodstranden anlagt stationen Matadi, hvilken är afsedd att göra det förut vigtiga Vivi öfverflödigt, och sedan han i Matadi fungerat såsom chef under några månader, ankom han till Sverige i början af sommaren.

Löjtnant Möller har varit den ifrigaste och lyckligaste jägaren af alla våra landsmän i Afrika. Icke mindre än tio elefanter hafva åt honom fått släppa till sitt elfenben, och många bufflar och antiloper höra till hans jagtbyte. Löjtnant Möller har hemfört rika etnografiska samlingar från Afrika.

Georg Pagels.

Pagels, Georg Wilhelm, född d. 18 febr. 1855, utnämndes efter aflagda student- och officersexamina 1876 till underlöjtnant vid Södermanlands regemente. D. 1 maj 1883 antogs han i Kongo-associationens tjenst, sedan han förut lemnat den svenska militärtjensten, och ankom d. 10 juni samma år till Kongo. Han beor-

drades genast uppåt floden och erhöll d. 1 aug. befälet öfver stationen Kwamouth, hvilken station, belägen vid den punkt der Kassais väldiga vattensystem förenar sig med Kongos, han fick sjelf från början anlägga och iordningställa. Vid chefsbefattningen derstädes qvarstod han ända till april 1885, då han i samma egenskap förflyttades till Equateurville, den vid öfre Kongo mest betydande stationen. Med de vilda och obändiga infödingarna kring de nämnda stationerna har Pagels haft åtskilliga sammanstötningar, men allt har aflupit lyckligt, och sedan det heliga blodsförbundet blifvit ingånget mellan honom och åtskilliga svarta potentater, har fred och lugn uppnåtts för de stationer han kommenderat. Den 12 juni detta år lemnade löjtnant Pagels Afrika, utrustad med en ovanligt rik samling etnografiska föremål från öfre Kongo.

Äfven Pagels har i Afrika åtnjutit en ovanligt god helsa, ja så god att han derför blifvit till ett ordspråk. När någon befann sig riktigt väl, hette det nämligen: »je me porte comme Pagels».

Löjtnant Pagels har från Kongo skrifvit korrespondensartiklar till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Ur en af dessa låna vi följande skildring af en expedition företagen i dec. månad 1884 från stationen Kwamouth:

»Klockan 6 på morgonen var jag redo att enligt order afgå till den store höfdingen Mfa-Duma, med hvilken jag hade att uti expeditionens intresse träffa några öfverenskommelser. Min karavan bestod, då allt var ordnadt, af 20 man, deraf 8 »gardes» af mina zanzibariter, min domestik och 11 infödingar från min grannby, hvilka skulle tjenstgöra såsom bärare, tolkar och vägvisare. Sedan några signalstötar gifvits ur en elfenbenslur, och sedan jag sagt farväl till min medhjelpare, hvilken under min bortavaro skulle ansvara för stationen, satte sig tåget i rörelse mot bygder, hvarest ännu ingen hvit satt sin fot.

Efter en och en half timmes marsch befunno vi oss på en mycket hög punkt, hvarifrån man har den härligaste utsigt. Jag stannade der nu, såsom jag gjort det många gånger förut under mina fotvandringar ned till M'suata, för att njuta af det härliga skådespelet. Från denna punkt ser man den mäktiga Kongo lik ett himmelsblått band, som ringlar sig djupt nere i dalen, och just nedanför min station upptager den stolta Kwango eller Kwa. Nedanför höjden ser man vidare här och der kringspridda små infödingsbyar, och längst ut på näset Kwamouth, som med sina hvita hus liknar en flock betande får. Längst borta vid horisonten synas, ehuru otydligt, väldiga höjder med sina hjessor ännu insvepta uti morgondimman — höjder, belägna på 5 à 6 mils afstånd från åskådaren, uti det inre af Ujansi- och Batekelanden.

Under förmiddagen hade vi en jemförelsevis beqväm marsch öfver den väldiga gräsbeväxta platå, som bakom stationen Kwamouth sträcker sig jag vet ej huru många mil in uti landet samt på två sidor begränsas af floderna Kongo och Kwa.

Mina infödingar hade uppgifvit, att de trakter, som vi hade att genomvandra, voro så tätt befolkade, att det ej skulle behöfvas att medföra munförråd för folket, hvilket vi lätt skulle kunna förse oss med uti de byar, hvilka vi hade att passera. Huru föga öfverensstämmande denna uppgift var med verkliga förhållandet, visade sig redan vid vår första rast, då vi kl. 1 e. m. efter oafbruten marsch skulle hvila och intaga vår middagsmåltid. Ingen bebyggd plats fans uti granskapet; denna platå syntes mig uteslutande vara besökt af elefanter och bufflar, efter hvilka vi funno talrika stigar i det höga gräset.

Mina zanzibariter, som genom erfarenheten lärt sig att ej sätta allt för stor tillit till infödingarnas utsagor, hade hållit sig skadeslösa genom att medtaga munförråd för en dag. Detta kom dem nu väl till pass, ty sedan regnvatten blifvit hemtadt ur en närbelägen grop och runnit genom en liten portativ filtrerapparat, så intogo jag och de vår måltid, medan de infödde fingo se på.

Efter en kort rast gingo vi vidare och nådde vid 4-tiden en liten by, om de få små hyddor, som der funnos, kunna förtjena detta namn. Der var »mundele» känd; två eller tre af det dussin män, som bebodde platsen, hade varit nere vid Kwamouth.

Sedan jag sofvit så godt, som man kan sofva blott efter en ordentlig dagsmarsch med deraf följande stark transpiration, anträdde vi vid soluppgången marschen vidare.

Vid middagstid rastade vi uti en by, belägen vid en liten bäck, som efter några mils lopp utfaller i Kwa. Här såg jag en sorts farkoster, som voro de primitivaste i sitt slag, jag ännu sett. De bestodo af några sammanbundna grenar med hopfogningar bestrukna med en sorts harts. Som åra användes blott en påk, med hvilken de infödde »staka» sig ned för sin lilla bäck till dess utflöde, hvarest de genom handelskaravaner, som från Stanley Pool återvända till det stora och rika Wabouma-distriktet, sätta sig i förbindelse med verldsmarknaden.

Här hörde jag af de infödde, att elefanterna äro särdeles talrika. De berättade om dem, huru stora hjordar stundom visa sig uti byns granskap och om nätterna nedtrampa deras maniokplanteringar. Detta var mig, hårdhjertadt nog, en välkommen underrättelse, ty den väckte hos mig hoppet om att få nedlägga en af dessa bestar, hvarför jag beslöt att der tillbringa natten.

Byn ligger uti sluttningen ned mot bäcken och bakom den höjer sig åter den ansenliga platån.

Klockan 10 på qvällen uppstälde jag två goda skyttar vid ett dvärgträd, hvars krona syntes, men för öfrigt var fullkomligt doldt af det höga gräset. Sjelf fattade jag jemte min betjent post uti skyddet af ett litet skjul, som låg midt uti backsluttningen. En af elefanter upptrampad stig ledde emellan dessa båda punkter ned till bäcken. Vår väntan blef ej långvarig. Efter vid pass en timme såg jag några väldiga konturer på krönet afteckna sig mot himlen. I sakta mak satte sig ett tåg af 6 djur i rörelse utför backen, och allt tycktes gå efter beräkning, då plötsligt ett skott ljöd nerifrån byn med den påföljd, att djuren genast kastade åt venster rätt mot det lilla trädet, hvarifrån de två skyttarna sände den främste två väl riktade skott, som gjorde, att han, en väldig hane, segnade ned och blef på platsen. De öfriga rusade skrämda hit och dit uti det höga gräset, hvarefter vi fyra försigtigt men hastigt återuppsökte vår lägerplats för att ej till äfventyrs blifva, under det tilltagande mörkret, ett byte för de retade och uppskrämda djuren.

Vid min ankomst dit, erfor jag, att orsaken till skottet från byn var, att en inföding med ovarsamhet handterat en laddad »snider», hvarvid skottet gått af.

På morgonen, långt före solens uppgång, väcktes jag af elefanterna, som under högljudt betygande af sin sorg gjorde sin afskedsvisit hos sin fallne broder. Min första tanke var att ännu en gång försöka min lycka som elefantjägare; men jag öfvertygades snart genom det nedmörker, som rådde, om dumdristigheten uti ett dylikt företag.

Sedan elefanten på morgonen blifvit styckad och största delen af köttet qvarlemnad såsom gåfva till den lilla byns befolkning, anförtroddes den enda tand, som besten bar, uti höfdingens vård till vår återkomst; och vi påbörjade en mödosam dagsmarsch, som efter åtta timmars ansträngningar uti en värme af 46° C. förde oss till sista nattqvarteret, innan vi skulle nå vårt mål.

Jag har gjort den observationen, att ju längre jag aflägsnar mig från stationen, ju omedgörligare och misstänksammare blifva de infödde. Denna sanning fick jag äfven här bekräfta.

För att signalera karavanens ankomst lät jag på omkring 2,000 steg från byn min trumpetare göra några stötar i sin lur.

Byn låg på andra sidan af en liten flod eller å, på en naturlig platå, midt uti sjelfva backsluttningen, hvilket gjorde att vi, som stodo på höjden på andra stranden, kunde tydligt urskilja allt, som tilldrog sig uti byn, utan att sjelfve rätt tydligt kunna ses af de infödde, dolde som vi voro mot vår vilja uti skuggan af höga träd.

Man var synbarligen ej van vid genomtågande karavaner, ty den största förvirring tycktes herska inom kolonien på grund af våra signaler.

Efter en hastig rådplägning kom en man framrusande på krönet af den platå, på hvilken byn var belägen, och sade oss, att vi kunde få passera, men ej genom byn, gerna vid sidan, om vi ville beqväma oss att gå genom det höga gräset, annars kunde vi återvända dit, derifrån vi kommit.

Denna ovänlighet, hvars orsak jag längre ner skall förklara, gjorde mig förargad och nedstämd; lyckligtvis varade dock ej detta tillstånd länge, ty sedan tolken upprepade gånger skrikit, att det var Mundele från M'luno (Kwamouth), som var på väg till den store höfdingen Mfa-Duma, utropade den utsände ett betecknande »sapi» (vänta), hvarpå han försvann.

Jag lade märke till huru den utsände, under hela tiden han stod på krönet, höll sin kropp uti ständig rörelse; troligen misstänkte han, att han annars möjligen kunde blifva mål för någon lömsk kula, ty han var långt utom spjutens kastvidd.

Efter en stund syntes han åter med det förklarandet, att en deputation ur byn skulle komma och se på oss.

Dessa formaliteter tråkade mig, så att jag gaf order, då väntan blef för lång, att nedstiga till ån, hvarest vi inträffade just som de utsände, hvilka nu haft tid att måla sig i ansigte, på armar och bröst samt för öfrigt göra vederbörlig toalett, nedrusade på andra sidan till ett antal af 12 man, af hvilka blott två voro beväpnade med gevär, de andra med spjut.

Höfdingens son, en välväxt, vacker yngling på omkring 18 år, kom emot mig och sade, att hans fader helsade den hvite höfdingen från M'luno välkommen till sin by. Sedan vi väl kommit in i byn, måste jag, för att ej bryta mot den afrikanska konvenansens lagar, underkasta mig åtskilliga tids-

ödande artighetsbetygelser, ehuru jag var mycket trött, och helst skulle velat säga höfdingen tio gånger så många artigheter, om han först låtit mig hvila i mitt tält ett par timmar, ty klockan var ej mer än 3 vid vår ankomst till denna by, hvars namn är Lekana. Höfdingens namn är Gandelo; och nu påminte jag mig, att »Gandelo ho Lekana» var ett namn, som ofta kommit för mina öron.

Sedan höfdingen på ett frankt och öppet sätt kommit emot mig och till min öfverraskning skakat hand med mig, bjöd han mig välkommen uti sin hydda, hvarest snart ett tjog andra af stadens (ty det bör Lekano kallas, om de andra förtjena benämningen af by) honoratiores infunno sig. Vi placerade oss uti ring omkring en väldig kalebass med palmvin, och snart var konversationen i full gång. Gandelo omtalade nu för mig, att hau tvenne gånger varit nere uti M'suata och sett den hvite der, att han älskade den hvite i allmänhet och mig i synnerhet (förmodligen på grund af innehållet uti Kwamouths magasiner), samt att han först ej velat låta oss passera, emedan han trodde, att det var ett band med infödingar, utsända från hans broder, en liten höfding nere vid Kongo, hvilka kommo för att göra honom (Gandelo) någon oförrätt, emedan han stod på fiendtlig fot med denne broder o. s. v. Denna förklaring till hans först visade ovilja tog jag för god, och sinnesstämningen var å båda sidor den bästa. Vidare sade han mig, att han vore en vasall under Mfa-Duma, samt att vi vore aflägsnade från dennes stad af en fem timmars marsch.

Gandelo erbjöd sig äfven, att i gryningen följande dag sända budbärare till Mfa-Duma om den hvites ankomst. Detta var en grannlagenhetsåtgärd, som måste vidtagas mot en så framstående man som denne.

För detta erbjudande sade jag honom några vackra ord om de rykten, som jag skulle hört — smickrande rykten om Gandelos själsstorhet, mod, godhet o. s. v.

Sedan jag derefter blifvit fri från nödvändigheten att tråka ut mig längre, gick jag in i mitt tält, som blifvit uppspändt på en stor öppen plats midt i staden, under det att mitt folk fått sig hviloplatser anvisade uti ett par af infödingarnas kraaler. På qvällen gaf höfdingen stor fest för mitt folk, hvilka dervid uti öfverflöd trakterades med »pombe», majs och bananer. Jag höll mig hela qvällen på grund af en liten feberattack inom mitt tält.

Följande morgon sände jag min betjent att efterhöra, om de utlofvade budbärarna redan gått, samt i annat fall forta på dem. Han återkom med det besked, att de länge sedan afgått; sjelf beslöt jag att stanna hos min gästvänlige värd till inemot klockan 10, då solen hunnit torka daggen på det höga gräset.

Innan jag ännu hunnit afsluta min toalett, kom höfdingen för att göra sig förvissad om mitt befinnande, hvarvid han erbjöd min betjent att genast sända efter doktorn, fetischmannen, om jag ej ännu vore fullt återstäld — »men», tillade han helt fundersamt, »kanske ej hans medicin duger på de hvite, som veta allting». Då jag i detsamma visade mig utanför tältet vid fullt sunda vätskor, så är jag säker om, att han inom sig gjorde den reflexionen, att de hvite måtte hafva någon fetisch, som gäller vida mera än alla fetischmännens tillsammans, ty han såg ytterst förvånad, men på samma gång glad ut. Han hade då ej så orätt: hvarje Afrikaresande har sin fetisch, som på alla resor är hans trogne följeslagare. Den lilla tingesten kallas chininflaskan; och utan den blefve ingen gammal uti detta mördande klimat. Jag

fick nu höra, att alla byns invånare om en stund skulle samlas för att se den hvite, samt att en fest skulle arrangeras till min ära. Klockan 9 ljöd den stora trumman, som kallar till »meetings», hvarpå höfdingen och hans son, åtföljda af några andra, kommo för att hemta mig. Jag tog med mig min betjent samt några andra af mitt följe, hvarefter vi at deputationen med höfdingen i spetsen fördes till hans boning, utanför hvilken voro grupperade flere hundra män, qvinnor och barn, de förstnämnde försedda med rika målningar, samt alla »klädda» uti europeiska tyger. Höfdingen och hans betrodde män prunkade uti siden och sammet uti mönster och färger, som voro mig väl bekanta från mina magasin uti Kwamouth.

Jag lät säga höfdingen att, eftersom vi voro de bästa vänner i verlden, så hade jag rättighet att tala utan omsvep med honom, och att jag således ville underrätta honom om, att jag om en timme skulle vara färdig till afmarsch, så att, om han ville ställa till något festuppträde, så skulle han göra det fort.

Här visade det sig emellertid, något som alltid är fallet, att då man skall arrangera något glädjande på befallning, så blir alltsammans fiasko. En sorts dans af spjutbeväpnade män arrangerades, ackompagnerad af en, jag behöfver ej säga det, föga harmonisk »musik», men der var intet lif eller intresse; och jag upplyste snart min gemytlige värd om, att jag var färdig att afgå. Jag inbjöd honom att afhemta en present af tyger och perlor såsom uttryck för min vänskap, hvarpå han till mig öfverlemnade 6 getter och 2 tjog höns. Allt detta skulle först afhemtas vid vår återkomst.

Sedan jag sagt farväl till Gandelo och hans män samt rangerat karavanens folk, af hvilka några ledo mycket af allt för ymniga libationer ur palmvinskalebasserna, satte vi oss åter i marsch, och ankommo utan nämnvärd händelse till en af staden Dumas förstäder klockan mellan 3 och 4 e. m.

En liten höfding kom der emot mig och förkunnade, att »Bula Matadis (Stanleys) son» var väntad hos den store höfdingen Mfa-Duma, hvadan jag omedelbart fortsatte min marsch mot hans stad, hvarest jag inträffade 10 minuter senare. Vid min åsyn rusade qvinnor och barn med den mest förskrämda uppsyn in i sina kojor. Jag blef af några af de infödde, hvilka höllo sig på behörigt afstånd från min misstänkta person, anvisad vägen till höfdingens bostad. Jag hade ej gått många steg inom stadens område, innan den stora trumman ljöd, kallande till rådplägning alla röstberättigade.

Vi svarade ur vår lur; och om en stund var hela samhället uti fullkomlig villervalla. Några af männen vågade sig på 3 à 4 alnars afstånd från mig, betraktande mig med den mest oförstälda förundran, men på samma gång genom sina gester läggande i dagen välvilliga tänkesätt.

Jag varseblef snart en vidsträckt inhägnad af gräs, fastbundet vid höga stolpar, hvilka öfverst voro prydda med grinande, vittrade dödskallar, och förstod då, att der var höfdingens bostad, hvilket äfven märktes af den skara menniskor, som strömmade in genom den uti inhägnaden lemnade öppna gluggen. Jag hade ej annat att göra än att gå på, och stod snart inom inhägnaden med höfdingens kraal midt i fonden. Höfdingen sjelf var sittande på ett underlag, som bildades af fem tigerhudar, med sina favorithustrur bredvid sig; bakom honom voro bildade flere rader af hans betrodde män, krigare och slafvar; under det att en afrikansk neger-gosse-orkester med afrikanska neger-gosse-orkesterinstrument hade tagit plats på sidan något framför.

Jag gick helt trankilt fram till höfdingen, fattade hans hand (jag kunde tydligt se, att han ej kunde begripa, hvad jag skulle med den att göra) med det vanliga uttrycket »Båte» (allt väl), hvarefter jag satte mig på min lilla tältstol midt emot höfdingen, utan att derför visa någon missaktning för den kungliga taburett, som blef mig anvisad, och likaså utan att uttrycka någon förvåning öfver all den kungliga prakt, hvarmed man troligen velat blända mig. Förmodligen var det höfdingens förhoppning, att jag skulle inleda vårt palaver med några vackra dansnummer, liksom bruket är bland de infödde, då en höfding besöker den andre; i så fall blef han besviken, något som tydligen stod att läsa i hans ansigte. Då jag emellertid ville börja att framföra mitt ärende, så påstod han, att det omöjligen läte sig göra emellan två stora höfdingar utan föregående ceremonier, hvarför han föreslog att ett musiknummer med kör skulle få inleda akten.

Ehuru jag tror, att jag skulle vid moget öfvervägande föredragit att dansa inför detta publikum, framför att åhöra deras »musiknummer», så lät jag nu saken hafva sin gång; och under 25 minuter (jag såg på klockan) måste jag åhöra ett öronslitande oljud utan takt, utan melodi (harmoni kunde ju ej komma i fråga), frambragt genom tjutande uti tomma kalebasser, skramlande med bjellror, slående på trummor och hvisslande i pipor. För att afleda min uppmärksamhet från detta oljud försökte jag att tala vid min betjent, som stod vid min sida; men det var omöjligt för honom att på grund af »musiknumret» höra ett ord af hvad jag sade. Jag beslöt då att lugnt tömma lidandets kalk i botten och satte mig att betrakta höfdingen, hvilken gungade sin öfverkropp fram och tillbaka, till höger och venster, synbarligen mycket nöjd med kapellets prestationer.

Mycket beklagade jag under denna stund, att jag ej är tecknare, ty då skulle gubben Mfa-Dumas konterfej kommit ända upp till höga norden. Han är en vacker, äldre man med godsinthet i dragen, håret är mycket gråsprängdt, figuren satt. Han hade ett bredt skynke af infödingarnas grästyg omkring höfterna och detta räckte honom ända ned till fotknölarna. Hans armar och fotvrister voro prydda med tunga, massiva messingsringar, och hela öfverkroppen var rikt tatuerad uti gult och rödt. På hufvudet bar han en fjäderbuske af perlhöns- och papegojfjädrar samt i handen den nödvändiga flugvippan.

Sedan musiken på ett tecken, till min outsägliga lisa, tystnat, frågade han mig med den naivaste uppsyn i verlden, hvad jag ville, ehuru han mycket väl visste det genom Gandelos budbärare. Jag insåg, att han dermed mente, att *nu* kunna vi på öfligt, höfdingar värdigt vis, rådslå.

Jag sade honom då, att jag kommit såsom representant för Bula Matadi för att knyta vänskapsband med den store, segerrike höfdingen Mfa-Duma, hvilkens rykte för mod, godhet o. s. v. ginge vida utom hans rikes gränser. Denna fras har jag genom dess ofta förekommande användande lärt mig på infödingsspråket, och framsade den nu utan tolk, hvilket väckte ett oerhördt jubel. Sedan följde åtskilliga frågor om saker, som ej höra hit, hvilket allt på grund af den svårighet, man har att få distinkta uppgifter af de infödde, tog vid pass 2 timmar.

Derefter öfverlemnades de medförda presenterna af tyg, perlor, knifvar, gevär, krut m. m. under uttalande från min sida af de sedvanliga fraserna om befästande af vänskap o. s. v. Gåfvan mottogs af gubben med den största förtjusning, hvilken steg till sin höjd, då jag instruerade honom att draga ur baljan en gammal uppskurad tysk artillerisabel. Allt betraktades med största

nyfikenhet af de infödde, hvilka under rådplägningen så småningom kommit in på gården; dock tror jag, att det som mest slog dem med häpnad var en liten speldosa med 2 stycken; för den voro de rädda, och jag hade mycken möda att kunna förmå höfdingen att vidröra den lilla oskyldiga asken, då mekanismen var uppdragen och spelet i gång. Sedan han dock en gång fått modet till sig och dosan i hand, ville han ej mer lemna den ifrån sig; förmodligen hade han någon beräkning på att den skulle kunna tjenstgöra uti hofkapellet, men der kunde den utan afsaknad var borta, för så vidt ej repertoaren upptager stycken, som böra spelas mera pianissimo än det, jag var lycklig nog att få höra.

Solen närmade sig sin nedgång; och sedan jag uti undvikande ordalag besvarat en inbjudning till höfdingen att dricka palmvin, gick jag till hvila.

Påföljande morgon lemnade jag tidigt, åtföljd af 2 man, mitt tält för att göra ett litet ströftåg uti byns omnejd, hvilket hade det lyckliga resultatet, att jag till frukost fick en god antilopstek. Jag såg en hel hjord af dessa vackra djur, men blott två af dem kommo inom skotthåll. — Under hela dagen var det en svärm af infödde omkring mitt tält. De äldre af desse lade i dagen den mest oförstälda misstänksamhet mot min person, under det att barnen deremot redan från början hyst mindre fruktan; på qvällen hade dessa senare och jag genom »mundele's» små perlor och små runda speglar blifvit de bästa vänner.

På e. m. tillbragte jag ett par timmar hos höfdingen, hvarvid jag fick den upplysningen, att blott tvenne dagsmarscher från Duma var belägen höfdingen N'Ga-Melimas by nere vid Kwa. Denne N'Ga-Melima kände jag väl till och hade ett par gånger varit i hans by, hvarifrån man på 4 à 5 timmar uti kanot går ned till Kwamouth. Jag beslöt mig för att följa denna route. På qvällen var det åter fest med de oundvikliga palmvinskalebasserna uppradade i dussintal. Stora eldar uppgjordes för bortjagande af närgångna moskitos, hvarefter dansar anordnades. Dessa fortgingo till långt in på natten, hvarunder jag, litet aflägsnad från sjelfva tummelplatsen för nöjet, njöt af det anslående uti ett pittoreskt landskap, belyst af det härligaste månsken. Egendomlig i sanning är denna tafla; der uppe den lugna, glänsande månen, som sprider sitt silfver öfver dessa storslagna naturscenerier, der framför mig de dansande vildarna, hvilkas nakna kroppar lika demoner afteckna sig mot stockeldarnas röda flammor.

Följande morgon väcktes jag af ett fasligt väsen af bräkande getter och kacklande höns. Stor jagt var anordnad af byns qvinnor på dessa djur, ty nu skulle Mfa-Duma genom presenter till den hvite höfdingen besegla sin vänskap med denne.

Medan jag satt utanför tältet, drickande mitt morgonte, kom höfdingen, åtföljd af en svit, för att till mig såsom gåfva öfverlemna 6 bockar och getter, 5 tjog höns, en säck med ägg, åtskilliga klasar bananer — samt två infödingspojkar på omkring 10 år. Jag tog det öfriga, men pojkarna betackade jag mig för, emedan de försök, som jag gjort att använda infödingspojkar uti stationens tjenst, alltid utfallit ofördelaktigt (alla småpojkar, som användas såsom »tableboys» eller kökspojkar på stationerna vid öfre Kongo, äro köpta från araberna vid Tanganika och Stanley Falls).

Sju af mina män sändes nu hem samma väg vi kommit för att afhemta de hos Gandelo qvarlemnade presenterna samt elefanttanden; med de öfriga

gick jag norr ut på väg mot Kwa. En massa af Dumas befolkning följde oss under hela förmiddagen, högt betygande sin vänskap.

Följande dags middag inträffade karavanen uti N'Ga-Melimas by, hvarest jag blef emottagen såsom en gammal bekant, d. v. s. utan ceremonier, utan drickande af palmvin, och bäst af allt, utan »musik». Här såg jag för första gången en boaorm, hvilken mätte 18 fot i längd och var tjockare än en mans öfverarm. Den hade dagen förut blifvit dödad af de infödde, och en del af köttet, som var ätbart, var urkarfvadt. Skinnet var förstördt af spjutstyng, så att det hade intet värde.

Sedan jag följande morgon af min värd fått låna tre stora kanoter för nedforslande af mig sjelf, mitt folk och Mfa-Dumas vackra presenter till Kwa-mouth, inträffade jag derstädes just som middagsklockan (kl. 11) ringde in folket.»

Pettersson, f. d. landtbrukare från Östergötland, ankom till Kongo i medlet af 1884. Han var först sekond i Lukungu, derefter chef för stationen Mokumbi och dog som sekond i stationen Lutete d. 19 juli 1885 af klimatfeber.

Posse, Christer, grefve, ingeniör, född 1858, son af majoren Knut Lage Posse. Under det han hade anställning vid Gefle—Ockelbo-banans byggnad, erhöll han anbud om anställning vid Kongo och afreste dit i början af år 1884. Han innehade först chefsbefattningen vid stationen M'poso, men måste i medlet af förlidet år återvända till hemlandet för sjuklighet. Han medförde då och öfverlemnade såsom gåfva till Svenska sällskapet för antropologi och geografi en vacker samling af etnografiska föremål från Afrika (se härom Ymer 1885, s. XXXVI). Efter ett halft års vistelse i Sverige återvände han till Kongo, der han nu fungerade såsom stationschef å Kongostatens hufvudort M'boma. Ett anfall af biliös feber lade honom der på dödsbädden, och han afled efter endast ett par dagars sjukdom d. 2 aug. 1886.

I ett bref, skrifvet kort tid före sin död, yttrar han sig på följande sätt om Kongo-staten och utsigterna derstädes:

»Då jag lemnade Kongo förra året, hade det just blifvit förklaradt för en fri stat och erkändt såsom sådan af alla Europas makter, men hade naturligtvis ej hunnit med att organiseras. Men nu, efter knappa åtta månaders frånvaro, fann jag en någorlunda organiserad stat, med domstol, polis, post och tull, allt till de olika faktoriernas stora missbelåtenhet. De ha nämligen varit etablerade här som köpmän i 20, 30 och 40 år, ja kanske mycket längre, och voro, innan vi kommo, ensamt regerande, hvar och en en liten kung för sig, oberoende af hela verlden, så man kan ej undra på, att de ej äro nöjda med alla de lagar, som dagligen hagla öfver dem; det är i synnerhet utförseltullen, som blef lag d. 1 juli, som de ha ett horn i sidan till. Prisen på de afrikanska produkterna äro redan så låga för Europas marknad, att de för närvarande sälja med förlust, och hur skall det då bli med utförseltull? De flesta svenskar och engelsmän hafva lemnat eller ämna inom kort lemna

Kongo, och endast belgier komma i deras ställe, hvilket man ej kan undra på, då belgiska officerare taga engagement för hälften mot svenskarna och fjerdedelen mot engelsmännen. Utaf 30 svenskar, som funnos här i början af 1885, finnas nu endast 9 qvar.»

Schagerström, K. Gottfrid, sjökapten, från Venersborg. Han anstäldes i Kongostatens tjenst i medlet af 1886 och är för närvarande sekond å ångaren »Stanley» under löjtnant Andersson såsom chef.

Schmiedte, Claes Emil, född i Stockholm d. 31 okt. 1854. Sjöman sedan 1869, tog han 1873 styrmans- och 1879 fullständig sjökaptensexamen. Gjorde sedan åtskilliga sjöresor och antog 1883 på våren anställning i Kongoassociationens tjenst. Han utnämndes då till styrman på »La ville d'Anvers» under dess förut omtalade äfventyrliga resa från London till Afrika, men måste för sjukdom afgå i Sierra Leone i slutet af jan. 1884. Till Kongo anlände han redan i maj samma år och återtog der sin tjenstgöring såsom styrman på nämnda ångbåt, hvilken han flere gånger förde som befälhafvare. Han uthärdade emellertid icke klimatet, utan måste efter 5 $1/2$ månaders tjenstgöring återvända, men dog på hemvägen på Gabuns redd om bord på den engelska postångaren d. 20 dec. 1884.

Schröder, F., som förut tillbragt ett år i Natal, anstäldes 1883 i Kongoassociationens tjenst. I dec. månad nämnda år anlände han till Afrika och fick genast anställning vid Kuiluexpeditionen. Han verkade der såsom agent vid Francktown, men måste för sjuklighet återvända i jan. 1885.

Sjöcrona, Cornelius Alexander, ingeniör, född 1857, son af chefen för kronprinsens husarregemente, öfverste C. A. Sjöcrona. Han begaf sig till Kongo i mars 1884 och placerades såsom sekond i Matadi. Han är för närvarande Kongostatens ingeniör och har byggt den första jernbro vid Kongo. Denna, som förbinder stränderna af floden Lufu, består af jerntrådskablar, fästade i träden på ömse sidor om floden och uppbärande på tvären lagda trädgrenar.

Stenfelt, G., sjökapten. Han var befälhafvare å ångaren »La Ville d'Anvers», om hvars resa vi förut meddelat uppgifter, samt trafikerade med densamma sedermera nedre Kongo mellan Banana och Vivi, tills han för sjuklighet måste återvända till Europa. I aug. 1885 ankom han till hemlandet, men reste redan i nov. samma år tillbaka till Afrika. Han är för närvarande befälhafvare å ångaren »Héron» och har d. 15 aug. detta år under-

tecknat kontrakt om ny anställning i Kongostatens tjenst för en tid af 18 månader.

Sundvallson, Esten, född 1857, utnämndes 1880 till underlöjnant vid fortifikationen samt tog 1883 transport till Gotlands nationalbeväring. Den 4 april 1883 afreste han till Kongo och anlände till Banana d. 16 maj. Han beordrades då till Stanley Pool och begaf sig genast uppför floden. Resan från Issangila har han i bref skildrat på följande sätt:

»Den 28 maj voro vi inskeppade på en stor, allt för stor roddbåt af jernplåt med 12 zanzibariter som besättning. Denna båtfärd skall jag länge minnas. Gång efter annan voro vi i fara att kantra å de uppstående klipporna; grundstötningar och timslång väntan på toppen af en sten hörde till ordningen. Fem till sex gånger måste båten med lina halas förbi uddarna i den strida floden. Vid de farligaste ställena lade sig »kaptenen» att sofva, förtröstande på »Allah och hans profet». Lägg härtill, att båten läckte, så att ständigt två man måste ösa, och att alla våra tillhörigheter och proviant voro genomvåta, samt att vi om nätterna hade att med våra två filtar sofva under bar himmel, antingen å de våta balarna i båten eller å strandens sand, så bör man ej vara förundrad, att vi alla 5 europeer redan efter 5 dagar voro sjuka i feber. Färden varade 10 dagar. I ömkligt tillstånd kommo vi till Manyanga, der jag låg hårdt sjuk i fyra dagar. Efter 10 dagars hvila här kunde tre af oss, ehuru matta och svaga, marschera hit till Stanley Pool. Hit anlände vi efter en angenäm och lärorik 8 dagars marsch d. 22 juni.»

Från Léopoldville gjorde löjtnant Sundvallson en färd till Bab-Njalis vid den i Stanley Pool utfallande Gordon-Bennet-floden, men insjuknade så häftigt i klimatfeber, att han redan i början af sept. 1883 måste återvända till hemlandet.

Ulff, F. Efter att hafva genomgått handelsinstitut i Antwerpen, lemnade han Europa d. 7 jan. 1885 för att resa till Kongo. Der har han haft anställning såsom »agent commercial» i Manyanga och innehar för närvarande liknande befattning i Vivi.

Wall, L., maskinist, afreste till Afrika d. 2 maj 1883. Anländ till Kongo, arbetade han först vid reparationsverkstaden i Boma och erhöll sedermera en befälsplats vid landtransporten af ångaren »Stanley», hvilken efter ankomsten till Stanley Pool under hans ledning hopsattes och iordningstäldes. Han tjenstgjorde sedan såsom maskinist på denna ångare samt återvände efter fullgjord tjenstetid i april 1886 till fäderneslandet. Efter erhållen ny anställning har han för någon tid sedan begifvit sig åter till Kongo.

Vannerus, Carl Gustaf Ling-, föddes d. 20 juni 1858 och blef i nov. 1878 underlöjtnant vid Vermlands fältjägarekår. Den 27 dec. 1883 landsteg han i Afrika och blef genast sänd såsom sekond

till Bolobo vid öfre Kongo, ungefär midt emellan Kwamouth och Equateurville. Förhållandena vid denna station ha varit särdeles oroliga, i det att den flere gånger blifvit anfallen af infödingarna och ett par gånger af dem nedbränd. I nov. 1884 mottog Vannerus befattning såsom sekond åt löjtnant Pagels vid Kwamouth och innehade chefsplatsen derstädes efter den sistnämndes förflyttning till Eqvatorstationen. I juli månad förlidet år begärde äfven Vannerus att blifva förflyttad till sistnämnda station, men

Gustaf Ling-Vannerus.

insjuknade under färden dit så svårt i klimatfeber, att han måste qvarlemnas i Lukulela. Härifrån transporterades han utför floden till Léopoldville, der han, plågad af feber, måste qvarstanna en hel månad utan läkarehjelp. I sällskap med en engelsk kapten, Saulez, som uttjenat sin tid, anträdde han till sist färden mot kusten, buren i hängbår af Loangomän. Vid kusten återvann han snart helsan och utnämndes nu till sekond i Matadi, men insjuknade der åter, och måste då definitivt anträda resan till hemlandet, dit han ankom i början af jan. detta år.

Wester, Arvid Mauritz, född d. 10 juni 1856, blef i dec. 1878 underlöjtnant vid Nerikes regemente och ankom d. 27 dec. 1883 till Banana. Till en början tjenstgjorde han i 7 veckors tid omedelbart under Stanley såsom befälhafvare för en trupp af 70 haussas, och fick derefter deltaga i den expedition, som på tre ångare, under befäl af belgiske kaptenen Hanssens, d. 23 mars 1884 afgick till öfre Kongo. Afsigten med denna expedition var att bekräfta de vänskapsförbund, som Stanley under en liknande

Arvid Wester.

resa året förut slutit med åtskilliga inhemska chefer, och genom nya fördrag vinna platser för anläggande af nya stationer. Detta mötte inga egentliga svårigheter, utom hos det vilda och opålitliga Bangala-folket, der expeditionen måste dröja i tre veckor och anlägga befästningar till den nybyggda stationens skydd. Den 3 juli ankom man till den yttersta stationen Stanley Falls, året förut anlagd af Stanley. Här qvarlemnades nu löjtnant Wester såsom chef, med belgiske ingeniören Amelot såsom sekond. Denne senare efterträddes d. 25 jan. 1885 af löjtnant Gleerup. Löjtnant

Wester fick snart erfara, att han blifvit placerad på associationens måhända både vigtigaste och farligaste post. I dec. 1884 ankom nämligen till den nyanlagda stationen den mäktigaste mannen i hela Ost- och Centralafrika, arabhöfdingen Hamed-bin-Muhamed, kallad Tipu-Tip, ett namn som betyder den »ständige hackaren» och är honom gifvet af de arma negrerna för de oupphörliga anfall, hvarför de af honom äro utsatta. Han hade vid föregående tillfällen visat sig särdeles vänlig mot resande europeer — Livingstone, Cameron, Stanley och Wissmann hade af honom åtnjutit stor hjelp — men det ingick icke i hans planer att europeer skulle intaga en stadigvarande position inom området för hans elfenbens- och slafjagter. Det var just de dermed förenade våldsbragderna mot infödingarna, som Kongoassociationens agenter hade till uppgift att förhindra, men deras styrka var obetydlig mot Tipu-Tips, som uppträdde i spetsen för tusen väpnade män. Hans fordran att stationen skulle utrymmas möttes dock af ett bestämdt afslag, och efter många och långa »palaver» lyckades det löjtnant Wester att vinna den store arabhöfdingens vänskap och fulla förtroende. Ett fördrag ingicks med honom, hvari han förband sig att hindra alla araber att taga slafvar, stjäla elfenben m. m. i Kongolandet.

Sedan vänskapliga förbindelser blifvit inledda med Tipu-Tip, florerade nu på allt sätt den nyanlagda stationen, som är belägen på en ö i floden. Åtskilliga hus uppfördes, planteringar anlades, och om ej det kringboende folket varit menniskoätare och kommunikationen med den yttre verlden varit så sparsam och oregelbunden, hade vistelsen derstädes varit dräglig nog. Då emellertid de svenska löjtnanternas treåriga tjenstetid nalkades sitt slut, och frågan om hemfärden kom före, erbjöd Tipu-Tip dem att under hans beskydd få taga återvägen öster ut till Zanzibar, i stället för den vanliga vägen nedför floden till Banana. Löjtnant Wester hade emellertid under sina ströftåg och jagter ådragit sig ett svårt anfall af den afrikanska febern, som höll honom en månad vid sängen. Gleerup skötte honom outtröttligt och omsorgsfullt, men då förbättring inträdde, befans Wester ändock för svag att företaga den långa och besvärliga landresan, hvarför det blef Gleerup ensam som fick begagna sig af Tipu-Tips välvilliga anbud.

Löjtnant Wester lemnade Stanley Falls d. 22 febr. detta år, ankom till Banana d. 22 april, till Liverpool d. 10 juni och återsåg fäderneslandet i Göteborg d. 27 i samma månad. Efter hemkomsten har han för sin förtjenstfulla verksamhet i Afrika af konungen fått mottaga Vasaordens riddarekors.

Westmark, Theodor, var anstäld hos svenske konsuln i Bruxelles, M. Brugmann, och engagerades i Kongoassociationens tjenst d. 1 maj 1883. Han har varit placerad dels vid stationerna Lutete och M'suata, dels såsom sekond i Bangala. En utfärd, som han i nov. 1884 från den sistnämnda stationen gjorde till Ibinza-sjön, har han beskrifvit i Ymer 1885, s. 122 ff. Den 27 dec. 1885 lemnade han Bangala för att återvända till Europa, dit ankomsten skedde i april detta år. I Société de géographie commerciale de Paris har han d. 1 maj hållit ett föredrag, som under titeln »Quinze mois chez les cannibales du Haut-Congo» är återgifvet i tidskriften »La Gazette Géographique», 2:e Année, N:o 20.

Jemte dessa i Kongo-associationens eller Kongo-statens tjenst anstälde 33 svenskar böra nämnas följande 7 personer, hvilka af andra anledningar besökt Kongo-landet. En af dem har företagit resan till Afrika för vetenskapliga forskningar, de öfriga äro missionärer.

Schwerin, Hans Hugold von, friherre, född 1853, fil. dr., sedan 1884 docent i geografi och statskunskap vid Lunds universitet. Om hans resa i Afrika har vår tidskrift vid flere tillfällen meddelat underrättelser (se Ymer 1885: s. 161 o. LI, 1886: s. 76 o. 187) och torde i framtiden få framlägga en utförligare redogörelse derför. Vi förbigå af denna anledning alla dithörande data och erinra blott om, att frih. von Schwerin d. 11 nov. sistlidet år lemnade Liverpool, samt att han för närvarande (nov. 1886) nyligen är återkommen från en färd uppför Kongo till Stanley Falls och börjat sin hemresa till Europa, dit han återväntas i början af nästa år.

Engvall, Carl Johan, utsändes år 1881 i Livingstone-Inland-missionens tjenst och stationerades vid Pallaballa. Till följd af klimatfeber måste han dock snart återvända.

Westlind, Nils, född d. 8 juni 1854, afsändes år 1882 i nämnda sällskaps tjenst och stationerades vid Mukimbungu. På hösten 1885 återvände han på besök till fäderneslandet, åtföljd af en Kongoyngling vid namn Maoosi. Den 4 sistlidne augusti reste han i sällskap med 3 andra missionärer och den nämnde Kongo-ynglingen tillbaka till Afrika. Stationen Mukimbungu har nu blifvit öfverlåten till Svenska missionsförbundet, som beslutit att der börja en egen svensk missionsverksamhet. Herr Westlind har

på Kongospråk (Kifioti) öfversatt Matthei evangelium med titel: »Nsamu wambote aMateosi wasekulwa mu Kifioti kwa N. Westlind», Kristinehamn 1886, och Johannes evangelium, hvars titel är: »Nsamu wambote a Yoane wasekulwa mu Kifioti», Kristinehamn 1885.

Pettersson, Karl Johan, född d. 22 juni 1855. Han reste till Afrika i sällskap med den föregående år 1882 och har der vistats dels vid Stanley Pool, dels vid Equateurville. Han hemkom på besök i våras detta år och vistas för närvarande i London, sysselsatt med medicinska studier. Till Kongo skall han återvända nästkommande vår.

De tre missionärer, som i sällskap med herr Westlind, i augusti lemnade Sverige, äro:

Andreæ, Karl Fredrik, född d. 11 okt. 1854;
Hammarstedt, Lars Fredrik, född d. 9 juni 1861; och
Nilsson, Karl Johan, född d. 24 dec. 1858.

Några ord om seder och bruk bland vildarna vid öfre Kongo.

Af Georg Pagels.

Då den stora hedern blifvit mig förunnad att inför detta sällskap lägga i dagen några af de erfarenheter, som jag varit i tillfälle att samla under min treåriga verksamhet, först uti Kongo-expeditionen och derefter uti den oafhängiga Kongostatens tjenst, så utber jag mig till att börja med välvilligt öfverseende med de brister, som otvifvelaktigt komma att vidlåda mitt föredrag. Jag utlofvar emellertid, att hvad som fattas uti formens fulländning, skall ersättas af innehållets sanning.

De stora utforskarna af den afrikanska kontinenten nämna föga eller intet om det, som jag här nedan kommer att vidröra. Förnämsta orsaken dertill torde väl vara den, att de haft ett helt annat mål, än att studera vildarnas seder och bruk, ej heller hafva de kommit uti tillräckligt nära beröring med de vilde för att kunna sätta sig in uti deras omständigheter. Men lefver man midt uppe bland dessa vildar under månader och år, så får man ovilkorligen, med eller mot sin vilja, en ganska noggrann inblick uti deras lif. Mycket af det som rör Kongo-infödingarna är dock i sanning sådant, att trots det intresse, som det okända städse väcker, tanken viker tillbaka af afsmak och vämjelse för att forska för noga.

Äfven hos detta så lågt stående folk finnes en sorts *klass-skilnad*.

De tre stora hufvudgrupperna äro *höfdingarna*, *de fria* och *slafvarna*. Med *höfdingar* menas innehafvarna af högsta juridiska myndighet öfver ett distrikt eller blott en by. Dessa äro merendels söner eller döttrar af höfdingar; dock finnas höfdingar,

som från början varit endast frie män eller slafvar, men som genom sin styrka tagit höfdingevärdigheten i besittning.

För att hafva en *fri* mans eller qvinnas rättigheter fordras att vare sig fadern eller modern varit fri.

Den ojemförligt största gruppen intages af *slafvarna*. Dessa äro dels sådana, som födas af slafvar, dels sådana som blifvit tagna till fånga uti krig. Bland dessa senare finnas uppenbarligen alltså många, som förr varit frie, men fått genom sin fångenskap utbyta den frie mannens lott mot slafvens. Slafvar egas både af höfdingar och frie, äfven finnas slafvar, hvilka sjelfva hafva slafvar.

En slafs lif har för hans egare endast det pekuniära värdet. Han betraktas liksom en get eller ett får, hvars egare har full rätt att disponera deröfver.

Såsom ett bevis härför kan framdragas, hurusom höfdingen Ibaka uti Bolobo efter en lyckligt slutad rådplägning föreslog att, såsom bevis på ett godt förstånd mellan den hvite och honom, han skulle, sedan han illa torterat en af sina slafvar, nedgräfva denne till halsen på en öppen plats mellan Ibakas by och stationen, hvarefter det arma offret skulle vara utsatt för de förbipasserandes grymheter, tills dess timmar ändtligen voro räknade.

Dylika offer utställas alltid vid trafikerad väg, och hvarje vägfarande har rättighet att förfara dermed huru honom för godt synes. På grymheter sparas då icke: hufvudet, hvilket är den enda del af kroppen, som synes ofvanför jordytan, stympas på det förfärligaste, ögonen utpetas, tänderna utslås o. s. v.

Vildarna vid öfre Kongo *räkna sin tid* efter månhvarfven.

Deras vecka består af 3 arbetsdagar och derefter en hvilodag, s. k. »ginga». Vår söndag respekteras af dem så till vida, att de då aldrig komma till stationen för att handla, sedan de fått veta, att den dagen är vår »ginga». Sin egen »ginga» äro de deremot ej så noga med.

De dela dygnet uti fyra hufvuddelar: tidigt på morgonen, hvilket de på sitt språk uttrycka med »vid tuppens galande», förmiddagen till kl. 12, eftermiddagen till solens nedgång kl. 6, och sedan natten. För att uttrycka en viss tid under dagen beteckna de med handen ett visst läge af solen.

Jag har ofta frågat vildar om deras ålder, men derom hafva de vanligen ej den ringaste aning. De angifva stundom ett antal

månhvarf, som, reduceradt till år, angifver flere hundra sådana; vid andra tillfällen vill en 50 års man ej medgifva, att han sett mera än 10 vårar.

Tiden har för vilden ej det ringaste värde. Såsom bevis derför vill jag framhålla, att man ofta kan köpa af vilden alster af hans industri till ett fabulöst billigt pris. Dervid beräknar han endast råmaterialets värde; den tid, som han användt för att af detta råmaterial frambringa en sak, tager han ej betaldt för. Emedan alltså tiden för dem är fullkomligt utan värde, så förefinnes naturligtvis en fullkomlig likgiltighet för allt, som dermed eger sammanhang.

Från Kongos mynning upp till Stanley Pool finnes intet gängse *mynt*. Perlor, tyger och handelsvaror i allmänhet utgöra der bytesmedel med de infödde. Vill man köpa en get eller en höna, ger man dess värde uti sagda varor.

Vid Stanley Pool börja de s. k. »mitakos» att användas såsom skiljemynt vid handeln och brukas sedan allmänt ända upp till Stanleyfallen. Dessa mitakos äro runda messingsstänger, af omkring 14 tums längd, hvilka tillverkas i England. Vid öfre Kongo stå de nu i en kurs af omkring 20 öre svenskt.

För mindre belopp användas uti trakten af Lukolela de s. k. »bingitari» och uti Bangala-distriktet de s. k. »minkata»; båda dessa myntsorter äro tillverkade af Manyangakoppar. Af bingitaris gå 5 och af minkatas 30 på en mitako. Dessutom användas öfverallt på öfre Kongo små snäckor, s. k. kauris, såsom mynt.

De infödingar, som bedrifva slafhandel uppför floderna Rouki, Ikelemba och Oubangi, göra sina största uppköp för kauris och en särskild sort af små blå, röda och hvita perlor, som de köpa vid Eqvatorstationen.

I allmänhet gäller såsom regel, att, om man vill tillgodogöra sig ett distrikts produkter, måste man kunna erbjuda i utbyte den sorts handelsvaror, som specielt inom det landet äro mest eftersökta.

Handel och industri.

Ehuru man utan fara för misstag kan påstå, att öfre Kongos vildar, hvad beträffar andlig och materiel kultur, stå åtskilliga tusen år efter de europeiska folken, så måste medgifvas, att alstren af deras handslöjd inom de branscher, hvarmed de befatta sig, ega en mycket hög grad af fulländning.

Korgmakeri och alla slags flätningsarbeten utföras af vildarna med en utomordentlig skicklighet. Deras krukmakerigods äro fullt goda och uppfylla sitt ändamål. Deras metallarbeten hafva en utomordentlig soliditet, och flere af dem sakna ej elegans. Deras vapen äro väl gjorda och vårdas med största omsorg. Jernet till vapnen erhålla de dels från gamla gevärslopp, som de förskaffa sig från kusten, dels frambringas det af vildarna sjelfva uti egna masugnar. Sin koppar få de från Manyangas rika kopparfält.

Numera har eldvapnet hos vildarna utträngt spjutet samt båge och pilar ända upp till Stanley Pool. Norr derom, eller uti hvad man i allmänhet kallar Öfre Kongodalen, förekommer deremot eldvapnet *ännu* mera sparsamt.

Den dyrbaraste handelsvaran på öfre Kongo är elfenben, hvilket forslas ned till Stanley Pool dels från Oubangi, dels med våra egna ångare från Stanleyfallen. Dessa två trakter äro de förnämsta produktionsorterna; dock kommer mycket elfenben äfven från andra ställen.

Åtskilliga stammar vid öfre Kongo äro skickliga fiskare och bringa sin vara rökt utmed flodens stränder ända ned till Pool.

Kautschuk-, gummi- och palmoljehandeln ligger ännu på öfre Kongo uti sin linda och kommer otvifvelaktigt att göra det, tills i en framtid en jernväg kommer att sammanbinda Pool med kusten. — Pombe, ett slags öl, frambringas förnämligast af Waboumafolket vid floden Kassai, hvarifrån äfven vackra krukmakeriarbeten utsändas i marknaden.

Vildarna vid öfre Kongo äro af naturen köpmän. De älska till passion allt slags handel, till och med den mest vanhedrande. Sålunda inträffade det en gång vid Eqvatorstationen, att en ung man från Ikelemba utbjöd till mig sin egen moder till salu.

Under den dagliga kommersen uti magasinet kommo vildarna ofta uti en sådan extas, att jag, för att få slut på tumultet, måste drifva ut hela sällskapet från verandan och stänga magasinet för en stund. Detta tumult är dock ingalunda utbrott af dåligt lynne — fullkomligt motsatsen! Vildarna berusas formligt af kommersen; alla skrika på en gång: »Gif mig det, gif mig det», o. s. v.

Att räkna är infödingens käraste tidsfördrif, vare sig det gäller mitakos eller kauris eller förbipasserande kanoter eller t. o. m. foglar, som flyga i skock. Helst räkna de dock sina kauris, som de köpa af oss, och hvilka såsom sagdt gå såsom mynt uti det inre af landet. Ett par timmar, sedan köpet är af-

slutadt, sitta de ofta qvar för att räkna dessa kauris; och vid hemkomsten till byarna vidtager detta nöje å nyo för timmar.

Fetischismen.

Hos vilden förefinnes en mycket starkt utpräglad öfvertygelse om tillvaron af en god och en ond ande, hvilka hafva sitt finger med i allt, som händer; samt att det står uti fetischmannens makt att göra det ena eller andra af dessa andeväsen honom bevåget.

Fetischmannen, »bunganga», kan naturligtvis ej sjelf hafva något förtroende för de ceremonier, som han låter sina lättrogne klienter undergå; allt der vid lag är från hans sida den fullständigaste humbug, för hvilken han låter sig väl betalas.

Fetischmännen hafva ett mycket stort anseende inom sin bygd; de äro bland annat äfven läkare. Det finnes intet, hvarför de ej kunna råda bot. Önskar man regn, önskar man torka — genast till fetischören! Önskar man att kunna utan fara passera floden en stormig dag — välan, fetischören gifver råd derför. Han ger styrka i striden, lycka på jagten, god årsväxt o. s. v., liksom man äfven af honom kan reqvirera missväxt för sin fiende. Han kan uti sin »medicin» se, om ens hustru är trogen, om förökning af familjen är att vänta etc.; han ser, om det finnes någon ond ande, som går omkring förklädd, samt har då medicin för att motverka denne andes inflytande.

Allmän är den tanken, att många menniskor kunna kläda sig i djurs hamn, samt djur i menniskors. Uti Lukolela finnes en man, som enligt allmänna omdömet är en krokodil, emedan han luktar som ett sådant djur. Apor, leoparder, bufflar äro intet annat än menniskor med onda andar, hvilka stundom antaga sin menniskohamn, och då vistas bland menniskorna.

Att fetischören ofta misslyckas med sina spådomar faller af sig sjelf; men då försvarar han sig alltid med, att någonstädes finnes en mot honom fiendtlig fetischör, hvilken är starkare än han sjelf och hvilken det roar att korsa hans planer.

Gula streck med ockra på pannan anses gifva en viss egenskap, såsom t. ex. att utan risk kunna passera ett fiendtligt område; ett buffelsvanshår omkring högra stortån ger lycka på jagt, att snusa krut och salt ger hjeltemod o. s. v. Dessutom bära vildarna ofta med sig små, af fetischmannen med vissa egenskaper begåfvade afgudabilder eller amuletter, som anses skydda bäraren för allt ondt.

För hvarje svar, som fetischören afger, måste han utföra en massa besvärjelser; han framkallar genom eld och rök andarna,

med hvilka han säger sig vara i beröring. Sjelf är han under dessa galenskaper mycket fantastiskt utstyrd och målad. Ofta afger han svaren dansande.

En gång frågade jag en svart, hvad han tänkte om orsaken till solen och månen. Han svarade mig helt frankt, att det visste han ej så noga, men att det var en fetischör uti Wangatas by, som förr haft det bestyret om händer; numera, efter dennes död, vore det anförtrodt till en annan dylik, som bodde vid Oubangi. Han tyckte dock, att den förre gjort sin sak bättre än den nuvarande.

Begrafning.

När en höfding dör, vidtaga alltid stora ceremonier. Inelfvorna uttagas och kroppen rökes, hvarpå den döde med stor pomp och ståt bäres omkring uti grannbyarna, hvarvid ofta inträffar, att bärarna, rusiga af pombe, tumla omkull med sin börda.

Derefter utställes kroppen på »lit de parade» omgifven af en massa föremål, hvilka anses kunna blifva den döde till nytta uti en annan verld. En massa europeiska tyger och perlor lindas omkring kroppen, hvilken dessutom är rikt ornamenterad med målningar uti hvit, gul och röd ockra. En stor kalebass med pombe eller palmvin är ej glömd bland dessa saker; ur densamma antages den döde komma att taga sig en styrkedryck uti sin nya verld.

Stammarna omkring Eqvatorn begrafva sina döde uti urhålkade trädstammar; Bajansifolket för öfrigt nedlägger sina döde rikt inbäddade uti europeiska tyger.

Såsom regel gäller, att liken begrafvas uti jorden; men om »bunganga» hos den döde upptäcker en ond ande, så kastas liket i floden, så vida ej den döde uti lifstiden innehaft någon högre rang; i sådant fall antager jag, att fetischören aldrig upptäcker någon ond ande hos den döde.

Vid och före hvarje begrafning anställas alltid väldiga orgier i den dödes by. Gevär affyras (skottens antal beror på den dödes rang), trummorna gå dag och natt, likasom äfven dansen och skriket, under flere dygn. Under dessa festligheter anställas städse flitiga libationer, hvilket gör att hela sällskapet, män, qvinnor och barn, äro druckna.

Den dödes qvinnor gå omkring uti byarna tjutande och gråtande så, att man skulle kunna tro dem nedtryckta af en gränslös sorg. Detta är dock ingalunda fallet. De äro lika likgiltiga för den döde som jag. Allt är endast ceremoni.

Det ohyggligaste man i allmänhet kan komma att bevittna är de stora afrättningar, som alltid ega rum efter en slafegares död. Antalet offer är beroende på den dödes samhällsställning. Undantag från regeln göres blott i den händelse, att den döde varit skuldsatt, i hvilket fall slafvarna säljas till betäckande af skulderna. Ofta tager man för dessa blodsoffer ej slafvar från den by, den döde tillhört, utan man köper andra för att aflifva.

De slafvar, som skola offras, bindas genast efter sina herrars död för att hindra dem från att rymma, hvilket dock synes vara en öfverflödig försigtighet, då helt säkert en dylik stackars lifdömd ej skulle finna en fristad på annan plats än hos den hvite. Slafvarna synas också gå till exekutionen med ett märkvärdigt dödsförakt eller kanske snarare en djurisk likgiltighet.

Vid dessa afrättningar har vilden tillfälle att lägga all sin djuriskhet i dagen. Offren dödas, då de äro män, oftast genom halshuggning, qvinnorna krossas med slag af träklubbor eller dränkas. Ofta nog är det fetischmannen, som gör tjenst som bödel; alltid har han att öfvervaka ceremonierna.

Halshuggningen tillgår så, att delinqventen sättes på en träställning, med armar och ben hårdt sammanbundna, så att han ej kan röra en led. Derefter börja de ohyggliga ceremonierna med dans omkring offret, hvarunder männen sigta på honom med sina spjut och qvinnorna under vilda skrän misshandla vissa delar af hans kropp.

Detta väsen, hvarunder pombe och palmvin förtäres uti myckenhet, fortfar stundom flere timmar, hvarefter bödeln, festligt smyckad, uppenbarar sig med stor pomp, beredd att gifva den arma varelsen nådestöten. Hans ögon förbindas nu, trummorna, skriket och dansen upphöra, en stång fastgöres vid offrets hufvud så, att halsen utdrages till en onaturlig längd, hvarefter den blanka knifven med ett enda snitt skiljer hufvudet från kroppen. Det förra slungas af den böjda, spända stången högt i luften, hvarefter det sparkas och rullas öfver hela platsen, blodet uppsamlas af åskådarna, som smeta sig dermed uti ansigtet och öfver sina nakna kroppar samt pocka på nästa offers omedelbara framförande, hvarpå vidrigheterna repeteras. Fadern kan se sin son, brodern sin broder och mannen sin hustru som offer vid dessa ceremonier utan att känna den ringaste rörelse.

Uti Lukolela hände en gång, att höfdingen der före sin död befalde, att hans femårige son skulle begrafvas lefvande med honom. Den lille lades också mycket riktigt i grafven såsom hufvudgärd åt faderns lik.

En gång uti Kwamouth fick jag reda på, att höfdingen M'koantschoo, hvilken förlorat en liten son, låtit halshugga en slaf och kasta liket i floden. Detta gaf mig anledning att gifva sagde höfding en skarp tillrättavisning samt varning för framtiden. En tid derefter förlorade min granne, höfdingen Mfonchomamboa genom ett ormbett sin dotter. Jag frågade med anledning deraf höfdingen hvad han tänkte att göra. Han förklarade helt lugnt, att en af hans slafvar, som för tillfället var med mina män uti en kanot ned till Stanley Pool, skulle vid sin återkomst afrättas. Jag sade honom, att om han försökte det, så skulle all vänskap mellan honom och mig för alltid vara slut, samt att han hade det värsta att frukta. Derigenom lyckades jag verkligen för den gången rädda det bestämda offrets lif.

I augusti månad i fjor inträffade uti byn Makonli nära Eqvatorstationen, att höfdingen lät kasta liket af en qvinna i floden, sedan han sammanbundit med detsamma en liten lefvande flicka.

Det måste medgifvas, att nu för tiden folket nere emot Stanley Pool är mera främmande för dessa barbariska bruk. Hos Gobila uti M'suata tror jag, att allt slagtande af menniskor upphört; och Gobila har sjelf sagt mig, att vid hans död inga blodsceremonier komma att ega rum.

I allmänhet utföras afrättningarna numera uti stor hemlighet, emedan vildarna ofta för detta ofog blifvit allvarsamt straffade af de hvite. Men hvad kunna vi göra? Vår styrka på stationerna är ännu för svag för att tillåta oss att kraftigt uppträda till detta gräsliga ofogs afskaffande eller åtminstone stäfjande.

Menniskoätandet.

Antropofagien är mera utbredd uti Kongodalen, än en främling kan tro. De, som äro hemfallna derunder, hålla den mycket hemlig; det ser ut, som skulle äfven hos dessa på så låg moralisk ståndpunkt stående varelser en tanke, en aning finnas om, att bland allt det gräsliga är detta det gräsligaste, det ohyggligaste.

Bateke-, Bangala- och Arouhimistammarna äro särskildt kända såsom antropofager. Batekefolket, som bor uti de stora distrikten omkring Stanley Pool, börjar dock numera att under missionärernas inflytande bortlägga denna hemska sed. Huru det är uti det inre af landet känna vi ej af egen erfarenhet; men berättelser derifrån berättiga till det antagandet, att seden der är allmän.

Jag vill skildra en episod, som står såsom en mörk punkt uti den unga Kongostatens historia.

Vi hade en liten post af 3 haussas vid floden Arouhimis utflöde i Kongo. Dessa våra soldater togos lömskt till fånga af vildarna; men som de ej voro tillräckligt feta för att genast anses lämpliga såsom föda, så sattes de på gödning. Genom att ej gifva dem annat att äta än palmolja och bananer, fick man dem snart uti behörig fettma, hvarefter tvenne af våra stackars soldater uti den tredjes åsyn uppåtos af vildarna. Denna tredje lyckades undkomma på så sätt, att araberna från Stanleyfallen just uti de dagarna gjorde en slaf- och elfenbensjagt uti dessa trakter. De togo hundratals fångar och bland dem vår man, hvilken öfverlemnades till vår station vid Stanleyfallen, inför hvars chef, löjtnant Wester, han sedan fick afgifva berättelse om de afskyvärda saker, han fått bevittna.

Såsom regel gäller, att vildarna aldrig äta den som dödt »sotdöd», eller någon som de sjelfva aflifvat, om denne tillhör deras egen stam. Endast krigsfångar aflifvas och ätas.

Om det öfver hufvud finnes något, som för vilden är heligt, så är det

Blodsförbundet.

Genom detsamma förenas tvenne individer så nära med hvarandra, att enligt de vid ceremonierna gifna löftena alla den enes intressen äfven blifva den andres, den enes vänner och fiender äfven den andres. Den ena blodsbrodern är skyldig att intill döden skydda den andre; den enes qvinnor och alla tillhörigheter äro äfven den andres.

Huru noga dessa löften hållas de infödde emellan känner jag ej; men jag har ej att beklaga mig öfver *mina* tvenne blodsbröder. Den ene af dessa är en höfding, som heter Imbele, en gammal gubbe, intrigmakare och skojare, med hvilken jag måste ingå detta förbund för att få lugn vid stationen.

Mina företrädare vid Eqvatorstationen hade flere gånger förgäfves sökt inträda uti vänskapliga förbindelser med detta tjurhufvud, men alla deras försök strandade mot hans ovilja för de hvite. Jag hade ett litet äfventyr med honom och hans män den 25 juni förlidet år, då jag tillsammans med 5 af mina haussas blef försåtligt öfverfallen uti hans by. Sedan jag uti denna affär lemnat åtskilliga af hans män döde på valplatsen, föreslog

han sjelf vid fredspalavern blodsbrödraskap. Dermed upphörde alla fiendtligheter från hans sida mot stationens män.

Den andre af mina blodsbröder heter M'toutou och är höfding uti den intill Eqvatorstationen närmaste byn. Han är en helt ung, vacker man, hvilken genast väckte mitt intresse och mina sympatier.

Sinsemellan använda vildarna vid blodsförbundets ingående hela dagar, upptagna af ceremonier. Med de hvite göras dessa deremot så enkla som möjligt. Jag vill beskrifva dem så, som jag sjelf varit med om dem.

Jag var efter mitt bråk med Imbele vid fredspalavern omgifven af omkring ett hundra Wangata-infödingar, hvilka uti den ofvannämnda affären genast stälde sig på min sida mot deras gamle dödsfiende. Dessutom hade jag placerat åtskilliga af mina soldater så, att de voro föga synliga, men kunde gripa in uti rätta ögonblicket, om sådant skulle behöfvas. Imbele medförde också omkring ett hundratal af sina män. Jag lät derpå kalla honom att inträda uti min ring, hvartill han samtyckte först efter en längre tvekan, tydligen misstänkande ett försåt. Han satte sig på sina leopardhudar midt emot min stol. Emellan oss lades på marken min sönderskrufvade revolver och hans afbrutna lans uti broderlig endrägt, såsom intyg om, att all fiendtlighet mellan oss vore slut. På ett bananblad sammanblandades jord och salt, hvarpå en af mina infödda arbetare, hvilken för tillfället tjenstgjorde såsom fetischör, skar en lindrig skåra uti min högra arm och en liknande uti Imbeles. Såret betäcktes med jord- och saltblandningen, hvilken uppsög det utsipprande blodet. Vi fattade derefter hvarandras venstra händer och lade högra armens skåror emot hvarandra samt gnedo dem mot hvarandra lindrigt, så att en blandning af blodet uppstod. Under denna ceremoni förklarade den som fetischör tjenstgörande infödingen, att all fiendtlighet oss emellan för all framtid vore omöjlig, att den, som bröte blodsförbundets heliga lag, aldrig skulle få ro hvarken i detta eller det kommande lifvet o. s. v.

Ett palmlöf klöfs nu längs med dess hufvudnerv, hvarefter den ena hälften af löfvet upphängdes uti ett träd vid stationen såsom bevis på den högtidliga akten, den andra hälften medfördes uti enahanda ändamål till Imbeles by.

Längre uppåt floden göras dessa ceremonier något olika: t. ex. en get slagtas och med blodet tvätta de båda kontrahenterna hvarandra i ansigtet; eller sedan skårorna uti armarna blifvit gjorda, läggas på dem tvenne hönslefrar för att insupa

blodet, hvarpå hvardera parten uppäter den lefver, som innehåller den andres blod.

Ceremonierna växla alltså; men meningen med förbundet är alltid densamma.

Jag har uti det föregående uti korthet framstält en del af mina erfarenheter angående vildarnas vid öfre Kongo seder och bruk så, som jag sett dem med mina egna ögon; dock torde det ej sakna allt intresse att, innan jag slutar detta föredrag, kasta en blick på *vilden i allmänhet*, hans uppförande dels emot de hvita, dels emot andra svarta.

Moral, kärlek, vänskap äro för vilden fullkomligt okända. Han respekterar intet annat än styrkan.

Vildarna äro stora pultroner uti sitt uppförande, ej blott mot de hvite, utan äfven sinsemellan. Mod, energi och dylikt som *vi* skatta högt, finnes ej hos dem. Tjugu vildar äro modiga, då de hafva *en* bunden till händer och fötter uti sin midt; denne våga de spotta på, trampa på och till och med döda. Men om denne ende vore fri och beväpnad, så skulle de tjugu länge tveka att angripa honom. Dock måste medgifvas, att ofta, då infödde varit satte under hvites kommando, de visat tapperhet och uthållighet.

Detta bristande mod hos vilden förklarar, huru vi med endast ett fåtal soldater kunnat många gånger gå segrande ur affärer med infödde, hvilkas antal varit mångdubbelt större än vårt eget.

Vilden visar i allmänhet ett mycket stort förtroende för den hvite; till medmenniskor af hans egen färg hyser han deremot ej det minsta förtroende.

Såsom ett bevis derpå kan anföras, att det flere gånger hände mig uti Kwamouth, då handelskanoter återvändande från Stanley Pool upp till Wabouma, rikt försedda med tyger och mitakos, der stannade öfver natten, att egarna bådo mig om tillstånd att till påföljande morgon få lägga sina saker uti mitt magasin, emedan de fruktade för tjufvar bland dem sjelfva.

Den qvinliga höfdingen M'kassa på Kwas norra strand mottog en krigsförklaring af en höfding uti det inre af Bajansilandet. M'kassa kom då öfver till Kwamouth med flere kanoter lastade med alla hennes tillhörigheter: elfenben, tyger, perlor, husgerådssaker o. s. v. Allt detta skulle på M'kassas begäran förvaras uti mitt magasin, tills freden vore återstäld. Hon bad mig äfven

att jag, när fienden komme, skulle taga hand om henne och hennes qvinnor. Jag lyckades emellertid att arrangera saken i godo, så att några oroligheter ej kommo till stånd.

Ärlighet, redbarhet och dylikt skattas ej af vilden såsom *goda* egenskaper. Oärlighet, eller snarare, som jag skulle vilja säga, att vara »knipslug», är den egenskap som af vildarna prisas utomordentligt högt. Kan man vid köps uppgörande eller äfven annars vid något tillfälle lura sin nästa, så anses man för en öfverlägsen karaktär.

Sanningskärlek existerar ej heller bland bebyggarna af öfre Kongos floddal. De ljuga en med den fräckaste min midt upp i ansigtet. Man kan få en vilde att *lofva* allt hvad man vill, men att *hålla* hvad han lofvat ingår aldrig uti hans beräkningar.

Så äro de emot den hvite, så emot hvarandra. Jag har förgäfves sökt upptäcka någon enda *verkligt* god sida hos vilden. Visserligen är han ofta beredd att göra tjenster, ställa sig till den hvites disposition o. s. v., men detta är förestafvadt endast af hans snikenhet efter den hvites rikedomar. Låge jag för döden och ett glas vatten vore nog att rädda mitt lif, så skulle dock ingen vilde bringa mig detta vatten, om jag vore så fattig, att jag ej kunde betala honom för besväret.

Vildarna gifva ofta presenter af getter, får, höns och dylikt, som vittna om stor frikostighet; men de äro till ytterlighet missnöjda, om de ej få uti återpresent det fyrdubbla värdet — det händer till och med, att gifvaren då tar sin present med sig tillbaka till sin by under förklaring, att »mundele mabi» (den hvite är en sämre karl).

Då vildarna komma till stationerna, uppföra de sig i allmänhet städadt. Dock händer, att bland de besökande finnas fräcka, skräflande sällar, men dessa jagar man ofta på flykten genom att hota dem med en påk o. s. v.

Då de vilja sälja något till den hvite, t. ex. en get, så begära de alltid det mångdubbla värdet. Jag vill såsom bevis härför framställa en liten profbit på en konversation, som dagligen förekommer vid stationen. *Den hvite:* Hvad kostar geten? — *Vilden:* 80 mitakos. — *Den hvite:* Jag ger dig 15. — *Vilden:* Nej, »mundele mabi». — *Den hvite:* Nå väl, gå hem med din get. — *Vilden:* Köp den för 15, »mundele malamo» (den hvite är god).

Tacksamhet finnes ej uti den ringaste grad hos vilden. Något ord för »tack» finnes ej heller i hans språk. Bateke-folket uttrycker »tack» genom att klappa tre slag uti händerna. Omkring Eqvatorn finnes ej ens detta uttryck. Gif vilden allt hvad du

har i ditt magasin, och han skall med den oskyldigaste min i verlden bedja dig om din skjorta och dina skor!

Visa aldrig en vilde någon intimare vänlighet, ty sådant begriper han ej; han tar det för dumhet. Var glädtig emot honom, dock så, att han ser der bakom den omutliga strängheten. Behandla honom hårdt, då han förtjenar det, och han skall kyssa din hand; haf öfverseende med honom, och om du ej är stark nog, så skall han sluta med att bokstafligen steka och äta upp dig. Om du måste ålägga en vilde kroppslig bestraffning, låt utföra denna bestraffning utan att låta en muskel i ditt ansigte förråda dina känslor. Gif vilden varningar och förmaningar, och han skall skratta åt dig; gif honom ytterligare varningar, och han skall börja tro, att du är rädd för honom. Har han en gång den öfvertygelsen, så är du såld och gör bäst uti att så fort som möjligt söka ombyte af verkningskrets. Inom den nya skall du säkert ifrån början såsom en präktig och pålitlig bundsförvandt antaga »chicoten», utskuren ur flodhästens hud, hvilken vid hvarje slag skär blodiga runor.

Detta allt låter förfärligt grymt för europeiska öron; men jag känner af erfarenhet, att det är sant. En van Afrikaresande gaf mig dessa råd redan vid början af min vistelse i Kongolandet. Han trodde sig nämligen hos mig finna för mycken vekhet, hvilket ju är naturligt, då man kommer oerfaren direkte från civiliserade länder.

Dock låtom oss vända oss bort från denna upprörande tafla och betrakta vilden såsom *musiker*.

Öfre Kongos vildar älska till passion allt som kan komma under rubriken »musik». De stora bytrummorna äro deras älsklingsinstrument, hvilka de traktera morgon och afton, samt dessutom gifva de å dem föreställningar vid hvarje högtidligare tillfälle, dryckeslag och begrafningar. Dessutom tjenstgör trumman inom öfre Kongos tätt befolkade distrikt såsom telegraf från den ena byn till den andra. Denna trumma har sitt eget språk, som förstås af alla stammens män, hvilka bland annat hafva att åtlyda dess bud, då den kallar »man ur huse» till härnad.

Infödingarna hafva dessutom en mängd musikinstrument och pipor af alla slag; och jag har sett hela orkestrar sammansatta af sådana öronslitande ljudframbringare, ty att någon melodi ej förekommer, behöfver ej påpekas.

Vilden berusas af musiken; han lefver då, synnerligast om han dansar dertill, uti en helt annan verld; och verkligen förvånande äro de ansträngningar och den uthållighet, som dessa dansare lägga i dagen.

Utan tvifvel är vilden skickligare såsom exekutör af vokal- än af instrumentalmusik. Ofta nog hör man från kanoterna en egendomlig, rent framsjungen visa i den stilla qvällen ljuda öfver skär och öar. Dessa visor äro vanligen improviserade samt sakna fullkomligt ord; tonen snarare jodlas än sjunges.

Och som jag nu fruktar, att jag allt för länge tagit sällskapets uppmärksamhet i anspråk, så återstår mig blott att framföra min djupa tacksamhet för den heder, som kommit mig till del, i det jag blifvit kallad att inför denna ärade församling framlägga några af de minnen, som jag medfört ifrån ett land, hvarest jag tillbragt trenne år af lärorika studier, intressanta äfventyr och äfven stora försakelser.

Den unga Kongostaten har ett jättearbete sig förelagdt, men vi må hoppas, att en gång det stora civilisatoriska företaget skall krönas med seger. Uti denna säkra förhoppning nedkallar jag himmelens välsignelse öfver alla dem, som redligt arbeta mot det sökta målet — och främst af alla, öfver den ädle, uppoffrande menniskovännen, den högsinnade fursten, Kongolandets suverän, H. M. konung Leopold II!

Om natur och folk i hjertat af Central-Afrika.

Af Arvid Wester.

Den engelske filosofen Thomas Hobbes' lära, att menniskorna måste tänkas ursprungligen hafva lefvat i ett naturtillstånd, då ingen samhällsordning fans, och då en hvar egde rätt till allt, finner delvis sin illustration af vildarnas lif i Central-Afrika. Då i detta naturtillstånd menniskorna, enligt Hobbes' förmenande, blott tänkte på att förvärfva sig så mycket njutningsmedel som möjligt, så råkade de i strid med hvarandra, och följden blef ett allmänt krigstillstånd, ett »allas krig mot alla», i hvilket enhvar måste känna sin existens oupphörligen hotad. I ett sådant tillstånd finner man sig också stadd, då man ändtligen efter många mödor och besvärligheter lyckats komma in i hjertat af Afrika. Ty infödingarna derstädes lefva icke blott på ständig krigsfot med sina grannstammar, utan hotas ock oupphörligen af påträngande arabhorder, hvilka härja och bränna landet allestädes, der de draga fram; och en hvit man, som skall medla mellan dessa stridslystna horder, måste stå väpnad till tänderna och får se sig noga före, att icke infödingen ligger på lur efter hans kött eller araben i högsta hugg befaller honom draga sina färde till det land, hvarifrån han är kommen. Det är detta förhållande, som jag nu vill närmare belysa genom att i korthet afgifva en berättelse om vildarna och araberna i Central-Afrika.

Kongo, till vattenmängden tvifvels utan en af verldens största floder, erbjuder här i Afrikas midt en högst egendomlig anblick, med sina båda stränder rikt kransade af ovanligt höga träd, i hvilka åskan lemnat talrika spår af sin förstörande makt, eller af grofva och taggiga slingerväxter, hvilka utbreda sig såsom tunga nät emellan väldiga buskar och snår. Genom denna storartade sammanflätning af slingerväxter, buskar och snår emellan de jättehöga gamla träden bildas ett täckelse öfver marken så fast och

tätt, att icke ens solens strålar förmå genomtränga det och upptorka den af det häftiga regnet alltid fuktiga marken. Öfver dessa platser hvilar sålunda en ständig skugga. Trots skuggan råder här lif och rörelse. Strändernas buskväxter sträcka sina grenar långt ut öfver vattenytan, och på dem hafva en massa giftiga myror sitt stamhåll. Snår och buskar, som icke kunna genomträngas af menniskor, måste vika för elefanter och bufflar, som med lätthet bana sig vägar i dessa trakter. I det löfverk, som dessa djurrikets kolosser icke nå, slingra sig stora ormar; och på trädens grenar hoppa många olika slags apor, sällskapande med de vackraste små sångfoglar. Det är sålunda lif i urskogarnas eviga skugga. Det är också välljud i Afrikas hjerta: smekande drillar från foglarna blanda sig i den härliga musik, som höres från en massa små bäckar, då de lekande och porlande kasta sina silfverbälten genom skogens skuggor. Den musiken är en ovärderlig njutning för de varelser, som bo under eqvatorns glödande sol. Dock är det icke alltid så lifligt. Midt på dagen, under den svåraste solvärmen, tyckes hela naturen vara försänkt i dvala. En ljudlös tystnad råder då i den stora urskogen. Utmattade af värmen ligga elefanthjordarna efter intagen måltid och njuta skugga och svalka vid stranden af någon bäck. — I hög grad hänförande är den växtlighet, som frodas i dessa natursköna trakter. Alstringskraften hos den af de starka ihållande regnskurarna uppfriskade växtverlden väcker ovilkorligen främlingens beundran.

Icke mindre intresseväckande är studiet af de menniskor, som här vistas och bo, deras utseende, lefnadssätt och språk. De utgöras af en mängd små negerstammar, inbördes fullkomligt olika hvarandra. Dessa stammar äro förlagda i byar med 100 till 1,000 invånare. Efter den olika sysselsättning, som hufvudsakligen upptager befolkningens tid, kan man indela den i tre hufvudgrupper, nämligen *fiskare*, *jägare* och *odlare*.

Fiskarena bebo öar i Kongo eller slå upp sina hyddor på flodens stränder. De äro stora, grofva män, omkring 6 fot långa, med en ovanlig styrka, hvarom också deras muskulösa armar, höga bröst och breda axlar bära vittne. Skola de dömas efter ansigtsdragen, så vore det orätt att loforda dem såsom vackra menniskor. Den platta näsan och de tjocka läpparna äro i och för sig jemmerligt fula, men ännu fulare, om möjligt, blifva de genom tatueringar och målningar, som enligt vildarnas smak skola tjena såsom prydnader, men i vårt tycke hafva motsatt verkan. Huden, ursprungligen svartbrun, insmörja de med rödkrita och palmolja, som det

säges, till skydd för muskitos och bromsar, men visserligen ock lika mycket för prydnadens skull. Om armar och ben hafva de jern- och kopparringar, både för att se bättre ut och för att prunka med sina dyrbarheter. Dessa metaller äro nämligen mycket värderade i dessa trakter.

I sitt yrke, fisket, och i förfärdigandet af fiskredskapen har detta folk vunnit stor färdighet. I de starka forsarna, ja i sjelfva vattenfallen uppresa de sina treställningar, vid hvilka de fästa korgar eller ryssjor för fiskafänget. Dessa i fallen uppresta ställningar vittna om, huru passionerade fiskätare dessa menniskor äro. Det är nämligen förenadt med tusende svårigheter att uppsätta sådana ställningar. Ty för det första är det lifsfarligt att nalkas sjelfva vattenfallen, och ingen annan än dessa smidiga fiskare skulle kunna eller ens våga utsätta sig för den faran. Men vidare är det icke mindre halsbrytande att uti de under vattnet befintliga urholkningarna i bergen uppresa stora stockar. Sedan emellertid ett behörigt antal stockar blifvit vertikalt uppstälda här och der i fallet, gifves hela ställningen stadga på så sätt, att slanor och tåg af grofva slingerväxter eller lianer bindas emellan stockarna. Mången får sätta lifvet till vid utförandet af detta arbete. Men när väl ställningarna äro färdiga, ser man vildarna, såsom om ingen fara vore för handen, springa omkring och klättra i dem midt öfver de brusande fallen, lika lätt och ledigt som apor. Ett enda felsteg skulle här vara en säker död.

Floden vid 7:de Stanleyfallet är omkring 600 meter bred, och, då vattenståndet är lägst, kunna de bygga sina treställningar öfverallt i fallet, tvärs öfver hela floden, nästan som en brygga. Med långa lianer fastbindas de konstnärligt gjorda ryssjorna vid denna brygga så tätt tillsammans, att de kunna sila vattnet öfver hela flodens bredd; på sådant sätt söka de få alla fiskar, som fara utför fallet, att fastna i korgarna. En gång om dagen vittja de sina korgar eller ryssjor och lönas då oftast med en riklig mängd stora och vackra fiskar, fullkomligt olika dem, som finnas i Skandinaviens elfvar.

Det är en ståtlig anblick att se infödingarna sätta ut med sina kanoter för att begifva sig till fallet. En dag anhöll jag, som hade min station på en ö strax nedanför vattenfallet, hos kung Zenge-Zenge att få följa med till fallet för att få åskåda fiskafänget på nära håll. Denna begäran beviljades med starka bifallsyttringar. Jag steg om bord i Zenge-Zenges största farkost, en urholkad trädstam, 90 fot lång och 5 fot bred på midten samt rodd af omkring 70 man, hvar och en försedd med en enbladig

åra eller paddel. Dessa menniskor ro alltid i stående ställning, två och två i bredd och så tätt tillsamman, att de knappast hafva rum i kanoten. Öfverlifvet luta de öfver relingen, hvilande på paddeln. Det är i sanning förvånande, huru de i sådan ställning kunna manövrera sina farkoster i de oerhörda vattenmassor, som störta ned från det höga fallet. Men utan att på minsta vis besväras af kanotens rullningar, sköta de den med allra största lätthet och följa med stor säkerhet den slingrande farleden mellan strömhvirflar och bränningar. Undan går det, hvart det än bär, det är visst och sant. Än ser man dem från toppen af en våg slungas ned i djupet, så att vattnet yr om dem; än åter huru kanoten, under roddarnas snabba, men säkra årtag, bestiger krönet af en jättestor våg. Så bryta de sig väg fram emot fallet, der dock en riklig belöning väntar dem. När de hafva hunnit målet, binda de sina kanoter vid träställningarna, hvilka de derefter med tillhjelp af nedhängande lianer bestiga.

Efter en sådan färd i ofvannämnda farkost skulle äfven jag bestiga dessa ställningar. Emedan detta måste ske på ett sätt, som höfdes en konung, hade för min räkning anordnats en särskild hissinrättning. Jag behöfver väl knappt nämna, att denna var af primitivaste beskaffenhet. Den bestod nämligen endast af en korg, som var fastbunden med långa lianer, kastade öfver tvärbjelken på toppen. Efter att hafva tagit plats i korgen, hissades jag upp till den 20 fot öfver vattnet belägna bjelken under de mest högljudda bifallsrop från tusentals infödingar rundt omkring. Om det än var en konungslig hiss, som bestods mig, var dock min belägenhet ganska vådlig och ingalunda afundsvärd, der jag satt på en allt annat än tillförlitlig spång, med den brusande vattenmassan under fötterna, Afrikas glödande sol öfver hjessan och omgifven af skränande vildar. Genom detta vågspel fick jag emellertid på närmare håll bli ögonvittne till vildarnas sätt att fiska. På ett gifvet tecken drogos alla fiskkorgarna upp till den nämnda bjelken, på en gång längs hela fallet, och deras innehåll tömdes. Ryssjorna utsattes derefter, och återfärden till ön företogs strax derpå. Med svindlande fart kastades kanoten utför forsarna, och inom några få sekunder voro vi på fast mark, och det lyckligt öfverstökade fiskafänget inregistrerades bland mina märkligaste minnen från Afrika. Först nu var det möjligt att med lugn beundra den rikliga samling af stora och vackra fiskar, som låg framför mig. En icke obetydlig del deraf öfverlemnades som present åt mig, och återstoden delades bland infödingarna för att sönderstyckas och direkt förpassas till eldarna.

Under nio månader om året fånga vildarna dagligen på detta sätt sitt uppehälle ur vattnet. Det är förvånande, huru det kan räcka till att så der dag efter dag och år efter år uppdraga massor af fisk från djupet; och likväl pågår såsom sagdt fisket oupphörligt — blott icke i februari, mars och april. Under dessa månader omöjliggöres nämligen detta slags fiske derigenom, att vattenståndet stiger ända till 20 fot öfver det lägsta vanliga, och de sålunda förstorade vattenmassorna nedbryta alla ställningar för fiskarena. Dessa måste då låta sig nöja med den småfisk, som de kunna fånga i sina nät utefter stränderna. Till märkandes är, att deras fiskredskap, nät, ryssjor o. d., äro förfärdigade med mycken omsorg, ja till och med konstnärligt. Och såsom roddare äro dessa menniskor tvifvels utan öfverlägsna alla andra negerstammar vid Kongofloden i följd af deras dagliga öfning att manövrera kanoterna i forsande vatten.

Fiskarena hafva icke något begrepp om ordning, snygghet och renlighet. Blott en blick in i deras byar är tillräcklig för att öfvertyga en om detta förhållande; man kan näppeligen i den vägen finna något fulare och smutsigare. Byggnaderna äro långa, men låga och smala, och dörröppningarna till dem äro så små, att ingen, som icke är van vid dem, kan gå igenom dem utan verkliga svårigheter. Taken äro gjorda af palmlöf och väggarna af bamburör. I hyddorna underhålles en ständig eld, och röken får taga sig ut genom löftaket eller dörröppningen bäst den kan. Gatorna äro krokiga och smala. Till skydd mot fiender äro byarna vanligen omgifna af pallisader. Det hela företer en sorglig anblick, tydliga bevis på lättja och osnygghet, och utgör en slående kontrast till allt det sköna, som den omgifvande naturen erbjuder.

När dessa folk vänta anfall från någon granne, med hvilken de lefva i osämja, så gömma de undan alla sina dyrbarheter, såsom jern, koppar, elfenben och fiskredskap, på kanoterna, hvaraf man alltid finner en riklig samling af alla storlekar utefter stränderna. Under sådana förhållanden förses äfven dessa kanoter med tak af palmlöf, så att de kunna tjena till bostäder. Så utrustade begifva sig fiskarena, i händelse af anfall, till någon lugnare trakt af floden, der de lefva på sitt fiske, tills de anse all fara öfver och sålunda våga återvända till sin by. Det är icke exempel på, att de vid förefallande fara söka sin tillflykt i skogarna, ty i allmänhet sky de dessa af fruktan att i dem komma vilse eller förgås. Ved och öfriga skogsprodukter, som de behöfva, hemta de från stränderna eller köpa för torkad fisk af

de grannar, som bebo de stora urskogarna. Deras räddhåga för skogarna gör ock, att de, trots sina spjut, stora knifvar och sköldar, endast på öppna fältet eller helst på vattnet äro jemförelsevis modiga. De hafva mycken respekt för skogarnas bebyggare, de s. k. jägarna, om hvilka jag nu vill yttra mig.

Skilnaden emellan Central-Afrikas fiskare och jägare förklaras af de olika lefnadsförhållanden, som betingas af deras olika yrken. Jägarna äro i allmänhet mindre till växten, smärtare och smidigare än fiskarena. Deras ansigten äro icke heller så breda och oformliga, och näsan är mindre fyllig. De hafva sitt hår på ett särskildt sätt rakadt och icke rundklippt såsom fiskarena. Qvinnorna bära en stor elfenbensknapp i öfverläppen och hafva, förutom ringar af jern, koppar och elfenben, hvarmed de pryda sina armar och ben, ofta en halskrage af jerntråd. Ehuru de tatuera och smörja sin hud samt i det hänseendet äro mycket orenliga, kan det likväl icke förnekas, att de hafva ett vackrare utseende än fiskarena. Lika ledigt, lätt och säkert, som dessa senare röra sig med sina kanoter i forsarna, gå jägarna omkring i de täta snåren, och man hör aldrig omtalas att någon der gått vilse. Smidigt och lätt, ja nästan ljudlöst smyga de sig fram till de intet ondt anande villebråden, som förnämligast utgöra deras föda. Man må icke tänka, att de äro kostföraktare, dessa jägare: de äta med lika god aptit elefant-, orm- och rått-kött som antilop- och perlhöns-stek. De äro beväpnade med spjut och knifvar samt äfven med förgiftade pilar. Sitt villebråd fånga de oftast i grafvar eller med snaror. De spänna också ofta ut stora nät, mot hvilka de medelst skallgång drifva vildsvin och smärre antiloper. Egendomligt och särskildt anmärkningsvärdt är det sätt, hvarpå elefanten fångas och dödas. I den grofva ändan på en ganska stor timmerstock fästes ett spjut. Derpå hissas stocken upp i vertikalt läge med spjutspetsen nedåt emellan ett par grofva trädstammar, der elefanterna pläga gå fram. Midt under stocken och 4 fot från marken fästes emellan de båda trädstammarna ett spö, som medelst lianer står i förbindelse med stocken. När nu elefanten för undan spöet, blir stocken fri och faller med spjutspetsen ned på djurets hals eller rygg, hvilket oftast medför ögonblicklig död. En främling får se sig noga före, att han icke kommer att spela elefant på dessa stigar. Gillerverken, spjuten och grafvarna göra vägar och stigar i urskogarna mycket farliga, och det fordras i sanning vildens skarpa och vana blick att upptäcka, hvar en fara hotar.

Icke alltid tages elefanten på det nu nämnda sättet. Det händer någon gång, att en djerfvare skogsbo vågar anfalla honom

med spjutet. Lätt och smidig som en katt smyger han sig på det intet ondt anande djuret, antingen då det ligger utsträckt till hvila på marken, eller då det tillsammans med flere af sitt slägte är stadt på bete. Anfallet sker alltid bakifrån och så, att ett skarpt spjut med ett kraftigt kast slungas mot bakbenen för att, om möjligt, afskära akillessenan. Vänder sig nu elefanten till anfall, så är det för den vige negern ingen svårighet att dölja sig i de täta snåren. Löper djuret åter undan, så blir det, så vidt spjutet gjort behörig tjenst, omöjligt att springa fortare än negern kan följa det. Genom upprepade anfall tilltygas elefanten så illa i bakdelen, att han slutligen blir alldeles oförmögen att gå. På detta sätt kan vilden, som ingen aning har om den civiliserade verldens djurskyddsföreningar, förfölja sitt lidande och blödande offer ända till två dygn, innan det slutligen stupar. Och när det ändtligen utjagadt och utpinadt faller till marken, är det så genomstunget af spjut, att det nästan ser ut som ett piggsvin. Den neger, som vågat anfalla och på detta barbariska sätt döda en elefant, röner mycket stort anseende och väcker en gränslös beundran hos sina landsmän, hvilka sjelfva i allmänhet fly, blott de höra prasslet af en elefant. En sådan elefantjägare kallas »Mamapanafi». Den stam, som bland sig räknar flere sådana män, är mycket fruktad af alla kringboende, men på samma gång aktad såsom en förmögen stam. Ty en lycklig jägare kan genom sina elefantjagter förvärfva betydliga skatter. Elefantköttet står mycket högt i värde bland alla Central-Afrikas infödingar, och i synnerhet aktas snabeln och hjertat som stora läckerheter. Genom byteshandel kunna jägarna för dessa lifsmedel skaffa sig en stor förmögenhet af jern och koppar.

För att nu slutligen säga något äfven om jägarnas byar och bostäder, måste det vitsordet lemnas dem, att de i detta fall utmärka sig till sin fördel framför de förut skildrade fiskarena. Deras byar äro nämligen ganska nätta och trefliga. De bestå af en enda lång gata, efter hvilken de långa och låga husen ligga tätt tillsamman utan mellanrum. Bakom husraderna ligga små vackra planteringar af maniok, sockerrör, bananer och dylikt, och utanför dessa vidtager urskogen. Bostäderna äro försedda med dörrar både åt gatan och åt planteringarna. Den senare utvägen användes som en reträttväg, då byn anfalles, för att på den ledigt kunna försvinna inåt skogarna. För öfrigt inträffar det ofta, att skogen i närheten af byn rödjes till vidsträcktare fält, å hvilka större plantager anläggas, i syfte att hafva dessas afkastning att tillgå, då jagtlyckan sviker.

Långt inne i de stora skogarna träffar man ofta flockar af »skogsmenniskor», 20 à 50 personer i flocken. Dessa synas hafva blifvit utstötta eller af någon annan anledning flytt från de större byarna. De föra ett högst ömkligt lif. Ingen annan bostad hafva de än det provisoriska tak, som de uppbygga för att derunder uppgöra den för infödingarna oundgängliga elden. De känna icke till några andra slags frukter än dem, som här växa vilda och tjena till föda för apor. Oförmögna att skaffa sig vapen, hafva de också ytterst svårt att komma åt någon animalisk föda. Våga de icke göra bekantskap med några främmande, så äro de dock sjelfva eftersökta af alla andra negerstammar, hvilka bland dem vilja tillfredsställa sin lystnad efter menniskokött. Sålunda jagas de från trakt till trakt, och rätt ofta händer det, att de blott i de otillgängligaste skogarna kunna finna en jemförelsevis lugn plats för uppförandet af sina primitiva bostäder.

Längre i sydvest från Stanleyfallen, i närheten af floden Lumami, finnes ett dvergfolk, som också lefver i de stora skogarna. Tipu-Tip, den store arabhöfdingen, och hans män hafva gjort flere besök i deras byar i landet Rutetera. Enligt den beskrifning, som af dessa araber lemnats, äro nämnda dvergar 4½ fot långa. Männen äro allmänt försedda med hakskägg, som räcker långt nedom bröstet. De bo i jordkulor eller små hyddor, som mera likna hundkojor än menniskoboningar. Deras röst är fin och pipig. Sin hunger stilla de förnämligast med elefantkött och ormar, hvilka de fånga med blotta händerna. De sägas vara modigare och listigare än negrer i allmänhet. Beväpnade med förgiftade pilar, äro de ganska besvärliga fiender för de inträngande araberna. Men alldenstund stora skaror af elefanter vistas i deras skogar och de dessutom hafva en stor mängd elfenben i sin ego, fatta araberna mod och göra rätt ofta besök hos dem.

Trots nu nämnda olikheter emellan de särskilda hufvudstammarna, finnas dock egenskaper, som äro gemensamma för alla negrer i dessa trakter. Främst bland dessa sämre egenskaper sätter jag för dess vederstyggelighets skull kannibalismen. Menniskoätning anses bland dessa folk vara en helt naturlig sak; åtminstone är den aldrig vanhedrande eller ohygglig. Man ser huru den större fisken slukar en mindre, huru stora foglar nära sig af små och huru insekter äta hvarandra; sammalunda anser man det vara i öfverensstämmelse med naturens ordning, att menniskan äter upp den fiende, som hon lyckas öfvervinna. Första anledningen till förtärande af menniskokött torde väl vara att söka i förefintlig brist på lifsmedel, i synnerhet brist på animalisk föda. Men

sedan man väl fått smak på detta slags föda, har man funnit, att »intet är så läckert som död man». I synnerhet ega höfdingar företrädesrätt till denna läckerhet. Jag har, för att nämna ett exempel, kommit i beröring med en sådan höfding, som slagtat och ätit upp nio af sina hustrur. Flere gånger hafva kannibalerna ansträngt sig för att komma åt hvit mans kött, och jag har med egna ögon nödgats se, huru några män af min bevakning fallit offer för dem och förts genaste vägen till grytan.

Dessa infödingar respektera intet menniskolif, ty de känna icke menniskovärdet. Allra minst får qvinnan sig tillerkänd något menniskovärde. Hon är mannens lastdjur. Då månggifte här är en dygd, betraktas det ock såsom en gradmätare på mannens förmögenhetsvilkor. Ju rikare en man är, desto flere hustrur har han. Dessa måste slafviskt lyda mannens vilja. De skola utföra de gröfsta sysslorna, då mannen blott har att söka sin njutning och beqvämlighet.

Utmärkande för nästan alla negrer är den sällsamma förening af feghet och grymhet, som röjer sig i deras uppträdande. De veta icke af någon annan makt än den råa styrkans. Så snart de veta sig i högre mått besitta denna, spara de inga grymheter mot sina offer, men när de åter känna sig i någon mån underlägsna, lägga de i dagen en högst ömklig feghet. Häraf kommer det sig, att grannarna ligga i ständiga fejder med hvarandra. Den starkare finner alltid någon anledning till anfall, och de minsta orsaker kunna föranleda blodiga krig. Ofta drager den starkare stammen ut till strid blott för att skaffa sig menniskokött.

Vid min ankomst till Stanleyfallen blef det min första pligt att söka stifta fred i landet samt förbjuda den kannibalism och grymhet i öfrigt, som dessa menniskor ärft från sina förfäder. Men för att kunna hoppas någon framgång i mitt företag var det nödvändigt att vinna fullkomlig respekt bland folket, och för att få ett slut på deras nattliga strider och öfverfall måste jag esomoftast på allvar gifva mig i leken. Med tillhjelp af krut och kulor blef det dock icke svårt att öfvertyga dem om nödvändigheten att förhålla sig stilla; ty de svarte hafva en stor fruktan för de hvites vapen. Sedan jag sålunda vunnit gehör och derefter så småningom kommit på vänskaplig fot med min närmaste omgifning, gingo mina följande bemödanden ut på att genom exempel och samtal förmå dem till renlighet, snygghet och ordning. Men då ingen njutning i lifvet är verklig, så länge menniskan i lättja sofver bort sin tid, och Central-Afrikas inbyggare, som bebo ett yppigt land, företrädesvis äro böjda för lättja, måste civilisations-

arbetet der framför allt gå ut på att lära dem inse arbetets betydelse.

Det hufvudsakligaste, som till en början kunde företagas, var utvidgande af plantager, byggande af bostäder, anläggande och förbättrande af vägar m. m. dylikt. Dessutom vandes infödingarna att se hvit man genom mina ständiga resor inåt landet, hvilka äfven beredde mig fördelen att lära känna folket vida omkring. Under dessa resor skrefs kontrakt med de mäktigaste, hvari dessa förbundo sig att alltid vara de hvite trogna och bistå dem med hvad de kunde, då de hedrades med visit af dem.

Sålunda få infödingarna omkring hvarje station göra bekantskap med europeer och öfvertygas om, att de hvite icke äro komna för att kriga med dem, utan för att vara dem till tjenst, odla deras land och tillföra dem europeiska handelsvaror. Om negrerna så småningom vänjas vid att se och lära känna de hvite såsom sina vänner och gynnare, hoppas man, att de också i sinom tid icke blott skola låta dem oantastade resa omkring i landet, utan äfven i allo bistå dem samt tillhandahålla dem sitt lands rikedomar till välsignelse för både dem sjelfva och främlingarna.

Vid min ankomst till Stanleyfallen i juli 1884 hade jag väntat finna en del af de araber, af hvilka hr Stanley köpt elfenben, och till hvilka nu ankommande båtar medförde tyger, perlor, gevär och krut i betalning. Särskildt åt arabchefen Karema medförde jag bref och present från mr Stanley. Men ingen af dessa araber fans nu mera qvar vid Stanleyfallen. Deremot vistades der arabniamparan Kajumba med omkring 250 man. Dessa och der förut varande araber hade emellertid genom att härja och bränna landet samt genom hänsynslöshet och grymhet mot infödingarna, allt i syfte att vinna elfenben och fånga slafvar, så uppskrämt dessa stackars menniskor, att de vid minsta skymt af våra båtar öfvergåfvo sina byar och flydde inåt skogarna, oaktadt våra tolkar på det mest bevekande sätt sökte lugna dem och förklara, att de i oss skulle finna vänner och beskyddare. För att åtminstone freda associationens område från att ödeläggas af arabkaravaner beslöt kapten Hanssens att förbjuda Kajumba att gå nedom det 7:de Stanleyfallet i Kongo och gaf mig derjemte order att för framtiden tillse, att ingen arabkaravan färdades utför floden.

Det blef dock icke lätt att lyda order eller rättare gifva kraft åt mina ord, då jag endast hade 23 väpnade män till försvar

mot tusentals araber. Och det visade sig äfven inom kort, huru omöjligt det är att utan en stor väpnad styrka spärra vägen för araberna på deras ströftåg efter vinst. Knappt var jag lemnad ensam på platsen med Amelot och Stuart, förr än Kajumba började uttala sin undran öfver, att en hvit man skulle hindra araber att gå utför floden och hvad följden skulle blifva, om dessa tvingade sig väg fram. Det lyckades mig den gången aftvinga Kajumba ett löfte att icke gå vidare. Han vände åter uppför floden, och min station var fri från araber hela tiden mellan den 11 juli och den 6 aug. 1884.

Sistnämnda dag ankom arabniamparan Djumbe med något öfver 100 man. Till en början förhöll han sig stilla, och jag trodde mig äfven hafva vunnit hans vänskap genom att hjelpa hans sjuka med vård och medicin. Men den vänskapen varade blott ett par veckor, medan han hvilade från föregående strapatser. Ty då han förvägrades att gå vidare utför floden och tillsades, att, då Afrika vore stort nog för arabernas expeditioner efter elfenben och slafvar, han lätt kunde finna andra vägar för sina ströftåg, förtretade detta honom så, att han, utan ett ord till afsked, for för att klaga sin nöd i den store arabhöfdingen Kibongos by, belägen 7 dagsresor från stationen, strax ofvanom det 4:de Stanleyfallet.

Smärre arabflockar, 10 till 20 man med en niampara, vållade mig nu oupphörligen obehag genom tiggeri och palaver att få gå utför floden. Politiken fordrade, att de bemöttes så vänligt som möjligt. De fingo bo i mina arbetarebostäder och dela skörden från mina åkerfält, ehuru det för mig var alldeles omöjligt att förmå dem till arbete eller eljest draga någon väsentlig nytta af dem, om jag undantager att umgänget med dem gjorde mig allt mer förtrogen med deras språk, och att detta betydligt bidrog till att upphjelpa mitt förhållande till araberna i allmänhet.

I oktober samma år ankommo större skaror af araber och bland dem niamparan Muini Ibrahim, åt hvilken jag hade i uppdrag att lemna betalning från mr Stanley för erhållet elfenben, samt araben Missengo, som hade fullmakt att mottaga liknande vedergällning åt 16 arabchefer. Och härmed blef jag fri alla dessa packor af tyg, fjerdingar med krut och högar af gevär, som jag för deras räkning icke utan stora bekymmer haft i min vård.

Icke långt derefter spreds bland vildarna i granskapet rykte på rykte, att en större arabkaravan vore i antågande, och att den utan barmhertighet plundrade och ödelade landet i sin väg. Uppjagade af förskräckelse och ångest vände sig infödingarna till sin

hvite man och beskyddare med bön om hjelp i farans stund. När jag lofvat bistå dem efter förmåga, sade de sig ock vara villiga att qvarstanna i sina byar och icke såsom förr vid liknande fall fly inåt skogarna. Emellertid förnyades ryktena, det ena mera fasaväckande än det andra, om arabernas råa och grymma framfart; och då det slutligen spordes, att det var den beryktade arabhöfdingen Tipu-Tips folk, som nalkades våra trakter, blef det mig omöjligt att längre lugna infödingarna. Den store konungen Zeva-Zeva med allt sitt folk flydde för att undgå förödelsen, och många andra negerstammar i min omgifning följde hans exempel. Blott de, som bodde vid floden, stannade qvar, men packade alla sina varor i kanoterna för att vara färdiga att hvilket ögonblick som helst begifva sig i väg.

Den 17 oktober ankom den hemskt förebådade arabkaravanen och slog sig ned på Vanaserangas ö, strax ofvanom 7:de Stanley-fallet. Följande dag fick jag bud, att Tipu-Tips son Monioamani skulle besöka mig; ty det var han, som med 300 man hade anländt hit för att skaffa elfenben. Ehuru rykten förmält, att hans visit icke skulle blifva af vänlig beskaffenhet, beslöt jag mig dock för att visa honom den största möjliga vänlighet och icke genom att samla mitt folk låtsa om, att jag ett ögonblick fruktat att i honom finna en fiende.

Medan mina män arbetade i närheten för att, om så påfordrades, i hast kunna sammankallas, stannade jag i sällskap med belgiern Amelot och min betjent på verandan, redo att der mottaga Monioamani. När förtruppen, 15 ynglingar, väpnade med bössor och knifvar, ryckte in och gjorde halt framför ingången till min hydda, då flydde alla qvarvarande infödingar, och jag hade sålunda endast mina 23 män att i-händelse af anfall lita på. Kort derefter inträdde på min veranda Monioamani och hans niamparas, iklädda långa hvita skjortor, och med en omgifning af omkring 50 väl väpnade män. Monioamani, som var en lång smärt yngling om vid pass 24 år, till ansigtsfärgen mera gul än svart och till utseendet mera lik en hvit man än en neger, försedd med svart tunnt helskägg, helsade så nedlåtande, som hade han visat mig en särdeles stor ynnest genom att räcka mig sin hand. Hans eskort var icke en bit artigare. Dock bjöd jag dem alla sitta ned och, sedan jag helsat Monioamani välkommen, uttryckte jag min glädje öfver att få göra bekantskap med den beryktade Tipu-Tips son samt yttrade mig smickrande om Tipu-Tip och de många tjenster, han gjort hvite män på deras resor i detta land. Af Monioamani uppfordrad att omtala af hvilken anledning jag dragit

till detta land, berättade jag, att jag var mr Stanleys man och att jag kommit i syfte att förbättra landet genom att bygga, odla, plantera m. m. »Men», frågade han, »huru bär du dig åt med menniskoätarna här i landet, då du har så få män till ditt försvar?» Till svar fattade jag mitt winchester-gevär och sade: »med detta skjuter jag 10 vildar i minuten, om så påfordras». För att visa både min och gevärets förmåga profsköt jag, på Monioamanis begäran, mot stenar i forsen på alla möjliga distanser, och då jag alltid träffade, sökte han utfinna ännu svårare mål, men, då det befans vara möjligt att med detta lilla gevär skjuta på för honom obegripligt långa håll, förklarade han till sist, att det icke skulle vara roligt att komma i krig med mig.

Efter den betan blef jag vänligare bemött både af Monioamani och af hans följe. Han var nu villig att ingå i ett längre samtal med mig, hvilket slutade med den vanliga begäran att få gå utför floden in på Kongo-associationens område samt min derpå följande vägran. Monioamani hotade då att gå utan mitt tillstånd, men ändrade sig och sade, att han ville betänka sig, då jag förklarade att många och stora stationer funnos längre ner efter floden, der han, om icke förr, skulle hindras i sin väg af väl beväpnade män. Likväl vore jag öfvertygad om, att hvarken Tipu-Tip eller hans son ville gå i strid med de hvite, »då, såsom hvar man vet, Tipu-Tip och mr Stanley äro de bästa vänner, och då dessutom både I och öfriga araber hafva många fördelar af att här umgås fredligt med de hvite. Vi hvite», sade jag, »önska ingenting hellre än att få vara edra vänner. Det kan du bäst finna deraf, att vi här icke uppträda med stor krigsmakt. Men viljen I ändtligen krig, så skall nog mr Stanley draga försorg om, att både denna plats och öfre Kongo försvaras; ty han förfogar öfver en myckenhet folk och har stora förråd af ammunition, kanoner och gevär. Dock skola vi hvite aldrig börja krig, om vi tillåtas att få ostörda bygga och bo här.»

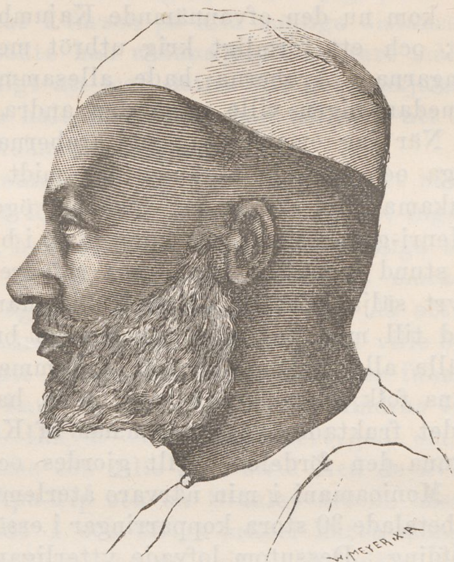
Monioamanis mod sjönk. Efter ett par dagar kom han åter och föreslog att få blifva min vän och broder. »Du är dock ingen vanlig menniska», sade han, »som vågar stanna mot Monioamanis och Tipu-Tips beryktade krigare, för hvilka infödingarna i tusental fly lång väg.» Vänskap stiftades nu oss emellan; ett kontrakt uppsattes, hvarunder Monioamani skref sitt och sin faders namn, och förbundet stadfästades enligt landets sed med ömsesidiga presenter, hvaribland jag fick mottaga en 80 fot lång kanot, som nu är stationens välbehöfliga egendom. Genom detta vänskapsförbund, som mer och mer stärktes, då vi ömsesidigt besökte hvar-

andra, och Monioamani omsider såsom otvetydigt bevis på sin vänskap lät hela sitt harem göra visit hos mig — en högst ovanlig hedersbetygelse — fick jag sålunda ett utmärkt tillfälle att skydda mina infödingar, hvilka också derför blefvo mig synnerligen bevågna. På min förfrågan, om Monioamani i en framtid ville taga mig med till Zanzibar svarade han, att han, hvilken dag jag önskade, vore redo att ledsaga mig dit med alla sina män.

Emellertid kom nu den ofvannämnde Kajumba åter med vid pass 300 män; och ett formligt krig utbröt mot de intet ondt anande infödingarna. Araberna hade allesamman förenat sig emot dessa, emedan ingen ville unna den andra fördelen af att plundra dem. När jag omsider såg, att araberna nedrefvo associationens flagga och började antända den midt emot stationen liggande Katukamas by, dröjde jag icke ett ögonblick att med mitt Martini-Henri-gevär sända ett kulregn in i byn, som sålunda efter en liten stund rensades från dessa röfvare. Sjelf var jag beredd att dyrt sälja mitt lif. Men Monioamani kom i stället helt uppskrämd till mig, bad mig glömma det brutna löftet och lofvade återställa allt, hvad på honom ankomme. Han erkände tillika, att hans folk, ehuru emot hans order, hade börjat detta krig, emedan det fruktade att förekommas af Kajumba, hvilken de icke ville unna den fördelen. Allt gjordes ock godt och väl derigenom, att Monioamani i min närvaro återlemnade de fångade slafvarna och betalade 30 stora kopparringar i ersättning åt Katukama, byns höfding. Dessutom lofvade ytterligare både han och Kajumba att aldrig söka gå utför floden eller på annat sätt störa freden. Genom denna uppgörelse ökades mitt anseende och min makt i hög grad hos både araber och infödingar, och dessa senare skattade sig särdeles lyckliga att få stå under associationens beskydd. Sjelf lefde jag nu en tid lycklig i den angenäma förhoppningen, att jag på vänskaplig väg räddat öfre Kongo från dessa arabkaravaner, som förvandla landet i deras väg till en fullkomlig ödemark. Men mina illusioner varade blott en liten tid.

Redan i midten af december ankom Tipu-Tip med 1,000 män. Han intog från början en hotande ställning mot mig, derför att jag sökte förhindra araberna från att gå utför floden; och han förklarade, att han ämnade gå vidare med alla sina män. »Om araber eller hvite söka hindra mig i min väg», sade han, »är jag beredd att strida med dem. Jag tycker icke om att blifva besvärad, och dig skulle jag råda att taga dina haussas och begifva dig hem till Europa igen. Dina zanzibariter tänker jag taga med mig och återföra till Zanzibar. Din ö är mera lämplig för mig.

Och som hela Afrika från Banana till Zanzibar tillhör sultanen Seyyid Barghasch, och jag reser i hans ärenden, tänker jag icke genera mig. Viljen I kriga, så är jag färdig; i annat fall kunnen I begifva er i väg.» Jag talade i ungefär samma ton och ordalag som inför Monioamani, men här hjelpte icke några ord. Med Seyyid Barghasch, den mäktigaste man Tipu-Tip kände, till bundsförvandt ansåg han sig icke behöfva följa råd eller före-

Hamed bin Muhamed, Maredjebi, kallad Tipu-Tip.
Efter en teckning af E. Gleerup.

skrifter af någon annan. Jag kunde endast utverka, att Stanley Falls station och deromkring boende infödingar räddades från plundring och brand. 700 män sändes utför floden, och med 300 män stannade Tipu-Tip sjelf qvar.

Mina åtgöranden måste nu gå ut på att söka komma på så vänskaplig fot som möjligt med Tipu-Tip, då jag icke kunde motsätta mig honom. Och förhållandet oss emellan blef äfven ganska godt, när han såg, att jag icke vidtog några åtgärder för att skada honom. Men detta oaktadt inverkade arabernas vistelse vid Stan-

ley Falls mycket menligt, ty handeln med infödingarna förstördes, och landet utsögs på lifsmedel. Derjemte blef det svårt för mig att behålla ett godt förhållande till infödingarna, emedan Tipu-Tip gjorde kontrakt med dem och innästlade sig hos dem genom presenter. Det hände till och med, att dessa vildar, med Tipu-Tip till bundsförvandt, blefvo så öfvermodiga, att de en dag, då min kock kom till marknadsplatsen på Katukamas ö, omringade honom och plundrade honom, så att han med allra största nöd kunde rädda sitt eget lif, sedan han dock blifvit lindrigt sårad med ett spjut.

Denna händelse blef ödesdiger. Kung Katukama, en jättestor figur med ett ohyggligt kannibalutseende, kom i sällskap med några af sina män kort derefter på visit till mig. Jag visste väl, hvarom fråga var, ty jag hade redan förut dömt Katukama, som stulit fiskredskap från sin granne konung Zenge-Zenge, att återgifva honom dessa. Inför mig, der jag satt på min veranda, klagade han nu öfver denna dom, men jag stod fast vid hvad jag dömt. Han drog då i vredesmod sin knif och rusade emot mig. Knappt hann jag få min stol emellan oss. Mina vaksamma män i rummet intill kommo ofördröjligen till hjelp, Katukama tillfångatogs och bands till händer och fötter. Hans stora knif, som böjdes och nästan bröts, innan den kunde tagas ifrån honom, har jag bland mina samlingar som ett minne från denna ovädersdag i de svartes verldsdel.

När nu detta kom till våldsgerningen mot min kock, sände jag bud till Katukamas vildar, att de endast mot en lösen af 30 yxor kunde återfå sin konung. Men detta var mer än Tipu-Tip tålde; han sände mig derför befallning att utan vidare lösgifva Katukama. Jag begaf mig sjelf till Tipu-Tip och lät honom veta, att jag icke tänkte döda en enda man, men att jag ville försvara mig och mitt folk emot vildarna samt måste bestraffa dem, som på associationens område gjort sig skyldiga till förseelser. Då hvarken böner eller hotelser från Tipu-Tip kunde ändra mitt beslut att endast mot lösen släppa Katukama, skulle Tipu-Tip sjelf gå till stationen för att lösgifva höfdingen. Vid hans ankomst var emellertid lösen gifven och Katukama fri.

Huru obehagligt detta än var för den maktlystne Tipu-Tip, för Stanley Falls station och hvit mans vistande der var det dock nödvändigt. Från den dagen voro också vildarna mera tillmötesgående än någonsin förut.

Då det för stationens tillvaro var alldeles nödvändigt att förblifva på fredlig fot med en så mäktig granne som Tipu-Tip,

sökte jag också utan att svika mina pligter mot associationen att göra upp en förblifvande vänskap med honom och lyckades äfven vinna den öfverenskommelsen, att vi framgent skulle umgås vänligt med hvarandra. Till denna vänskap bidrog i icke ringa mån gåfvan af ett par elefanttänder, hvarmed jag otvetydigt visade, att jag icke, såsom han från början antagit, var hans rival i elfenbenshandel.

Likväl dröjde det länge, innan han vågade tro på mig. Misstänksamma, som araberna äro, fruktade de och Tipu-Tip sjelf, att jag genom förgift eller på annat sätt skulle döda honom. På visiter i min station vågade han icke dricka vatten, förr än jag och min betjent först druckit deraf. Men hans förtroende till mig ökades, då jag vid mina besök hos honom gick obeväpnad samt talade med hans folk, som om vi alltid varit de bästa vänner och som om intet annat kunnat ifrågakomma. Och ändtligen blef allt godt och väl, då jag fick tillfälle att göra honom en mängd små tjenster och bland annat hjelpte honom att iordningställa mekanismen i ett franskt Gras-gevär, hvilket ingen af hans män förstod sig på. Jag hade nu vunnit Tipu-Tips förtroende, och vi voro hädanefter goda vänner.

De 700 araber, som gått utför floden, förvandlade Kongodalen nedom Stanleyfallen till en ödemark. Men de återkommo, så många som kunde, d. 28 mars 1885, med oförrättadt ärende, ty något elfenben kunde de icke finna, alldenstund infödingarna flytt sin kos med allt hvad de egde. Vid pass 100 af dessa araber dogo på vägen hungersdöden, och i de öfrigas led började smittkopporna härja. Deras niamparas förhöllo sig alla mycket vänliga och artiga mot oss, medan de bidade förhållningsorder från Tipu-Tip, som redan i januari 1885 hade vändt åter till sitt hem, sedan kapten van Gèle i samma månad varit uppe vid stationen och hans sätt att vara ytterligare stämt Tipu-Tip för oss.

I samband med denna berättelse om araberna i Central-Afrika vill jag äfven, för att från en ny synpunkt gifva en inblick i deras lif, skildra en utfärd till den förut nämnde Kibongos by, sju dagsresor uppför floden från min station, dit jag ledsagades af den nu mera mot mig särdeles gästvänlige Tipu Tip.

Det var i januari 1885. Löjtnant Gleerup hade anländt och blifvit behörigen installerad i sin tjenstgöring på stationen. Jag ansåg mig derför kunna begagna mig af tillfället att få se de vackra Stanleyfallen ofvanom min station och på samma gång få blicka in uti en arabby samt på närmare håll skåda den makt Tipu-Tip hade öfver sitt folk.

I den förutnämnda, af Monioamani till mig öfverlemnade kanoten tillredde jag så beqvämt som möjligt för denna utfärd. Midt i farkosten byggdes ett 7 fot högt tak af bamburör, hvilket täcktes med dubbla rörmattor, så att det kunde trotsa de häftiga ösregn, som här så ofta förekomma, och tillika erbjuda ett skydd mot eqvatorns glödande sol. I båda ändar af denna hytt anbragtes på bottnen i kanoten $1\frac{1}{2}$ fot höga afbalkningar af trä och murbruk för att hindra regnvattnet från fören och aktern att rinna in i hytten. Sedan min tältsäng och en stol af bamburör insatts, arabmattor utbredts på golfvet och tygförhängen fästats vid båda öppningarna, var min lilla koja på gungande botten så ypperlig, att hvem som helst haft skäl att afundas min lott. För min välplägning sörjde kocken, som bakom hytten rostade bananer och maniok, stekte höns eller kokade kaffe öfver en eld, som uppgjordes på en liten plan af stenar och murbruk. Midt i kanoten på ömse sidor om hytten var plats för min betjening och mina försvarare, 5 zanzibariter, af hvilka en skulle tjenstgöra såsom tolk och en vara föreståndare för köksdepartementet. Kanoten bemannades med 15, i röda turbaner klädda roddare, 7 i fören och 8 i aktern. Till besättningen hörde dessutom två i lätta och nätta drägter klädda arabgossar, som skulle städa hytten, stoppa min pipa, servera måltiderna m. m.; dessa hade frihet att vistas hvar helst de ville i den stora kanoten. Vid afresan hissades i aktern associationens vackra blå och gula flagga; i fören svajade arabernas röda.

Sålunda utrustad infann jag mig på utsatt tid i Tipu-Tips högqvarter vid Vanaserungas ö strax ofvanför vattenfallet och sällade mig till hans af 20 större och mindre kanoter bestående flottilj, med vid pass 200 mans besättning, plus 4 af Tipu-Tips favorithustrur. Jag mottogs ytterst artigt och vänligt. När sedan hela flottiljen sattes i rörelse till affärd, aflossades från Tipu-Tips kanoter dånande gevärssalvor, hvilka besvarades af hans lydige tjenare på stranden under ackompanjemang af de vildars jubelskrän, som nyfiket betraktade det ovanliga skådespelet. Så började resan inåt det mystiska Manjemalandet. Snart förklingade arabernas afskedshelsningar, hvilka vanligen uttryckas så här: »Wimbo chini tjoungu dju» (Kölen ned och masten upp); eller: »Kaa salam sana na watu wako ngiani» (lycklig resa för dig och dina män), och medan roddarna paddlade fram kanoten efter ena stranden, satt jag i min hytt försjunken i tankar. Ur dessa väcktes jag dock inom kort af vildgäss eller apor, som kommo oss för nära, och lockade mig att lägga an och fyra af. Deremellan begagnade jag till lektyr någon svensk tidning, som

letat sig väg ända in till dessa vildmarker; eller ock satt jag i allsköns ro med pipa i mun och beundrade Kongos höga, vackra stränder och de förtjusande utsigter, som landet i öfrigt erbjöd, allt under det att kanoten gungade på skummande vågor från fall till fall. Dessa lågo dock på rätt stora afstånd från hvarandra, så att det åtgick 1 à 2 dagar mellan hvarje vattenfall. Det är endast två af dem, det 7:de och det 5:te, det s. k. Amangafallet, som äro så höga, att kanoten måste dragas öfver dem invid land; de öfriga deremot, som egentligen utgöras af en massa forsar, besvära icke synnerligen mycket roddarna, hvilka från sin tidigaste barndom vänja sig att söka väg i forsarna. Rodden pågick så från kl. 6 på morgonen till kl. 4 e. m. med två roddlag, hvaraf ett i sänder arbetade.

Hvarje afton, sedan vi funnit en lämplig bivuakplats, lade vi i land och tillredde vårt nattläger. Tipu-Tip lät uppslå ett stort tält för min räkning. Rundt deromkring restes flere större och mindre tält för honom sjelf och hans närmaste män. Slafvar och roddare tillredde åt sig sjelfva i stor hast små nätta löfhyddor så väl gjorda, att de der inom voro fullt skyddade för regn. Utanför hvarje hydda och emellan tälten tändes, sedan solen gått ned och kolsvart mörker inträdt, en massa eldar, hvilkas flammande sken vackert belyste den fina grönskan rundt omkring lägret och gaf åt det hela ett högst pittoreskt utseende. Vid dessa eldar syntes qvinnor och män tillreda aftonmåltid eller röka sina pipor, allt under de lifligaste samtal.

För egen del inbjöds jag hvarje afton att intaga min måltid tillsammans med Tipu-Tip. Den bestod vanligast af ris, getkött och curry. Den uppdukades på vackra arabmattor, som betäckte marken. Ett jättestort fat med ris af bästa sort sattes midt på en matta, och omkring detsamma ställdes en mängd små koppar eller djupa talrikar, innehållande currysås och kött. När bordet var dukadt, kringbars af slafvar en stor kanna med vatten och ett tvättfat af tenn eller koppar, för att gästerna skulle få två eller duscha sina händer, innan de gingo till bords. Derpå tog Tipu-Tip plats vid risfatet och bjöd mig till sin sida efter att förgäfves hafva erbjudit mig ett särskildt fat. Hans chefer slogo sig ned, så långt utrymmet medgaf, vanligen 5 à 6 omkring samma fat. För det öfriga folket dukades en massa sådana fat på mattor eller på marken rundt omkring. Och så började måltiden. Med sina fingrar togo de djupa tag i det stora risfatet, hvarpå rikligt med curry öfveröstes för att göra måltiden mera saftig. Liksom om det varit ett slags täflan, tycktes en hvar bemöda sig att

inmundiga så stora qvantiteter som möjligt, och med en aptit, som i sanning kunde komma en ovan åskådare att häpna, försvunno emellan muselmännens väldiga tuggmaskiner stora bollar af ris och kött. Ej ett ord yttrades under hela denna med verkligen exemplarisk energi utförda matningsprocess. Unge uppassare kringbjödo dricksvatten i koppar eller lermuggar, för den händelse de jättelikt tilltagna munsbitarna skulle fastna i halsen, hvilket, sanningen att säga, icke så sällan inträffade. Ehuru Tipu-Tip gaf mig en silfversked, så att jag ej behöfde lägga fingrarna i maten, stillades dock min hunger till en början af endast förvåningen öfver mina bordsgrannars aptit och säregna sätt att äta.

Efter måltiden kringbjöds åter vatten, och sedan både tänder och händer blifvit väl rengjorda, intog man beqvämare ställningar omkring eldarna på utbredda leopardhudar, getskinn eller arabmattor. Piporna tändes och kaffet serverades i ytterligt små koppar, ej större än fingerborgar, utan både socker och grädde, men brännande hett. Kopparna fyldes oupphörligen under ett lifligt och högljudt samtal. En och annan märklig berättelse satte spets på glädjen. Blott ett exempel! En af Tipu-Tips niamparas talade om ett land emellan Uganda och sjön Tanganika. Dess infödingar voro försedda med stora boskapshjordar, som gåfvo dem mjölk i sådan myckenhet, att de icke behöfde göra något alls för sitt uppehälle. De endast sände sina tjenare att mjölka, och af den dieten blefvo både tjenare och husbönder så feta, att de knappast kunde röra sig. Detta blef deras undergång. Ty deras grannar, som fattat godt öga till de stora hjordarna, öfverföllo de välmående mjölkdrinkarna, hvilka icke orkade fly och icke kunde försvara sig. Utan pardon nedstuckos de allesamman, och hjordarna togos ifrån dem.

Först sent på qvällen började sorlet och pratet tystna. Hvar och en sökte hvila. Då inga infödingar vågade anfalla Tipu-Tips fruktade män, stördes i allmänhet icke natthvilan af några nämnvärda oroligheter. Man hörde blott då och då flodhästarnas grymtande och elefanternas väldiga trumpetstötar, tills papegojorna och öfriga foglar vid pass kl. 5 på morgonen tillkännagåfvo, att en ny dag nalkades. Då blef åter lif och rörelse i lägret; och när solen kl. 6 majestätiskt höjde sig öfver de mörkgröna urskogarna, voro redan roddarna på sina poster och förde kanoterna vidare mot okända trakter i den eviga sommarens land.

Emellan stränder, prydda af berg och kullar samt färgade med söderns vackra och rika grönska, störtar Kongo sina väldiga vattenmassor med deras rika vexlingar af forsar och fall.

I tusental samlades stundom fiskare för att se den hvite mannen. Vid svårare passager skyndade de att lemna bistånd med kanoternas forslande öfver fallen; och då deras chefer för denna hjelpräckning fingo af mig mottaga några röda näsdukar, blefvo de så förtjusta, att de eskorterade mig längre än som behagligt var. Jag var nämligen fullt öfvertygad, att endast fruktan för Tipu-Tips män afhöll dem från att tillfredsställa sitt begär efter både tyg och menniskokött. Emellertid vände jag stundom deras uppmärksamhet åt annat håll, då jag fattade mitt jagtgevär och sköt några af de fiskörnar, som här svärmade omkring oss. För hvarje skott, som small, och hvarje fogel, som föll, uppstämde infödingarna de mest bedöfvande tjut och skrik, för att gifva uttryck åt sin förvåning och beundran. Vid ett tillfälle sköt jag 7 vackra fiskörnar, hvilka af infödingarna omhändertogos och förpassades till stekspetten. Äfven annat villebråd, såsom vildgäss och en krokodil, måste sätta lifvet till under denna resa.

Efter att med Tipu-Tip hafva besökt de största negerbyarna i vår väg, ankom jag till arabbyn Kibongo, så kallad efter dess grundläggare och chef. Det var vid pass 6 år förut, den tid på året, då vattenståndet är lägst, som denne arabchef kom hit för att här bygga sig ett provisoriskt hem, hvarifrån utflygter kunde göras i den på elefanter synnerligen rika nejden deromkring. Vid min ankomst hit låg nästan hela den storartade byn öfversvämmad, hvilket plägar inträffa hvart tredje år, då flodvattnet kan stiga ända till 20 fot öfver det lägsta vattenståndet. Inbyggarna, som hvarken till helsa eller bostäder lida någon egentlig skada af öfversvämningen, kunna icke besluta sig för att lemna denna by, i synnerhet som de högst ogerna öfvergifva de plantager och byggnader, som de en gång med mycken möda anskaffat sig. Deraf kom det sig, att man här fick se folket resa omkring på gatorna i små kanoter. Sängkamrar och förrådsrum voro förlagda till vindsvåningarna, dit invånarna klättrade på repstegar. Endast höfdingens egen bostad och närliggande gårdar voro så högt belägna, att de icke nåddes af vattnet. Om det hela kan man säga, att det såg ut som en flytande stad.

Från denna stad kommo hundratals kanoter, bemannade med högtidsklädda araber, oss till mötes ropande sitt »Salam haleik» (varen helsade!) Vid Kibongos egen bostad voro församlade byns förnämste män och tillfällige besökande från Nyangwe, alla iklädda högtidsskrud: lång, glänsande hvit linneskjorta, dyrbara arabiska sjalar, turban eller broderad hvit mössa och sandaler samt den vackra silfverdolken. Vid vår ankomst saluterades öfverallt

i byn, och dånande gevärsskott smattrade sedan till sent in på natten. Stor presentation egde rum, och eskorterad af tusende nyfikne åskådare till lands och vatten fördes jag derpå till den för mig bestämda bostaden, som låg på torr mark, och der en talrik betjening blifvit ställd till mitt förfogande. Tipu-Tip fick Kibongos egen bostad, och sjelf inhyste sig höfdingen i en vindsvåning hos sina män. Efter detta uppvaktades jag med presenter af får, getter, höns och allehanda sydländska frukter, hvaraf mina roddare fingo anställa sig ett godt kalas efter den ansträngande färden.

Påföljande morgon inbjöds jag till Kibongos veranda. Då jag, iklädd fullständig arabkostym, inträdde, helsades jag af ett hundratal högtidsklädde araber: »Salam haleik», och svarade sjelf: »Halejkum salam». Plats anvisades mig emellan Tipu-Tip och Kibongo på en vacker matta, och under det kaffe och tobak kringbjöds, började en högst intressant konversation. Jag hade blifvit fullkomligt mäktig språket och bestormades nu med otaliga frågor om kejsar Napoleon i Frankrike, om »Germani», »Americani», om »Queeni ya Engräza» (drottningen af England). Jag redogjorde äfven för mitt hemland, talade om våra största konungar, Gustaf II Adolf och Karl XII, och vår nuvarande regent eller, som de säga, sultan. När jag så ändtligen skildrade våra nordiska vintrar med is och snö, blefvo de utom sig af förvåning. Med sydländingens hela liflighet och intresse togo de kännedom om allt nytt de hörde, och allesamman fingo de lust att göra mig ressällskap hit, då det blef dem bekant, att här råder sådan fred, att ingen menniska behöfver bära vapen till sitt försvar.

Efter samtalet företogs en kanotfärd i den öfversvämmade byn, som hade en utsträckning af omkring 3 eng. mil i längd och 1 eng. mil i bredd. Byn består af en massa gårdar, skilda från hvarandra genom plantager och inhägnader. Hvarje gård utgöres vanligen af 4 byggnader, som emellan sig innesluta en öppen fyrkantig borggård, till hvilken ingen annan än egaren, hans harem och tjenare hafva tillträde. Dessutom finnes alltid en större veranda utanför den byggnad, som ligger närmast vägen eller gatan, och der emottagas alla främlingar; der hållas alla palaver och rådplägningar med utom familjen stående; der intaga männen också oftast sina måltider. Bord och stolar finnas här icke. Den upphöjda verandan är deremot betäckt med mattor och leopardskinn. Enklare bostäder bestå blott af en byggnad med veranda samt på baksidan ett staket, så högt och tätt, att utanför detsamma stående icke kunna se in. Dit leder vanligen ingen annan väg än en bakport från byggnaden. Invånareantalet i

denna by går upp till nära 3,000 araber, af hvilka sällan flere än 1,500, högst 2,000 äro hemma; de öfrige äro för det mesta stadda i sökande efter elfenben och slafvar. Dessa araber hafva lärt sig att skatta åkerbruket ganska högt. Det ser man af deras väl skötta plantager och deras rikedom på får, getter, kor och åsnor. De äro jemförelsevis mycket idoga, och deras slafvar hållas till strängt arbete. Då qvinnorna icke äro upptagna af hushållsbestyr eller trädgårdsarbete, sysselsätta de sig med att väfva ett slags tyg af en grön ört, hvars strån blifva starka och mjuka som segelgarn. Af detta tyg förfärdiga de sedan kläder åt slafvarna.

Sedan jag på detta sätt lokaliserat mig i byn, mottog jag dagen derpå i min bostad visit af Tipu-Tip, Kibongo och byns förnämste. Alla medförde presenter af tyger, mattor, leopardskinn m. fl. kuriosa, hvilka jag skulle bevara som minne af denna resa. Jag bjöd på en europeisk middag, så god som mina tillgångar möjligen medgåfvo; och lät derefter mina tjenare bära omkring till mina gästers hem presenter af europeiska hvita och röda tyger, tenntalrikar, perlor och messing, saker som här stå i mycket högt värde.

Sålunda vexlades artighetsbetygelser, och den ömsesidiga vänskap, som dessa dagar stiftades, stadfästades genom gåfvor och gengåfvor. Lika angenäma som i sitt slag allenastående äro de minnen, som jag hemfört från denna by; och tvifvels utan hade mina afrikanska minnen blifvit ännu mera mångskiftande, om tillfälle hade gifvits mig att begagna mig af Tipu-Tips vänliga inbjudning att medfölja honom äfven till Nyangwe och till hans hufvudstation och hem i Afrika, Kassongo — till bygder, der dittills ingen annan hvit man än mr Stanley dragit fram.

Men jag måste nu tänka på återfärden. Afskedstagandet försiggick också med för landet öfliga ceremonier, och till mina roddares stora förtjusning vändes kanotens stäf mot hemmets stränder. Af strömmens och roddarnas förenade krafter fördes kanoten med stor hastighet utför floden. Natt och dag fortsattes resan utan afbrott, så att jag 3:dje dagen på morgonen åter var hemma i min station, der lugn och ordning upprätthållits af min landsman och kamrat, som nu var lika glad att åter hafva mitt sällskap som jag var nöjd med min utflygt och den vidgade blick, jag derigenom fått öfver arabernas lif och seder i Central-Afrika.

En resa genom Afrika.

Af Edvard Gleerup.

Som mina kamrater, löjtnanterna Pagels och Wester, redan afgifvit berättelser om sina öden i Kongostaten och dervid skildrat sina intryck af så väl landet som infödingarna på de platser, der de någon tid vistats, tänker jag företrädesvis inskränka mig till en redogörelse för min resa från stationen vid Stanley Falls till Zanzibar.

Att börja med vill jag emellertid meddela några detaljer från första tiden af mitt vistande i Afrika och ernar derefter öfvergå till framställningen af de förhållanden, hvarunder jag beslöt mig för att företaga den, som jag då ansåg, förtviflade färden till ostkusten, och till sjelfva skildringen af densamma.

Den 27 dec. 1883 anlände jag till Banana Point vid Kongos mynning, jemte mina kamrater Vannerus, Wester och Juhlin-Dannfelt, hvarefter färden företogs i en mindre ångbåt till Vivi, den första stora stationen vid Kongo, belägen något nedanom Jellalah-fallet, såsom bekant det sista af de mer eller mindre betydande fall, som göra floden till största delen ofarbar mellan Stanley Pool och Vivi. Ehuru denna station gjorde ett obehagligt intryck till följd af den vanvård, hvari den befann sig vid denna period — ett förhållande, som för öfrigt mr. Stanley anmärker uti sin bok »The Congo» — så kände vi oss snart hemmastadda, tack vare det vänliga bemötande, som kom oss till del från chefen på platsen, en engelsk major, samt en belgier, kapten Hanssens, hvilken vann allas vår kärlek. Hans ett par år efteråt inträffade död väckte också allmän sorg bland de många, hvilkas nästan enda solglimtar derute utgjordes af sammanträffanden med den älskvärde mannen.

Få voro emellertid de råd och upplysningar vi fingo, och någon nämnvärd materiel hjelp till vår dåliga utrustnings för-

bättrande insågo vi genast, att vi ej kunde erhålla på denna aflägsna plats af jorden, der vi dock hade väntat att mötas af en ej obetydlig komfort, af instruktioner, grundade på föregående års erfarenheter, af lämpliga böcker för sjelfstudier, medicin och instrumenter m. m.

Efter några dagars vistande i Vivi, hvarunder vi, fullkomligt okunniga om sättet att sköta oss, i fråga om mat och dryck och nattvak tillåtit oss större frihet, än som är lämplig uti ett sådant klimat, inträffade den svåra, men oundvikliga skilsmessan från mina trenne landsmän, som fått order att genast, för vidare instruktioners erhållande, bege sig å stad till Stanley Pool; och endast ett par dagar senare lemnade också jag Vivi.

Jag hade fått i uppdrag att rekognoscera vägarna omkring nedre Kongo, särskildt med hänsyn till den nya ångbåten »Stanleys» transport till Stanley Pool.

Med ganska stort besvär lyckades chefen för Vivi skaffa 7 zanzibariter, af hvilka dock 3, i följd af sjukdom eller allmän svaghet, sedermera befunnos odugliga såsom bärare. En af dem talade engelska, ehuru högst obetydligt. Sjelf talade jag hjelpligt detta språk.

Jag försågs med ett tält, en bädd, en trälåda med konserver, 28 dussin kulörta näsdukar, hvilka der begagnas som skiljemynt, samt den nödvändigaste medicinen, och sedan detta, jemte mina privata tillhörigheter, blifvit fördeladt och nedpackadt uti 60-skålpundsbördor, hvilka, som bekant, bäras af negrerna, vanligen på hufvudet, öfverforo vi Kongo uti en liten båt. Strömmen är här mycket stark; också lyckades jag endast genom upprepade hotelser att förmå folket arbeta båten upp mot densamma. Slutligen, då vi uti en stark strömfåra under en qvarts tid rott af alla krafter, utan att komma en tum framåt, upphörde alla med ens att ro, och båten flöt utför med stark fart. Då återstod ingenting annat än att landa och medelst en lång kedja hala båten så pass mycket upp utmed stranden, att vi vid öfverfarten undveko att drifva nedanför mynningen af M'poso-floden, som flyter ut i Kongo midt emot Vivi. Stranden var emellertid klippig och ytterst otillgänglig; nästan på en gång släppte alla kedjan, och båten började försvinna. Jag hann knappast reflektera öfver följderna af den sannolika förlusten af båten med hela dess innehåll, då den tvärstannade med ett häftigt ryck: kedjan hade sjunkit, och en repstump, som var fastgjord deri, hade slingrat sig kring en sten på bottnen. Min »niampara» dök genast ned, utan fruktan för alligatorerna, och båten var räddad. En half-

timme derefter voro vi på andra Kongo-stranden, färdiga att bestiga de höga och ganska branta bergen. Dagen var ovanligt het. Sjelf bar jag bössa, revolver och väska med patroner, och var också nästan halfdöd af hunger, törst och hetta, då jag efter 1 $^1/_2$ timmes marsch nådde bergstoppen.

Nästan ingen skugga fans, klockan var $^1/_2$3 på e. m., jag hade ingenting ätit sedan klockan 7 på morgonen, upptagen som jag varit hela förmiddagen med packning, och jag hade, i ifvern att komma å stad, alldeles glömt att taga vatten i flaskan. Efter $^1/_2$ timmes väntan kom emellertid bäraren med proviantboxen upp på berget. Efter mycket besvär blef lådan uppbruten, och jag började undersöka innehållet. »Corned beef», »beetroots» och andra främmande namn lästes på tenndosorna. Slutligen fann jag ett, som förekom bekant, nämligen »alpmjölk». Dosan uppskars och tömdes under obeskriflig njutning, hvarefter marschen fortsattes till närmaste by, der höfdingen mottog mig särdeles gästvänligt.

Jag framkom före min karavan, och under det att jag låg flämtande på en gräsmatta utanför byn, spatserade byns höns på mina ben, och en skara vildar stod rundt omkring, i den väl grundade förmodan, att de hade en till Afrika nyanländ hvit framför sig. Orsaken till min ytterliga svaghet under de första dagarna, hvilken både förvånade och nedstämde mig mycket, var att jag, mig ovetande, hade feber. Genom att utsätta mig för de kalla vindarna och genom att taga kalla bad i de härliga bäckarna föranledde jag sjelf en småningom tilltagande försämring af mitt tillstånd. Dertill kom bekymmer för folket, hvilket jag antog vara friskt och raskt, enär jag fått order att göra den långa färden på en månad. De marscherade emellertid oerhördt sakta, och derför beslöt jag att tvinga dem till skyndsamhet. En gammal erfaren missionär rådde mig att slå dem i hufvudet, någonting som emellertid särskildt uppretar zanzibariten. Jag hade kommit ut med karavanen på en öde grästrakt. Jag tillkallade »niamparan» (det är vanliga benämningen på en förman) och tillsade honom att förklara för männen nödvändigheten af större skyndsamhet. Emellertid sammangaddade han sig i stället med dem, och karavanen avancerade ännu långsammare än förr. Helt lugn lät jag då göra halt, befalde alla taga ned bördorna och aflinda turbanerna, hvarefter jag med en af männens stafvar slog hvar och en ett par gånger i hufvudet. Jag omnämner denna detalj derför, att 3 af mina män på grund häraf sedermera togo sig anledning att rymma. De kommo upp till Stanley Pool. Alla de hvite sutto just omkring middagsbordet, då karlarna kommo

fram till mr. Stanley och rapporterade, att de rymt från en nyanländ hvit man, som ville slå dem ihjäl. Stanley förklarade genast, att jag ej var rätte mannen för Afrika, och blef mycket uppretad. Han tyckte ej om, att någon annan än han sjelf bar hand på hans gunstlingar, zanzibariterna.

Jag återvänder emellertid till min karavan, som nyss blifvit bestraffad. Det visade sig snart, att de ej fått nog, ty de gingo ännu långsammare än förut och höllo alla tillsammans. Då lät jag dem defilera förbi och slog dem af alla krafter öfver de nakna skuldrorna, hvarefter friska och sjuka (ty sådana funnos utan min vetskap) sprungo uppför de branta berg, som kännetecknа trakten midt emot Vivi.

De gingo så fort, att jag ej kunde följa med, och då jag med brinnande feber i kroppen stupade af mattighet nära en bergspets, trodde jag ej, att jag mera skulle få se skymten af mina bärare och effekter. Jag släpade mig till skuggan af ett litet löffattigt träd, och när jag återhemtat mig nog för att nå toppen, fann jag till min stora glädje, att mina män också blifvit trötta och hvilade sig. De uppfattade genast mitt tillstånd och hviskade till hvarandra, att jag var sjuk. De utspände sina hvita tygstycken öfver mig och pysslade om mig, som vore jag ett barn; jag låg med hufvudet i knäet på en karl, och en annan sprang ned i den djupa dalen för att hemta vatten.

Efter en timmes hvila fortsattes marschen, och två timmar derefter uppnåddes engelska missionsstationen i Pallaballa. Jag hade just slutat min toalett och satt inne i missionärens förmak samt befann mig på det hela taget väl, då jag erfor en egendomlig mattighet i benen, liksom stode jag under inflytande af ett angenämt rus. Jag omnämnde förhållandet för missionären, som genast misstänkte, att jag hade feber, hvilket också i hög grad var fallet. Jag fick genast gå till sängs och stannade der i fyra dygn, under hvilken tid min kroppstemperatur uppgick ända till 41° C. och jag stundom hade yrsel. Mitt lif sväfvade i fara, trots den utmärkta vård, som egnades mig af mr. Craven och hans älskvärda hustru, men redan på femte dagen kunde jag lemna sängen. Under denna dag och den derpå följande var jag emellertid ytterligt svag; jag var gulhvit i ansigtet, mina knän vacklade, och jag kände kalla rysningar långs åt ryggen. På den sjunde, åttonde och nionde dagen gick jag derefter 13 eng. mil om dagen och kände mig frisk och kry som förr, ehuru alla öfverflödiga krafter strukit med.

Jag hade således jemförelsevis oskadd genomgått första elddopet, men så hade högst antagligt ej varit fallet, om min första feber träffat mig i någon infödingsby, der jag varit uteslutande hänvisad till mina negrers vård. Efter detta första sjukdomsfall insåg jag emellertid nödvändigheten af att öfverallt, hvar jag drog fram, taga noga reda på allt, som kunde erfordras för helsans vård och till underlättande af min framfart i Afrika.

I Banza Manteka, der det fans så väl en engelsk missionär, som en af associationens stationer, rymde de tre männen från mig, och som distriktschefen, en engelsk major, befann sig endast tre timmars marsch längre framåt vägen uti en by, N'toumbou Lukoté, hvilken han skulle lemna redan nästa morgon, måste jag företaga en nattmarsch samma afton. En af majorens män blef min vägvisare, och två män med tält, bädd och filtbördan åtföljde mig.

Mörkret inbröt snart; min vägvisare och jag voro långt framför de tvenne bärarna. — »Låtom oss stanna och invänta dem,» sade jag till min ledsagare. En qvart förgick, utan att vi hörde något ljud, hvarpå zanzibariten gick tillbaka för att söka efter mina män. En half timme satt jag der då, ensam i mörkret, och betraktade stjernorna genom den smala öppning, som de höga gräsväggarna bildade på ömse sidor om gångstigen. Med en viss nervretlighet lyssnade jag till det tasslande ljudet af en framsmygande leopard, rasslet af en orm eller det aflägsna, trumpetlika ljudet af någon af de talrika elefanter, som trifvas så godt i dessa gräshaf, i hvilka här och der en tätt bevuxen skogsholme uppdyker. Intet ljud förnams emellertid, och försjunken i drömmar spratt jag till, då den svarte vägvisaren, som på sina bara fötter ljudlöst nalkats, stod framför mig och i sorgsen ton sade till mig: »Buano siono mtu,» hvilket betyder: »min herre, jag har ej sett till någon.»

Jag beslöt mig emellertid för att fortsätta färden. Ovan vid dylika situationer, föreföll det mig egendomligt att befinna mig utblottad på allt och med ett osäkert mål framför mig. Engelsmannen hade kanske redan lemnat byn, och hvem svarade mig för, att jag skulle blifva vänligt mottagen af infödingarna? Framåt gick det emellertid genom mörkret. Genom att hålla fast en flik af den framilande zanzibaritens fladdrande mantel, lyckades jag någorlunda följa den slingrande gångstigen, och snart hunno vi ett långsträckt träsk, som skilde oss från byn i fråga. Jag klef upp på zanzibaritens axlar, och ehuru det var så mörkt, att jag knappast kunde se vattnet, bars jag stadigt, om än långsamt, öfver, men nervretande var det dock, då negern plötsligt sjönk

ned i gyttjan, och hans starka kropp svigtade under den tunga bördan. Om jag kommit i vattnet och blifvit genomvåt, hade jag med säkerhet ådragit mig en svår feber, enär jag ju ej hade något ombyte af kläder. Snart voro vi emellertid öfver, och vi skyndade in uti en präktig skogsdunge, der vi mellan de målfylliga stammarna skymtade hus och eldar.

Om natten erbjuder en vackert belägen negerby en pittoresk anblick. Om dagen deremot störes intrycket af den osnygghet, som derstädes gemenligen är rådande. Min zanzibarit och jag ilade förbi några hyddor med grupper af negrer, hvilka sutto omkring eldar, rökte och småpratade, och snart kommo vi till en treflig hydda med veranda på gafveln. Till min stora glädje fick jag då genast syn på majoren, som satt och lagade gamla kläder, med en rykande eld vid sidan såsom skydd för moskiterna. Alla hans underlydande sutto förtroligt nedhukade på golfvet omkring honom. Engelsmannen, ehuru förvånad öfver min ankomst utan ledsagare och vid denna sena timma på dagen, mottog mig med orubbligt lugn och tillät mig framföra mitt ärende, först sedan han tillsagt sin kock att tillreda middag åt mig.

Sedan berättade jag mina öden och fick ett bref till stationschefen i Banza Manteka, innehållande order att gifva mig de tre bästa zanzibariterna på platsen samt sex höns, som hjelp på färden. Mina två män anlände emellertid mot min förmodan fram på natten, hvilken sedan lugnt tillbragtes i en af negerkungens hyddor.

Nästa morgon återvände jag till Banza Manteka och arrangerade mig på nytt för resans fortsättande, hvilken anträddes nästa morgon. Färden gick derefter lyckligt, och kunde jag ej annat än njuta af det fria, rörliga lifvet.

Efter några dagars marsch, hvarunder jag ofta var feberaktig, anlände jag till en gästvänlig missionsstation i Lukungu, i hvars närhet Kongo-staten nu också har en station, med den i Kongo så högt ansedde löjtnant Juhlin-Dannfelt som chef. På färden till denna station såg jag på något afstånd två präktiga elefanter. Det var just på samma trakt, der jag under nattmarschen hade suttit och lyssnat efter dem. För öfrigt anträffades der en massa gråa papegojor med röd stjert, markattor och gamar.

Från Lukungu tog det endast en dag att komma till Manyanga, och ehuru min vägvisare den dagen med afsigt gick miste och förde mig till en trakt af Kongo, som ligger 3 eng. mil nedanför Manyanga, lyckades jag dock förmå några infödingar att frakta mig jemte mina män i kanot till nämnda station. Vägvisarens

afsigt var troligen att skaffa dessa en förtjenst. Under vägen sköt jag på en krokodil, som låg och sof på en klippa. Det var eget att se, med hvilken kraft odjuret, då kulan träffade, hoppade till. Det var som en ofantlig stålfjeder sprungit upp ett par fot i luften. Klippan var emellertid liten, och krokodilen slant ned i vattnet och försvann.

Då vi kommo nära Manyanga, ville allt folket gå till Norra Manyanga, men som jag lofvat den engelske majoren att ej öfverföra hans tre män till norra stranden af Kongo, nödgades jag fatta bössan och hota att nedskjuta den, som ej ville lyda order.

Från Manyanga for jag redan nästa morgon uti en hvalbåt af jernplåt, samt anlände dagen derpå till Issangila.

Från Issangila gick jag tillbaka till Vivi, hvilken färd verkstäldes på fyra dagar. Under båtfärden till Issangila såg jag flodhästar, krokodiler samt tvenne bufflar. Mellan Issangila och Vivi måste jag en hel dag marschera öfver en sumptrakt. Olidligt hett var det; jag kunde ej marschera utan skor i gyttjan, derför vadade jag fram, som jag gick och stod. Jag hade bekymmer med mina män, men kom ur min förlägenhet på ett underbart sätt med tillhjelp af en inföding, som sjelfvilligt erbjöd sig att bistå mig, utan att ens tala om ersättning, något som hvarken förr eller senare vederfarits mig från en infödings sida. På qvällen framkom jag med brinnande feber till den natursköna Bundifloden, utmärkt för sina branta, urskogsbeklädda stränder. Strömmen var här så stark, att jag ej kunde bäras öfver, utan fick kläda af mig, febersjuk som jag var, och simma öfver. En stark dos kina och ett par koppar hett te gjorde emellertid, att jag tillbragte natten drägligt nog. Tältdörren stod öppen, sofva förmådde jag ej, och ehuru det kändes ensamt i skogen, kunde jag ej annat än njuta af den härliga taflan framför mig: anblicken af Bundiflodens båda tillopp, hvilka här under forsarnas brus flyta samman vid foten af en klippig, med småskog och palmer betäckt udde.

Redan nästa morgon måste jag fara å stad, emedan förrådet af proviant och kulörta näsdukar var nära slut. Jag var dock så feberaktig och svag, att jag till att börja med raglade framåt gångstigen som en drucken. Vivi uppnåddes dock efter ett par dagar, och stannade jag der då cirka fjorton dagar. Under denna tid hade jag en massa smärre feberanfall. Nästan alla på platsen voro för mig fullkomliga främlingar, och allt var till den grad ledsamt, att jag, för att ej öfverväldigas af hemsjuka, bad chefen för stationen att genast blifva sänd till det inre af landet, hvilket äfven beviljades.

Resan till Stanley Pool anträddes på södra sidan om Kongo, således delvis öfver samma trakt, som jag förut genomrest. Försedd med en utrustning, buren af fem bärare, lemnade jag Vivi i början af mars 1884, i en ung engelsmans sällskap, och med denna utrustning anträddes, mig ovetande, en resa tvärs genom Central-Afrika.

I Banza Manteka fick jag nytt sällskap uti en skotsk missionär, tillsammans med hvilken jag lyckligt nådde Mukimbungu mission, hvarest svenske missionären Westlind var andre man. Han vårdade mig på det omsorgsfullaste sätt under en rätt svår mindre feber, som nödsakade mig att uppehålla mig derstädes i hela fyra dygn. Derefter fortsattes färden lyckligt till Manyanga; sista biten var dock ytterst ansträngande. I Lukungu missionsstation hade jag fått alldeles nya bärare, alla infödingar, af hvilkas språk jag förstod endast omkring tjugu oumbärliga ord. Affärden försiggick ovanligt nog utan krångel och motsträfvighet från bärarnas sida (något som var ganska ovanligt), och i glädjen deröfver bjöd jag dem på palmvin i närmaste by. Tio minuter efteråt uppnåddes en annan by, och mina män begärde återigen »malafou» (palmvin). Då detta vägrades dem, blefvo de uppbragta och började bråka, men jag lyckades emellertid ganska lätt förmå dem att fortsätta marschen, ända tills vi framkommo till det på byar så rika N'dunga-distriktet. Här måste vi rasta för att söka skydd mot regnet. Ett par hundra infödingar samlades omkring mig och mina packor. De voro mycket fredliga af sig, men då regnet upphört, och jag befalde mina män påtaga bördorna för att fortsätta marschen, vägrade dessa, och hela massan utbrast i skratt. Hade jag då låtit förleda mig till vrede, hade situationen varit förlorad; sedan jag alltså tvenne gånger lugnt och bestämdt upprepat befallningen, öppnade jag en af mina jernboxar och framtog derur revolvern, spände hanen och tvang derigenom folket till lydnad. Infödingarna drogo sig förskräckta tillbaka, och jag gick min väg, men hade ej hunnit långt, förr än jag fann, att mina män ännu ej förlorat lusten att tredskas. En nedsatte sin börda och började knyta af sig sandalerna, en annan fann på någon annan utväg, i afsigt att derigenom bringa karavanen till upplösning, i hvilket fall det vore hvarje enskild lätt att afkasta sin börda och rymma. Följden blef, att jag med revolvern i hand måste tvinga fram alla på en gång, och då en stannade, låta alla vänta, hvilket tröttade dem så, att onödiga uppehåll med ens uteblefvo. Snart kommo vi till samma ställe, der jag en gång förut tagit miste om vägen, och alla bärarna envisades att följa

den led, som för genast fram till Kongo, men sedan jag redan till hälften beslutat mig för att skjuta på dem, om de ej lydde, antog mitt ansigte ett så hotande uttryck, att jag äfven denna gång lyckades genomdrifva min vilja. Uttröttad blef jag emellertid till sist, i synnerhet som, till följd af sinnesrörelsen, feber än ytterligare tillkom. Vi nådde en flod, som endast kunde passeras genom språng från klippa till klippa, och i sista språnget uttömde jag äfven sista återstoden af mina krafter. Egendomligt var det då att iakttaga negrernas förändrade sinnesstämning. I sjelfva språnget tappade jag revolvern, som just höll på att glida ned i vattnet, då en af negrerna fästade min uppmärksamhet derpå. Uttröttad föll jag ned på stranden, solen stod rakt öfver mitt hufvud, och ingen vind kunde bringa mig svalka i den djupa floddalen, hvars branta sluttningar vidtogo omedelbart vid flodbädden och ej erbjödo någon beqväm, skuggrik hviloplats. En af negrerna höll emellertid en en-tous-cas öfver mig, och en annan tillagade åt mig en liten portion Liebigs biffte. På eftermiddagen, då jag gått ännu en timme, stupade jag, men då jag märkte, att min en-tous-cas och äfven kläderna blifvit delvis uppätna af myror, måste jag släpa mig fram till ett annat ställe, der jag tältade och gick till sängs midt i solbaddet kl. $^1/_2$4 på eftermiddagen, endast $^1/_2$ svensk mil från Manyanga. Nästa morgon, just som jag gick ut ur tältet, såg jag sista skymten af bärarna, som i full fart togo till flykten. En stannade dock qvar, och denne erhöll löfte om riklig belöning, om han ville begifva sig å stad till Manyanga med ett bref, hvari jag anhöll om andra bärare. När emellertid karlen såg, att jag lugnt satte mig ned att skrifva brefvet, ropade han på de andra kanaljerna, som endast gömt sig undan, och som nu under piskrapp fingo taga ned tältet samt göra allt i ordning till affärd. Fram på förmiddagen nåddes Södra Manyanga, då floden strax öfverfors, hvarefter jag under fyra dygn, hos min kamrat Dannfelt, som nyss blifvit utnämnd till chef för Manyangas station jemte division, fick njuta en behöflig hvila.

Under den tid, jag vistades hos löjtnant Juhlin-Dannfelt, hade jag tillfälle att iakttaga den förvånande lätthet, hvarmed han satte sig in i sina nya förhållanden och pligter. Lika öfverraskande är hans förmåga att tillegna sig olika språk. Nu, sedan han under 2$^1/_2$ års tid hunnit samla en rik erfarenhet, anses han som en framstående organisatör, samt talar franska, tyska, engelska, portugisiska samt Kongo-språket och troligen äfven Zanzibar-språket, eller kiswahili. Under tiden närmast efter mitt vistande i Manyanga har Dannfelt också haft en del heta strider

att utkämpa mot infödingarna i närheten och blef dervid en gång lindrigt sårad i foten.

Två dagar efter min ankomst till Manyanga anlände äfven löjtnant Möller dit. Det var ett nöje att se honom rycka in på stationen i spetsen för sina män. Man insåg genast, att man här hade framför sig en man, som var klippt och skuren för Afrikalifvet. Kraftigt byggd, lugn, allvarlig och värdig i sitt uppträdande, gjorde han det bästa intryck på mig och sedermera, som det tycktes, äfven på mr Stanley, hvilken ett par dagar derefter anlände till Manyanga och genast utnämnde löjtnant Möller till chef för Lukungu. Trakten deromkring är mycket rik på elefanter, hvadan löjtnant Möller ofta fick tillfälle att segerrikt mäta sig med dessa skogens jättar.

På vägen från Manyanga till Stanley Pool passerade jag Stanleys hela karavan, men träffade ej honom sjelf och har ej heller sedan lyckats få se den märkvärdige mannen.

Léopoldville, Kongostatens då varande hufvudstation, som bekant belägen vid Stanley Pool, nåddes en månad efter afresan från Vivi, efter en angenäm, ehuru ofta äfventyrlig marsch; dock hinner jag ej att utförligare skildra denna färd.

Genast efter ankomsten till Léopoldville blef jag utnämnd till chef för Kimpoko-stationen, som året förut blifvit utrymd och uppbränd af herr Stanley, sedan infödingarna, till följd af en strid mellan dem och den hvite mannen, blifvit allvarligt straffade. Det var ett år efteråt, som jag anlände dit med tio man. Der fans en öppen plats med högt gräs, hvarpå jag på tre dagar byggde mig en liten gräshydda, hvari jag lefde frisk och sund under den tid af sju månader, hvarunder ett större permanent stationshus höll på att uppföras. Politiken på platsen var särdeles ansträngande och tålamodspröfvande, men efter fyra månader af stor sjelfbehersk-ning och långmodighet hade jag kommit på bästa fot med de svarte, och när jag efter sju månaders vistande på platsen beslutit mig att gå upp till Stanleyfallen såsom löjtnant Westers sekond, förmärkte jag tydliga bevis på tillgifvenhet, något som man, ledsamt nog, sällan finner hos Central-Afrikas negrer. Två små kungasöner, med hvilka jag dagligen skämtat och jollrat, fälde ett par tårar vid min afresa, och höfdingarna samlades mangrant för att vid den nye chefens insättande i embetet förklara sin missbelåtenhet med ombytet. Den störste höfdingen förde allas talan med stor patos och värdighet, och vid slutet af hvarje mening föllo alla de andra in, instämmande under högljudda rop i slutordet.

Så tålig, som jag var i Kimpoko, kunde jag emellertid ej hafva varit, om jag ej haft en ytterst obehaglig divisionschef, hvilken redan varit orsaken till fleres hemskickande och som var hatad af de fleste hvite, men som ej kunde hemsändas, emedan han på en särdeles uppsatt mans rekommendation kommit ut till Kongo.

Den 13 nov. 1884 gick jag om bord på den lilla flodångaren »A. I. A.», som jemte ångarna »Royal», »En Avant» och en hvalbåt skulle gå upp till Stanleyfallen med ny personal och nya förråd för stationerna vid öfre Kongo. Befälet öfver flottiljen var uppdraget åt en belgier, H. Casman, som skulle blifva chef för Eqvatorstationen. För öfrigt medförde båtarna två andra belgier samt en skotsk och en svensk maskinist. Färden i ångbåt upp till Stanleyfallen upptog nära 2 ½ månader. Under denna långa tid tilldrog sig helt naturligt mycket af intresse, som jag, derest tiden räckt till, gerna skulle velat meddela, men på det hela taget var resan mycket enformig. Vi passagerare hade våra bäddar uppslagna ofvanpå våra boxar. Vi hade nämligen till vårt förfogande endast en sju fot lång och fyra fot bred yta. I bädden förblefvo vi, i liggande eller sittande ställning, hela dygnet om; derstädes intogo vi äfven våra måltider. Några engelska romaner lästes visserligen, men att ligga och se på den oafbrutet fortlöpande skogen, som betäckte de låga stränderna och växte ända ned i vattnet, erbjöd föga nöje. Skogen fortfar från Stanley Pool, nästan oafbrutet, ända till två dagsresor från Nyangwe. Tager man vidare i betraktande, att stränderna högst sällan höja sig i någon nämnvärd grad öfver vattnet, så kan jag ej gifva annat omdöme om Kongosceneriet, än att det är enformigt i längden, men vackert i detalj. En så majestätisk flod, med sina många palm- och skogbevuxna holmar, samt det storartade perspektiv den erbjuder, borde infattas af väldiga berg med storartade klipppartier på stränderna.

Från kl. 6 på morgonen till 4 à 5 på e. m. gick färden långsamt uppåt, *mot* strömmen. Om natten höggs ved i skogen. Talrika byar, stundom stora bydistrikt, passerades. I hvar och en af associationens stationer hvilade vi öfver 3 à 4 dagar, i och för de dåliga båtarnas reparation och urlastning. Sålunda nådde vi efter hvarandra M'suata, Kwamouth, Bolobo, Lukolela, Equateurville, Bangala och Stanley Falls, till hvilken sista station jag anlände d. 26 jan. 1885. Här stannade jag såsom löjtnant Westers sekond nära ett år, under hvilken tid jag drog så mycken nytta af umgänget med min utmärkte chef, att jag, då till-

fället erbjöd sig, ansåg mig, utan att lättsinnigt sätta mitt lif på spel, kunna fortsätta färden till ostkusten. Wester, som anländt hit sju månader före mig, hade redan vid min ankomst lärt sig att tala arabernas här i regel begagnade språk, kiswahili, hvilket, i följd af bristande bokliga hjelpmedel, kostat honom mycket arbete, men nu genom hans muntliga meddelanden på en jemförelsevis kort tid lyckades för mig. Utan insigt häri skulle jag ej kunnat bege mig af till Zanzibar. Genom att söka efterlikna Westers utomordentliga förfaringssätt mot araber, infödingar och eget folk lyckades jag också så utbilda mig, att då affärden från Stanleyfallen beslutits, mitt största bekymmer, nämligen angående befaradt bråk och krångel med mitt karavanfolk, var undanröjdt.

Löjtnant Wester har sjelf på ett anspråkslöst sätt skildrat sitt lif och sin verksamhet vid Stanley Falls station. Om hans mod och uthållighet vittnar i hög grad hans djerfva uppträdande gent emot araberna samt hans deltagande uti de i urskogen så farliga och tröttande elefantjagterna. Om hans fasta karaktär, hans förmåga att utan klagan lida sjukdom och umbäranden, om hans goda kamratskap, kan ingen såsom jag vittna, och jag gör det af det skäl, att han, då jag lemnade Stanley Falls, så oinskränkt och så oegennyttigt hjelpte mig att nå ett mål, som skulle göra mig ännu mera känd än honom, och derför att han nu, då jag nått detta mål, med så stor glädje sett min framgång — en framgång, som jag aldrig tänkt på att söka vinna, om ej min kamrat, till följd af sin stora åtrå att sjelf företaga färden till Zanzibar, uppväckt lusten hos mig samt underhållit densamma genom noggranna och ständiga förfrågningar hos på besök kommande araber.

Det blef *honom* emellertid aldrig förunnadt, att företaga densamma, enär hans helsa mot slutet af vårt gemensamma vistande vid Stanley Falls station vardt för mycket angripen.

Under uppresan till Stanleyfallen diskuterades lifligt frågan om arabernas ställning till expeditionen. Allmänna meningen var, att det vore bäst att vara dem qvitt, emedan de alltid pläga bränna och plundra, hvar helst de draga fram på sin jagt efter slafvar och elfenben. Denna åsigt delades äfven af chefen för öfre Kongo, och han hade derför gifvit Wester order att bestämdt förbjuda araberna att framtränga nedanför det sjunde Stanleyfallet.

Redan vid Aruimi stötte vi på dem. Den stora infödingbyn vid flodens mynning var redan uppbränd, och en massa hvita skjortor syntes på stranden. Ehuru vi, på grund af vår okunnighet om situationen, ej kunde vara förvissade om ett vänligt

mottagande, styrdes flottiljen mot land; en kanot, med arabchefen om bord, kommer oss till mötes, och ett bref från löjtnant Wester lemnas oss, deri han skildrar, hurusom han till en början framgångsrikt lyckats hejda arabernas framfart, men då Tipu-Tip, den mest betydande araben i det inre af Ost-Afrika, infunnit sig med 1,000 ganska väl beväpnade män, hade det blifvit honom omöjligt att längre förblifva herre öfver situationen. Han hade dock, sin pligt likmätigt, bestämdt förbjudit Tipu-Tip att gå utför floden. En het palaver hade uppstått, hvarvid Tipu-Tip befalde Wester att taga sina haussa-soldater med sig och lemna stationen, zanzibariterna skulle han sjelf föra till Zanzibar. Det var då löjtnant Wester svarade, att han ämnade qvarblifva på sin post, äfven om han skulle nödgas försvara den till sista blodsdroppen. Tipu-Tip skickade genast 700 män utför floden, hvilket af Wester ej kunde förekommas med hans 18 man. Wester, som lydt gifna order, ansåg sig nu böra anlita en fredlig politik gent emot araberna, för att ej utsätta sig för faran att blifva fördrifven från sin station, och lyckades också i hög grad tillvinna sig deras vänskap och beundran. Emellertid var lugnet ännu ej fullkomligt betryggadt, då brefvet till oss afsändes, hvarför Wester afslutat detsamma med några ord om möjligheten af stationens eröfring af araberna, på grund hvaraf han tillrådde oss att försigtigt nalkas densamma, på det att ej alla båtarna skulle tagas i beslag.

Vid framkomsten funno vi emellertid allt klart. Visiter, åtföljda af gemensamma måltider, vexlades mellan araberna och oss, och gåfvor utbyttes i afsigt att än ytterligare befästa freden. Snart återvände båtarna nedåt floden, tillförande de hvite mer eller mindre noggranna underrättelser om situationen i Falls, för att först efter förloppet af sju månader återkomma. Äfven Tipu-Tip lemnade oss efter omkring fjorton dagar för att i sitt hem i Kassongo sjelf utrusta en välförsedd och talrik förstärkningsexpedition, hvars blifvande ändamål utgjorde ämnet för många samtal mellan Wester och mig under de långa ensamma qvällarna. Då vi personligen voro i bästa förstånd med araberna, befarade vi intet annat än att blifva tillfångatagna samt jemte haussasoldaterna placerade i en väl försedd kanot, med order att gifva oss af utåt floden, i hvilket fall vi möjligen skulle kunnat slå oss igenom kannibalstammarna och nå Bangalastationen.

De sju månaderna förflöto emellertid, båtarna återvände, utan att Tipu-Tip kommit tillbaka. Två kruppska kanoner och 40 haussasoldater medfördes såsom undsättning till vår ringa styrka, under närmaste befäl af en engelsman, som, ehuru under vägen

sårad af kannibalerna och fortfarande sängliggande sjuk, likväl från sin bår, hvarpå han från båten forslades i land, med mycken tillförsigt yttrade, att han inom kort skulle kufva araberna. Sedan han emellertid under några dagars vistelse på platsen hunnit sätta sig in i förhållandena och dervid funnit, huru öfverlägsna Wester och jag voro, på grund af både vår kännedom af kiswahili-språket och våra personliga förbindelser med araberna, samt hur obehöflig han till följd deraf var, lemnade han oss snart, med allt skäl skyllande på sin sjukdom. Båtarna lofvades skola återkomma inom två månader, för hvilken tid provianten möjligen ansågs kunna räcka.

Fyra månader förflöto emellertid, pengar och proviant togo slut, medicinen var otillräcklig.. Tipu-Tip hade också återvändt från sitt hem i Kassongo med stora presenter till stationen och de hvite, samt hade med största beredvillighet erbjudit sig att hjelpa mig fram till Zanzibar, dit min håg stod. Lifvet vid Stanleyfallen var odrägligt till följd af mångfaldiga olägenheter, förorsakade af de skälmar och äfventyrare, som ty värr lyckats skaffa sig anställning vid Kongo. Löjtnant Wester hade ingenting att invända mot färden och trugade, mot en under dylika förhållanden högst osäker revers, på mig sin elefantbössa och två magnifika betar af en elefant, som han sjelf, med stor personlig fara, skjutit.

Tipu-Tip var å andra sidan lika hjelpsam. Jag nämnde för honom, att jag vid båtarnas snara ankomst ämnade begifva mig hemåt med dem, men att jag dock föredrog att fortsätta resan öster ut och att söka uppnå Zanzibar, till hvilket företag jag behöfde hans hjelp. Tipu-Tip biföll genast min anhållan och lofvade mig, att, hvilken dag jag behagade, kanoter och infödingar skulle vara till reds för min färd till Nyangwe och Kassongo. Vidare lofvade han sända med mig bref till de förnämsta arabbyarna på vägen till Zanzibar, och skulle dessa bref, efter hans påstående, skaffa mig allt hvad jag behöfde.

Den 28 dec. förlidet år lemnade jag Stanley Falls station. Jag hade en präktig kanot med ett fjorton fot långt, dubbelt kanottält, som om dagen skyddade mig mot solen och om natten mot den tunga daggen; fem infödingar rodde densamma, och dessutom hade jag till mitt förfogande två arabslafvar med knallhattsbössor. Min zanzibarit hade också för sig, sina qvinnor och

sitt bagage en kanot, rodd af fyra arabslafvar eller infödingar. Dessutom medföljde ännu en kanot, lastad med två mig tillhöriga packor samt med femton elefantbetar, ett litet restupplag, som Tipu-Tip samtidigt sände till sitt hem i Kassongo. I denna kanot funnos tvenne stridsdugliga karlar, försedda med knallhattsgevär, vidare 5 à 6 låga slafvar eller infödingar för kanotens framforsling, samt slutligen några af deras qvinnor och barn. — Med dessa tre kanoter, Tipu-Tips bref, med högst ofullständig utrustning af kläder och medicin och med ett proviantförråd, som inskränkte sig till en get, några höns, bananer, ris, maniok, curry, arabkaffe, litet te och socker, lemnade jag Stanleyfallen, uteslutande förlitande mig på det gynsamma intryck Tipu-Tip gjort på mig, samt på den hjelp, som jag hoppades under vägen erhålla af de hvite män, som jag efter all sannolikhet trodde mig skola påträffa i Ost-Afrika.

Det erfordrades en tid af tio dagar för att passera Stanleyfallen. Det torde vara bekant, att dessa äro sju till antalet. Det sjunde ligger strax ofvanför Stanley Falls station. Fallet jemte strömhvirflarna nedanför detsamma gör floden osegelbar på en sträcka af omkring 4 kilometer. Ofvanför denna sträcka förefinnes en vidd af omkring 40 kilometer farbart vatten, derefter kommer man till det sjette fallet, af infödingar och araber kalladt Wanarukuras fall. Mellan sjette och femte fallet ligger en farbar sträcka af omkring 35 kilometer. Femte, fjerde och andra fallen ligga så nära hvarandra, att de af araber och infödingar betraktas som ett enda och med ett gemensamt namn kallas Wamangas vattenfall. Mellan detta och första Stanleyfallet, det s. k. Bahundi-fallet, ligger en segelbar sträcka af omkring 20 kilometers längd.

Af dessa sju fall förtjenar i sjelfva verket endast det sjunde att i egentlig mening kallas så. Det utgöres af en ofantlig vattenmassa, som störtar sig ned utför en höjd af 12 fot. De andra fallen bildas dels af vissa farliga strömhvirflar, som med höga, skummande vågor bryta sig fram öfver klipporna, dels af några smärre fall, som ej sträcka sig öfver flodens hela bredd. Också kunna skickliga infödingar, som känna klippor och strömhvirflar, arbeta en olastad kanot upp genom ett sådant fall. Jag sjelf gick till fots genom skogen och lät mitt folk bära alla bördor samma väg.

Hela denna kataraktregion utmärker sig för en storartad och omvexlande vegetation. En mångfald af olikartade blommor, af ofta utomordentlig färgprakt och egendomlig form, bryter enfor-

migheterna hos de täta löfväggar, som bildas af den oftast ned i vattnet växande urskogen.

Jag har kanske aldrig sett något så vackert skådespel som Wamangas hufvudfall. Den väldiga jättefloden, med sina mellan klippor frambrytande fall och forsar, med sina af palmer och urskog betäckta öar, bildade en tafla af hänförande skönhet.

En och en half dagsfärd ofvanför första Stanleyfallet på högra stranden af Kongo och något ofvanför mynningen af Leopoldfloden, som der på platsen kallas Vilofloden och är 400 fot bred i mynningen, hafva araberna byggt en by, som kallas Kibongo. Der stannade jag fyra dagar och rönte det bästa mottagande. Derefter företogs färden till Nyangwe på sexton dagar.

Det är att märka, att jag på min färd från Falls till Nyangwe befann mig uti en trakt, som ingen utom Stanley beskrifvit, och jag kan ej annat än på det högsta beundra dennes förmåga att noggrant observera allt. Också tror jag ej, att jag vid utarbetande af mina dagböcker och kartskisser kommer att lägga i dagen mycket i geografiskt hänseende, som ej herr Stanley redan upptagit på sin karta.

Sedan Stanley för nio år sedan passerade dessa trakter, hafva de blifvit svårt hemsökta af araberna, som bränt byarna längs hela Kongo och injagat sådan skräck hos de infödde, att de ej längre våga uppehålla sig i flodens närhet. Också såg jag ingen infödingby från den dag jag lemnade Wamangas vattenfall, ända tills jag kom till det af mig sedermera upptäckta Westerfallet. Tvenne mindre arabposter lågo mellan Stanley Falls station och Kibongo, men mellan Kibongo och Nyangwe funnos inga sådana; endast den rätt stora arabbyn Liba Riba.

Denna by ligger ungefär midt för Liraflodens mynning och omgifves, liksom Kibongo, af präktiga plantager med ris, bananer, samt olika sorter af från Zanzibar så småningom importerade österländska fruktträd.

I dessa arabbyar visades mig den största gästfrihet, mest till följd af de bref, Tipu-Tip gifvit mig, och jag försågs vid afresan med allt, jag nödvändigast behöfde för att uppnå nästa arabdepot.

Ofvanför Liba Riba fans det ännu två fall att passera. Det första var Ukassafallet, som Stanley upptäckt och beskrifvit i sin bok. Detta fall passerades af mig till lands genom skogen. En dagsresa ofvanför detsamma förde mig till den lilla ö, der, enligt mina mäns uppgift, belgiern Amelot låg begrafven. Det var samme man, som varit min företrädare i Kimpoko och som råkat

i strid med infödingarna der. Sedan stannade han som Westers sällskap i Stanley Falls station under tre månader och beslöt derpå att söka företaga samma färd, som jag nu lyckligt genomfört. Han hade dock tjenat mera än tre år vid expeditionen samt derunder lidit af vacklande helsa. Också dog han, innan han nått Nyangwe, der ett komfortablare lif väntade honom. Hans män begrofvo honom på en liten ö, ungefär midt emellan Ukassa och Wester-fallet. Underrättelsen om hans död kom ganska snart till Stanley Falls station, dit jag just då anländt, men som vi ej hade några skäl att antaga, att han behandlats illa af araberna, utan att de tvärt om gjort allt hvad de kunnat för honom, så lät jag ej hans död afskräcka mig från resan ett år efteråt.

Nu kommer jag till upptäckten af Wester-fallet.

Enligt Stanleys bok lemnade han Nyangwe d. 5 nov. 1876 i Tipu-Tips sällskap och tog till att börja med landvägen genom Ureggas skogar. Det var 70 à 75 kilometer nedanför Nyangwe, som han lyckades skaffa kanoter för färdens fortsättande utför floden. Från denna punkt gick han något uppför floden för att rekognoscera Ukassa-fallet, men sträckan mellan detta fall och Nyangwe har ej befarits af någon annan hvit man än af mig. Två dagar efter det jag passerat Ukassa-fallet, anlände jag till ett nytt fall, af araberna kalladt »M'wamba ya muisho», eller »sista fallet», hvilket jag önskar må få namnet Wester-fallet efter min beundrade chef vid Stanley Falls. Fallet upptar en sträcka af 4 kilometer och utgöres af en massa forsar och små fall, som göra färden i kanot uppför detsamma i högsta grad farlig, ty om negrerna ej göra sin sak med största lugn och skicklighet samt om kanoten får fart utför, blir den ovilkorligen krossad mot klipporna, hvilket öde sedan, efter all sannolikhet, träffar äfven dess besättning, innan den drunknat. Som detta fall var det enda, jag hade utsigt att sjelf upptäcka, ansåg jag mig böra qvarblifva i kanoten, och jag visste till den grad uppskatta och beundra min besättnings uppförande vid detta tillfälle, att all oro nästan försvann. En neger stod på kanotens bakstäf och styrde, under det de andre ömsom paddlade med förtviflans kraft, ömsom kraflade sig fram från klippa till klippa i sjelfva fallet med ett rep bundet om lifvet, hvilket sedan fastgjordes kring någon sten, hvarefter kanoten halades upp tum för tum.

En och en half dagsresa efter passerandet af detta fall nåddes Nyangwe, dit färden försiggått på lyckligaste sätt, på det när, att en af infödingarna i en kanot något bakom mig blef ögonblickligt dödad af en från stranden afskjuten förgiftad pil, ett öde som för

öfrigt kunnat drabba litet hvar, ty strömmen var så stark, att vi tum för tum måste paddla kanoten upp mot densamma, så nära stranden som möjligt, eftersom strömmen der är svagast, och den ända ned i vattnet växande skogen erbjuder det bästa skydd mot en i försåt liggande infödingar.

Fort gick det, som sagdt är, ej. Vi fingo också hålla på hvarje dag från klockan 6 på morgonen till 4 på eftermiddagen, då vi måste göra uppehåll för natten. Det första, som företages, då kanoterna kommit i land, är att roddarna, de s. k. wagenia, bege sig af till de af infödingarna öfvergifna bananplanteringarna för att der uppsöka bananer till föda. De få ofta gå långt och ej sällan utan önskadt resultat. Infödingarna, som genom trummande längs floden fått underrättelse om vår ankomst, hafva i förväg skurit bort alla bananknippen och ligga sjelfva på lur med sina förgiftade pilar, för att döda eller fånga och uppäta tjufvarna. En annan del af mitt folk, nämligen slafvar, qvinnor och barn samt mina »boys» (betjentgossar), rusa genast upp på stranden och in i skogen för att söka upp ved. Derefter tältas och kokas.

Min mat gjordes först i ordning. På en half à en hel timme är den enkla anrättningen färdig och uppäten. Derefter satt jag vid en kopp kaffe, utan socker och grädde, med pipan i munnen vid elden och såg på folket. Karlarna röja undan snåren och gräset. Andra förfärdiga af grenar och palmblad eller stora löfruskor provisoriska hyddor, som gifva skydd mot daggen och det värsta af regnet. Qvinnorna koka ris och stöta gräs och bananer i stora trämortlar. När maten är färdig, tvättas högra handen. Männen, ej de lägsta slafvarna, sätta sig i ring på en matta med risfatet i midten. Hvar och en kör fingrarna i fatet, hvarvid han frammumlar: »Bismillahe rahamani rahim», hvilket betyder: »Gud gifver oss detta goda». Derefter formeras en boll af ris, som sedan med trenne fingrar försigtigt införes uti den vidöppna munnen, utan att alls nedfläcka partierna omkring densamma. Den obetydliga anrättningen är snart inmundigad, ehuru detta är det enda målet på dagen, och fingrar samt mun sköljas. Derefter utbreda de fromma sina vackra ovala bönemattor och den egendomliga ceremoniösa arab-bönen genomgås från början till slut. Är det så månsken och man sitter på den höga strandbanken samt ser Kongos breda silfverhvita vatten der nere mellan palmerna och pisangträden på strandsluttningen, så glömmer man för ögonblicket alla försakelser och lidanden. De svarte männen förefalla mindre underlägsna. Man ser med intresse deras ut-

trycksfulla och lifliga gester, och snart är man ej längre ensam. Den hvite mannen gör sig till medelpunkt i ett animeradt sällskap af lyssnande och berättande vildar. Snart börjar dock daggen väta ner filten för mycket, man säger ett vänligt »kuahärini», det är »god natt». Alla resa sig. Min niampara leder mig, svag och medtagen som jag är, utför den slippriga och branta stranden ned till kanoten, der jag snart insomnar, som vore jag i Sverige och ej i en med grof domestik täckt kanot, med grälande negrer ett par famnar ifrån mig. De tystna dock genast, då jag med skarp röst tillskriker dem: »Sitaki kilele» (jag tycker ej om oljud), och snart är allt stilla, tills jag vid 5-tiden nästa morgon väckes för att utlemna kaffe.

En mängd sådana små detaljer skulle jag kunna nämna, men tiden tillåter det icke. Jag vill endast omtala, att jag på färden till Nyangwe mötte ett par araber med sina slafvar, qvinnor och kanoter. Röda och hvita flaggor, fullsydda med språk ur koran, fladdrade från deras kanot-tält, och då vi möttes, lossades skott, trummorna rördes och högljudda »salaam» vexlades.

Det var d. 25 jan. 1886 jag anlände till Nyangwe.

Nyangwe är ett berömdt afrikanskt namn, och målet för många resandes ärelystnad har varit att nå denna arabiska centraldepot, der så stor gästfrihet alltid utöfvats mot de hvite, och som deremot är så förskräcklig för de stackars infödingarna, som der massvis försäljas eller köpas.

Ända hit hafva endast Livingstone, Stanley, Wissmann och Pogge före mig hunnit. Staden är byggd på tvenne kullar, som höja sig på ömse sidor om en dal med stora risfält, hvilken öfversvämmas af Kongo-floden vid högt vattenstånd. Trakten omkring staden är öppen, men i norr ser man brynet af den väldiga urskogen, »Mitamba», som sedan sträcker sig nästan oafbrutet ända ned till Stanley Pool längs floden. Efter Stanleys tid tycks Nyangwe hafva gått något framåt. Jag uppskattade den närvarande befolkningen till 10,000 själar. Båda partierna af staden äro omgifna af vidsträckta plantager, der man bland annat finner nästan alla sorters frukträd från ostkusten, mangoträdet, dadelpalmen och kokospalmen dock undantagna. De stora hjordarna af präktig hornboskap förvånade och gladde mig mycket vid inträdet i byn. Att få mjölk betydde för mig helsa och krafter.

Min ankomst väckte naturligtvis stor sensation bland den lägre befolkningen i staden. Det fans många, som aldrig förr sett en hvit man. Också följdes jag öfverallt af stora skaror, och

ganska lustigt var det att höra deras högt uttalade anmärkningar. Trots min tarfliga drägt, tycktes de hafva klart för sig, att jag var en högre stående man än de eleganta araberna. Af dessa såg jag i sjelfva Nyangwe ingen af de store män, hvarom föregående resande berättat. Den gamle scheiken Abedi bin Salim, äfven kallad Tanganika, träffade jag först sedermera i Ujiji, der han hvilade öfver, för att inom kort fortsätta färden till Zanzibar, arabernas förlofvade land, som han ej sett på 28 år. Det var en vacker gammal gubbe, med hvitt skägg och patriarkaliskt utseende. I Nyangwe mottogs jag på det vänligaste af hans sekreterare. För öfrigt fans det en del andra, ganska förmögna araber, som alla kommo på visit samt tillförde mig läckerheter och annan proviant. Olyckligtvis kunde jag dock icke njuta mycket af den vänliga uppmärksamhet, som kom mig till del, ty genast efter framkomsten öfverfölls jag af en mindre, men mycket häftig biliös feber, som qvarhöll mig i sängen under två dygn. Redan under kanotfärden hade jag flere gånger hållit på att blifva sjuk på allvar, men genom att intaga en massa kina och andra medikamenter lyckades jag fördröja febern ända hittills. Nu kom den emellertid med otrolig häftighet och åtföljdes af vild yrsel. Jag märkte emellertid mitt tillstånd så tidigt, att jag hann intaga den nödvändigaste medicinen. Derjemte vårdades jag på det ömmaste af min intelligente och tillgifne zanzibarit.

Efter tre till fyra dagar var jag kry nog att kunna stulta omkring, stödd på någons arm, och femte dagen fortsatte jag färden i kanot under två dagar, hvarefter en tre timmars fotvandring förde mig till den stora staden eller byn Kassongo, Tipu-Tips hem. Nära byn möttes jag af ett par negerpojkar, som springande kommo mig till mötes med en ridåsna. På denna gjorde jag mitt inträde i staden. Med min elefantbössa afskötos ljudeliga skott, hvilket af araberna anses för en hedersbetygelse, och associationens samt Sveriges flaggor svajade för vinden. Alla araberna kommo ut och togo emot mig, då jag kom uppridande till torget. Ankomsten till hvarje arabby var alltid ytterst obehaglig. Araberna äro ju till ytterlighet stolta, och så många hvita hafva under sina färder i Ost-Afrika behandlat dem med öfvermod. Derför sågo de alltid stela och fanatiska ut, till att börja med. Under sådana förhållanden måste också jag, för att ej förlora deras aktning, visa mig högdragen. Jag brukade derför alltid under den första halftimmen sitta och se allvarlig och högtidlig ut samt observera dem, och sedan med ens låtsade jag mig vara nöjd med granskningen, pratade om något komiskt, som händt

mig under resan, och sedan dröjde det ej länge, innan jag var vän med alla.

Arabbyn Kassongo, hvarom Livingstone talar uti sina sista dagböcker, och som för 15 år sedan var blott en liten by, styrd af en infödingchef, som gifvit densamma sitt namn, har blifvit en arabdepot af första klass, som i betydenhet kan täfla med Nyangwe och vida öfverträffar detta i fråga om snygghet och friskhet. Husen ligga längre från hvarandra och det fins goda, breda gator samt stora torgplatser. Invånarnas antal går nog upp till 8,000. Tipu-Tip har här byggt ett stort, präktigt hus, åt hvilket gifvits namnet »London», och som vid min ankomst beboddes af hans äldste son, Säfu bin Hamed, en ung intelligent man med det finaste sätt, som mottog mig särdeles gästvänligt.

Kassongo ligger i en vacker dal, som genomflytes af en liten bäck. Landet rundt omkring är i ett blomstrande tillstånd. Tipu-Tip har gjort sig till infödingarnas sultan, och dagligen ser man på marknaden utanför Tipu-Tips hus inemot 500 infödingar, som försälja landets produkter, såsom bananer, maniok, frukter, grönsaker, palmolja, jordnötter, höns och getter, ägg m. m. Skiljemyntet i Manyema utgöres af s. k. milamba, eller små gula gräsnäsdukar. För en af dem får man två ägg.

Jag stannade hos Tipu-Tips son 12 dagar, under hvilken tid jag försågs med den bästa föda, som kunde åstadkommas i byn. Ett helt hus var upplåtet åt mig, och dit buros af slafvinnor alla möjliga arabiska läckerheter på stora brickor. Tipu-Tips son hedrade mig också genom att föreställa mig för en af sina tre arabiska hustrur. Hon gjorde dock ej något godt intryck på mig. Hon hade tydligen varit för mycket tillsammans med sin herres många konkubiner, hvilka utgöras af negrinnor. Under min vistelse hos Säfu bin Hamed hyrde han nya bärare åt mig, lät sy ett nytt präktigt tält, som sedan under 4 ½ månader utgjorde min bostad, samt gaf mig en åsna, fem säckar ris samt 1,000 milamba (gräsnäsdukar), för att dermed under vägen köpa mat till mig och mitt folk. Det behöfdes två man att bära dessa gräsdukar. Förutom bärarna, fick jag också tre män som tjenare och vägvisare. Dessa hade som barn fångats från kannibalerna och hade lärt sig kiswahili, hvilket är det språk, som araberna begagna till sitt folk. Sedan hade de skött sig bra och användes som budbärare mellan Manyema och Zanzibar.

Här vill jag i förbigående nämna, att myntet i Afrika är som bekant helt annat än i Europa. Vid öfre Kongo är det mest

s. k. mitakos, ungefär 15 tum långa messingstrådar, samt kauris, en sorts snäckor. Vid Stanley-fallen begagnas jernyxor utan skaft, i Manyema de ofvan nämnda gräsdukarna och från Tanganika till Ostkusten perlor och tyg.

Den 11 febr. lemnade jag Kassongo för att genom Manyema, hvilket på svenska betyder »kannibal-landet», bege mig till Tanganika.

Livingstone, Cameron, Stanley och Wissmann, hvilka hittills genomrest Manyema, prisa mycket landets skönhet, och jag kan ej annat än bekräfta deras utsago. En förändring har deremot sedan deras tid inträffat; det är hvad folkmängden beträffar. Arabernas ströftåg och razzior hafva betydligt förminskat byarnas antal, och infödingarna i de byar, som ännu finnas i vestliga delen af Manyema, fly till skogarna, så fort de höra, att en karavan skall passera. Ibland äro karavanerna mycket talrika. Jag mötte sådana i medeltal hvar tredje dag. De utgjordes merendels af infödingar från Unyamvesi, hvilka transportera handelsvaror från kusten och sälja dem i det inre. De nå ända till Nyangwe, hvilket är något högst märkvärdigt, då man tänker på hur konservativa negrerna vanligen äro, och att de sällan gå längre från sina hem än deras fäder gjort. Araberna hafva i Manyema en kedja af nio mer eller mindre stora etablissement, som icke äro så mycket depoter för åkerbruk och handel, utan snarare, så föreföll det mig, afsedda för qvinliga slafvars uppfostran och inlärande af kiswahili och hushållsgöromål. Några af dessa depoter äro ganska stora byar, hvardera med flere etablissement, af hvilka ett kan hysa bortåt 50 à 70 qvinnor, hvilka sedan skickas till hufvudstationerna: Nyangwe, Kassongo, Ujiji och Tabora.

Det tog mig en månad att genomresa Manyema. Jag passerade flere elfenbenskaravaner, som gingo samma väg som jag, men under andra förhållanden. De lägre slafvarna derinom ledo ofta hunger, och dessutom rasade smittkopporna bland dem. Sjuke och svage lemnades efter att dö en förfärlig död på vägen. Nästan hvarje dag passerade jag något lik, som vanligen låg på sjelfva gångstigen, till hälften uppätet af de glupska hyenorna. Utom hyenor fins det i dessa trakter antiloper, bufflar, noshörningar, leoparder, några få elefanter, ormar och skorpioner m. m. Det händer ofta, att leoparderna öfverfalla och döda infödingar, som om aftonen vågat sig utom byn att hemta vatten. Det hände till och med i en by, der jag rastade öfver en dag, att en leopard vid middagstiden dödade ej mindre än två getter i byns utkant, omkring 50 fot från närmaste hus.

Resan genom Manyema gjordes obehaglig genom det oerhördt tjocka och strida gräset, som stundom når en höjd af 20 fot och i medeltal är omkring 7 fot högt. Det skär ens ansigte och händer samt hindrar den resande att njuta af det härliga landskapet.

Från denna del af min färd skall jag berätta om några detaljer, angående min betjening och de dagliga göromålens fördelning.

Mohamadi, zanzibariten, var mitt allt i alla. Han var en pålitlig vän, så länge vi hade gemensamma intressen, ett intelligent sällskap, en rapp betjent och en utmärkt dugtig förman för folket.

Umsa bar elefantbössan och hjelpte först mig och sedan åsnan öfver bäckarna. För öfrigt var han »niampara», men som sådan utan ruter. Så småningom gjorde jag en bra betjent af honom.

M'baruku var kock, tältade och gjorde min bambubädd i ordning med matta och skinn, skaffade genast ved, sände en bärare efter vatten och kokade maten.

Salimu slagtade, tvättade och hjelpte till vid tältning, mjölkade geten samt hackade upp en regnränna kring tältet m. fl. små bestyr.

Låzi skötte om åsnan, bar revolvern under marsch och hjelpte Umsa att bära mig öfver bäckarna samt löste vid framkomsten till lägret genast upp filtbördan och bredde filtarna öfver tältet, som annars ej gaf någon skugga.

Baruti, min gosse, som jag fick i present i Nyangwe, tvättade tallrikar, kittlar, knif och gaffel, serverade maten och bar en liten stol, regnrocken och småsaksasken under marschen.

Kitoto, min andra tillfällige gosse, bar lanternan, en kastrull med kallmat samt min parasoll under marschen, samt tvättade mina fötter i lägret och flägtade mig med solfjäder.

Msila Kurima, som var vägvisare och flaggbärare, bar min elefantbete och stälde om att tältet nedtill omgafs med gräs för drags undvikande.

Vägen öfver Manyema förde till Mtova, som är arabernas landningsplats på vestra stranden af Tanganika och belägen något norr om den punkt, der sjön genom Lukugafloden tömmer sitt öfverflödiga vatten uti Kongofloden. En massa infödingar bo i närheten, och der är ett stort arabläger, i hvilket de från Manyema anländande karavanerna invänta båtars ankomst från Ujiji. Der få också alla, som hafva smittkoppor, ligga och dö eller tillfriskna, före öfverfarten till Ujiji. Jag vill ej uppehålla mig vid de förskräckliga scener, som der mötte mig.

Efter ett dygns väntan kom engelska missionens segelbåt öfver och fraktade mig till Kavalaön, hvarifrån jag, efter ett

ytterst angenämt vistande hos herrskapet Hore, fortsatte till Ujiji. Seglingen tog ungefär 36 timmar.

Ujiji står ungefär på samma ståndpunkt, som då Stanley var der. Jag träffade der två franska missionärer, som just anländt från Zanzibar. Den ene var en biskop med namnet Charbonnier, och han var nog snäll att oombedd gifva mig ett par utmärkta skor. Araberna voro vänliga och hjelpsamma som vanligt, men det tio dagar långa vistandet i Ujiji var ej trefligt, emedan jag nästan hela tiden hade feber, och med en liten återstod af den sista började jag färden till Tabora d. 29 mars detta år. Tipu-Tips kompanjon var min värd i Ujiji och engagerade en ny karavan åt mig, samt gaf mig två åsnor och för öfrigt allt hvad jag behöfde, men ville ej låta mig gå ensam derifrån med mina två bössor. Han skulle just sända en större karavan med elfenben till kusten och bad mig följa denna. Emellertid, när jag var ungefär sex dagar från Tabora, hade chefen för denna karavan slösat bort allt tyget. Jag blef sjuk och kunde ej följa med; han var tvungen att påskynda färden till Tabora och lemnade mig. Till råga på olyckan var det en af röfvare, de s. k. Ruga-Ruga, hemsökt skog, som jag hade att genomvandra för att komma fram till Tabora. Som jag emellertid ej kunde vänta den ringaste hjelp af mina bärare, om vi blefve anfallna, tillsade jag dem att hålla sig nära mig och min zanzibarit, så att de kunde nedkasta sina bördor i vår omedelbara närhet, då vi kunde med våra två goda gevär försvara allt. Vi kommo emellertid lyckligt igenom, och hvad pengar beträffar, hade jag lyckligtvis fått två stycken tyg af den arabiske sekreteraren hos Panda Charo, som är den berömde konung Mirambos efterträdare i Ourambo, der jag gjort honom en visit. Hela resan från Ujiji utmärkte sig för långvariga regn samt marscher öfver breda slätter, der vattnet stod fotshögt.

Jag skall läsa upp, hvad jag skrifvit i min dagbok under första och andra marschdagen från Ujiji räknadt.

»*Måndagen den 29 mars 1886.*

Jag startade kl. $^1/_2$ 10 f. m. Gräset var kort. Jag kom upp på en liten kulle, hvarifrån jag hade en vacker utsigt öfver Ujiji och Tanganika. Kl. $^1/_2$ 11 nåddes Luichefloden, som måste öfverfaras i kanot. Derefter måste vi öfvervada en massa gyttjiga träsk samt några smärre bäckar. Kl. 2 e. m. nåddes lägret i skogen. Min feber tycktes då vara öfver, men så hade jag också svettats dugtigt. På qvällen gick jag fort till sängs. När man är febersjuk, är det förfärligt plågsamt att ligga och höra alla

slags oljud: såsom hemska hostningar från banghi-rökarna, skärande och vilda skrattsalvor, gräl, niamparornas mångordiga befallningar till slafvarna och de ovilliga bärarna, barnskrik och barngråt, högljudda och lifliga samtal, Mohamadis, min zanzibarits, instruktioner till sina fyra qvinnor i tältet bredvid, papegojors och getters oljud, tuppars galande och två åsnors disharmoniska skriande. Den stora elfenbenskaravan, som jag åtföljer, utgöres af några hundra oroliga själar, hvilka jemte lika många stofthyddor, mer eller mindre fria från smittkoppor, äro lägrade i gräskojor inom en för natten byggd »m'boma», barrikad, hvars diameter är ungefär 75 steg.

Nästa dag, tisdagen den 30 mars 1886.

Var fullkomligt fri från feber, men otroligt svag. Jag ville gerna äta en ordentlig frukost, innan jag anträdde färden, men tanken derpå försvann genast, då jag vid femtiden fick höra högste niamparan Barakas stentorsstämma väcka folket och uppmana alla de nakna stackarna att värma sig litet, och strax derefter mina bärare kommo inrusande i tältet, mer än framfusigt pockande på att genast få hvar sin börda, för att ofvanpå den binda sitt enskilda bagage, utgörande i regel, förutom en del annat, en matta af gräs, hvarpå de sofva om nätterna. Jag körde genast ut dem, slök min lilla frukost, gjorde bördorna i ordning i största hast, samt öfverlemnade dem sedan att fortskaffas under Umsas uppsigt. Sjelf besteg jag åsnan, men denna var så envis och lat, att fördelen af att hafva den var mer än tvifvelaktig. Snart beslöt jag mig också för att gå och framsläpade min uttröttade lekamen steg för steg. Efter en halftimmes färd led jag af en olidlig törst, tungan var brun och torr. Folket sade med en mun, att det var långt till vatten, men morgonen var härlig, gräset mjukt, yppigt och daggbestänkt, och det bambulika miwanzi-gräset växte i de vackraste små grupper öfver hela landskapet samt gaf ofta en angenäm svalka åt den jemna och rätt breda gångstigen. Sedan jag upprepade gånger slickat daggen af bladen längs vägen, blef det drägligt nog, och snart var vattnet nådt. Hvilken njutning var det ej att störta ned en bägare full deraf! Och dock var vattnet hemtadt från ett stort träsk, som den villige och starke M'baruku sedan måste bära mig öfver. Ännu ett par dylika träsk måste vi sedan passera, och efter några alldeles nödvändiga raster framkom jag till lägret kl. 1, då jag med djurisk glupskhet inmundigade återstoden af en under gårdagen rostad kyckling, som mot min förmodan fans i matboxen.

Utom att det i dag var första dagen af konvalescenstiden efter Ujijifebrarna, var det särdeles tröttande att finna sig uti denna stora karavans ojemna frammarsch. Öfverlädret på mina skor är nu också fullkomligt löst från sulorna, så att i morgon får jag försöka de skor, som fransmannen gaf mig i Ujiji. Dessa klämma, det vet jag, men att gå barfota kan jag ej. Deraf led jag för mycket i det förfärliga Manyema. Man håller stundtals på att gifva upp modet, när man tänker på, att det är tre månader till kusten och till befrielsen från denna kontinent, som nu i två år och tre månader hållit mig fången. — Strax efter framkomsten till lägret började det hällregna och åska, men min snälle pojke och M'baruku fingo snart en gryta med gryngröt, med russin och smör uti, i ordning. Det var ej derför att jag är skåning, som jag valde denna rätt. Jag hade i sjelfva verket ej mycket annat att välja på. Efter intagen måltid hade jag en massa packbestyr m. m., så att i dag har jag riktigt fått arbeta febern ur mig, om det händelsevis skulle återstå något deraf. På qvällen åts en god kycklingsoppa, dracks en kopp chokolad, röktes en pipa och dagbok skrefs.»

Färden gick emellertid på det hela taget lyckligt, och som jag förut nämnt, framkom jag omsider till Tabora, der mottagandet var lika hjertligt, som i de föregående arabbyarna. En ny karavan arrangerades, mina två åsnor dödades en natt och uppåtos af hyenor, men i stället engagerades åtta bärare, som åtogo sig att turvis, två och två, bära mig den långa sträckan af nära 100 svenska mil till kusten. Chefen för Tabora var en gammal utmärkt fin arab, med det vackraste och noblaste ansigte. Han var äfven mera kunnig än andra araber och hade till och med hört omtalas Vegafärden. Jag hade glädjen berätta, att jag hade äran tillhöra samma nation som den man, som utfört den berömda färden. Endast för att få höra hans svar, frågade jag honom, om koranen tillåter araben att läsa hvilka böcker, som roa honom. »Nej visst icke», blef det sorgsna svaret. Det var riktigt ledsamt att skiljas vid den älskvärde mannen, men det var sista ansatsen det nu gälde att göra, för att nå kusten. Efter tretton dagars vistande i Tabora afreste jag derifrån d. 10 maj detta år.

Icke mindre än fyra stora elfenbenskaravaner skulle samtidigt med mig gå till kusten, och derför beslöt jag att göra sällskap med dem. Antalet personer, som lägrade på samma ställe, uppgick ibland till 2,000 man.

I de glesa skogar, som känneteckna vägen mellan Tanganika och ostkusten, kunde vi ibland marschera i fyra olika kolonner i

bredd. Behagligt var det emellertid ej att åtfölja dessa arab-karavaner. De marscherade för långsamt. Också hade vi gjort endast en dagsmarsch tillsammans i det på dryg tull så pockande Ugogo, som i alla reseskildringar från dessa trakter beskrifves som det fattigaste land med de sniknaste och mest oförskämda infödingar, förr än jag förlorade tålamodet och rusade i förväg med min lilla karavan, som i allt egde endast två gevär.

Från färden genom Ugogo ber jag att få anföra ett par dagboksnoteringar:

»*Tisdagen den 1 juni 1886.*

Två timmars marsch genom den kuperade Kongeskogen, hvarunder jag hörde ett lejon ryta på afstånd, förde oss till Hirindi-slätten. Vi passerade denna och slogo läger på andra sidan kl. 9,30 f. m. I dalen lågo några byar, och således kunde jag gissa till, att vi måste betala tull här. Då vi voro ungefär midt på slätten, sprungo sex elandantiloper upp och korsade gångstigen cirka 200 meter framför oss. Jag sköt, men kulan passerade mellan tvenne af dem. Strax derefter ryckte vi in i Hirindi-slättens karavanläger. Min karavan ville stanna qvar här öfver natten, men som vi endast marscherat 2 ½ timmar i dag, yrkade jag på marschens fortsättande, och efter något bråk med mina män, hvilket kom mig att glömma tullens betalande, fortsattes marschen. Jag hade just lagt mig beqvämt i min hängmatta och njöt af tanken att komma ännu ett stycke framåt i dag, då jag plötsligt hörde en M'gogo-qvinna, som stod uti ett M'tama-fält strax bredvid, utstöta krigsropet Ou-i-i-i-h!, hvilket genast upprepades när och fjerran, och inom kort sågs den första gruppen af krigare i full skrud komma framrusande och utföra den vildaste krigsdans några steg från oss. Spjut, bågar och sköldar handterades med mycken skicklighet, och deras enda klädesplagg, en till skrefvet gående axelkappa, fladdrade för vinden. Deras plastiska, välformade ben och drägten i öfrigt gjorde, att de på afstånd liknade karrikatyrer af spanska riddare, också kunde jag ej underlåta att finna något komiskt i deras uppträdande, hur enkel jag än kände mig på grund af den fullkomliga öfverraskningen.

»Ju färre gevär jag har», tänkte jag, »dess mera lugn får jag vara», och derför qvarstod jag med händerna i sidan och åsåg scenen med stort intresse samt med ett i högsta grad välvilligt och uppmuntrande ansigtsuttryck. Min karavan retirerade genast inom det barrikaderade lägret, då vildarna följde efter dem och stälde sig på utsidan af barrikaden, samt hojtade och skreko som

galningar, alla med höjda spjut. Jag kände på mig, att situationen började blifva kritisk, fick hastigt tag i tolken och gick midt in bland de fiendtliga infödingarna, med endast en liten spatserkäpp i handen. Detta imponerade nog på dem, men de voro så exciterade, att det dröjde en stund, innan jag kunde få gehör, och jag observerade särskildt en ung, vacker pojke, som kommit springande långt ifrån och tycktes vara mycket missbelåten, att allt skulle sluta så fredligt. Högra handen höll krampaktigt om spjutet, och armen riktigt darrade af begär att stöta ned mig. Slutligen lyckades jag emellertid genom min tolk förklara för vildarna, att vi på intet vis ville undandraga oss att följa häfdvunnen sed och betala tull, men som ingen kommit och begärt sådan, hade vi fortsatt marschen. Den förnämste af vildarna svarade då höfligt, att röfvarestammen Wahumba för två dagar sedan gjort ett ströftåg mot dem och tagit en qvinna uti skogen, som ligger i vår väg, samt att de möjligen komme att anfalla oss i morgon, då vi antagligen skulle tro, att det varit Ugogos infödingar, som gjort det, emedan tull ej utbetalts till dem. *Derför* var det bäst för oss att stanna öfver natten i lägret och göra underhandlingar med höfdingen på platsen samt skicka tull till honom. Jag gick naturligtvis in på förslaget, och allt slutades lyckligt.

Nästa dag, den 2 juni 1886.

På morgonen gjordes en 5 $^1/_2$ timmars marsch genom en tät skog, som dock ej hindrade mig att bäras i hängmatta, emedan den i dag bars af endast två män. Kl. $^1/_2$ 12 nåddes byn Handa Gano, der det fans ett stort läger, hvilket antydde fordran på tull. Som jag emellertid var långt före min karavan, passerade jag, men fick återvända, sedan jag färdats framåt en qvarts timma, emedan jag hörde rop och skrik från karavanen, som just då nått fram till lägret och tänkte passera, men blef våldsamt hejdad af infödingarna, som kommo mot dem beväpnade. Dessutom blef en del af mina bördor brutalt nedkastad af en kiswahili-talande Unyamvesi-föding, som tjenstgjorde hos höfdingen på platsen såsom tolk vid tulls utkräfvande. När jag hörde allt detta, blef jag ursinnig öfver deras ohöflighet, och sedan samme Unyamvesi-föding vägrat att komma och göra underhandling, samt tillropat mig, att han var sultan på platsen, svarade jag honom i raseri, att han var en simpel slaf, ett djur, fick tag i min revolver och bössa och rusade å stad för att uppsöka höfdingen på platsen. En karl lät jag följa med och bära fem jordhackor af jern, hvilket

är så hög tull, som vanligen betalas af karavaner, som ej medföra något vidare af värde. Innan jag fortsätter, ber jag att få nämna, att man genom en förlängd Afrikasejour får sin lefver angripen och ej kan underlåta att ibland råka i sådant raseri, att man sjelf förskräckes deraf. Det frestar till den grad på att ej förgå sig, att man darrar som ett asplöf i hela kroppen. Som sagdt, jag kom ned till höfdingens by och träffade der samme Unyamvesi-inföding, som förolämpat mig. Då denne sade, att han var i höfdingens ställe, emedan denne ej var hemma, gaf jag honom en skarp lexa och slutade med att säga honom, att om tull begärdes höfligt, vi voro villiga att betala efter den vanliga taxan. »Här äro fem hackor, och om ni ej mottager dem genast och förklarar er nöjd, så blir det strid af, äfven om vi båda skola stupa på kuppen». De sista orden sade jag i verkligt raseri och gick in på lifvet på honom. Svaret blef naturligtvis höfligt: »Att slåss med hvite män», sade han, »kunde aldrig komma i fråga». I det samma kom emellertid chefen sjelf, som *var* hemma, och underhandlingen slöts med honom, som bad mig jemte min man stiga in i hans hydda, der vi omkring en kruka palmvin på det godmodigaste kommo öfverens om de vanliga vilkoren. Han ville visserligen, att vi skulle stanna öfver natten, för att han skulle för det i Ugogo oerhördt dyra priset få sälja födoämnen till oss, men jag fortsatte genast marschen.»

Efter tre dagar hade vi lyckligt tillryggalagt återstoden af det förskräckliga Ugogo, och engelska missionsstationen i M'pwapwa nåddes. Der träffade jag utmärkt behagliga menniskor, och mådde riktigt godt några dagar, under hvilken tid jag hyrde femtio bärare till franske löjtnanten Révoil, som låg sjuk der och önskade, att jag skulle göra honom sällskap till kusten och vårda honom under vägen.

Färden från M'pwapwa till Zanzibar gjordes mycket behaglig genom angenäma besök i en tysk station samt uti tvenne utmärkta franska missionsstationer. Det var under denna del af färden, som jag sköt en giraff.

Det var d. 17 juni. Efter en timmes marsch på morgonen, med min hängmatta i teten, såg jag Salimu, som bar min bössa, med spänd uppmärksamhet böja sig framåt och derefter med lifliga gester komma mot mig och hviska: »Herre, der finnas giraffer.» Inom ett ögonblick var jag ur hängmattan, fattade bössan och smög mig, dold af det 3 fot höga gräset samt enstaka solfjäderspalmer och löfträd, mot en hjord af tolf giraffer, hvilka på ett afstånd af omkring 400 meter stodo med uppåt sträckta halsar

och hufvudena med spänd uppmärksamhet riktade mot karavanen, som dock avancerade så långsamt, att jag var inom skotthåll, då de togo till reträtten i strykande traf. Jag reste mig då upp, affyrade mitt gevär, och i nästa ögonblick låg ett af de ädla djuren, en ung ko, liflös i det höga gräset. Jag slungade äfven det andra skottet efter den flyende hjorden, men utan resultat. Efter en stund kommo alla bärarna framrusande, svängande sina knifvar och tillropande mig sitt tack. Giraffen fans efter något sökande i gräset, strupen afskars under den vanliga arabbönen: »Bismillahe rahamani rahim». En ström af blod sprutade ut öfver den vackra halsen, hvars kotor min kula krossat. Snart hade vi hela karavanen omkring oss. Alla voro som galna af ifver. De flådde och höggo och skuro. Negrerna äro halfvridna, då de se kött. Några togo för sig, som vore giraffen deras, andra kommo till mig och frågade, hvar deras del fans. Jag lät emellertid alla vänta, tills allt köttet blifvit styckadt, då jag gaf den ena hälften till Révoils karavan, och den andra hälften till min. Med delningen af köttet gick det emellertid ej så lätt. Löjtnant Révoil var sjuk och otålig. Mot slutet fick jag kasta bitarna i högen och sedan rusa in och skilja de stridande. Två lägre araber, som just i detsamma kommo från Bagamoyo, med en liten karavan med 13 bördor till Révoil, fingo hvar sin bit också, hvarefter jag med något skrikande fick karavanen åter i gång, efter ett 2 timmars uppehåll. Ännu var dock ej allt slut. Jag hade knappast hunnit lägga mig i hängmattan för att fortsätta marschen, då en karl kommer framrusande med en köttbit i ena handen och sårad af ett spjut i ena benet, släpande brottslingen med sig. Jag hoppade ur min hängmatta ännu en gång, förhörde brottslingen, lät gifva honom 25 prygel, förband den sårade, besteg min hängmatta och fortsatte marschen. Strax derpå såg jag skymten af två zebror, som försvunno i det höga gräset. Snart upphans jag af Révoil, som också bars i hängmatta, och en delikat lunch intogs, med vin nyss anländt från kusten. Derefter passerades ett par byar, och slutligen slogo vi läger. Jag badade, utdelade derefter ration till Révoils män, mottog besök af en kiswahili-talande negerhöfding med namnet Shigongo, och undersökte derefter de nyss anlända proviantboxarna. Der funnos bland annat syltade frukter och en massa vin. En delikat giraffmiddag afåts med en kopp doftande chokolad efteråt, jemte en pipa tobak. Qvällen var mörk, månen hade ännu ej gått upp, öfverallt omkring mig sågos eldar med grupper af negrer, som rostade sin del af köttet. Sjelf var jag frisk och kry som en spelorre och längtade ej alls att komma

fram till ostkusten. På aftonen fick jag tag i en zanzibarit, som jag mött uti Kongo, och som efter återkomsten till Zanzibar låtit hyra sig som bärare uti karavanen destinerad till Révoil. Af denna bekantskap från Kongo fick jag en del intressanta nyheter från Kongo-expeditionen, och aftonen afslutades på det angenämaste.

Några dagar derefter anlände jag till Bagamoyo, fick ännu en gång se oceanen, var nere och badade i det salta vattnet och for snart öfver till Zanzibar i en arab-chombo. Sultanen af Zanzibar uppvaktades, fransmännen på ön festade för mig, och inom kort anlände den stora brittiska poståDgaren, som förde mig till Aden, der jag gick om bord på en annan ångare från Bombay samt begaf mig hem via Suez-kanalen, Malta, Lissabon och London.

Min helsa var på färden hem den bästa, ehuru jag fann det något kallt, redan då jag kom till Medelhafvet. För en vecka sedan hade jag en äkta afrikansk feber, men den var ej svår, och med någon försigtighet hoppas jag att för framtiden kunna undvika flere dylika.

Det har kanske för mången bland mina åhörare varit ledsamt nog att följa mig på min långa och mödosamma färd. Hvad derför kan återstå att säga skall jag sammanfatta uti några få punkter, ämnade att framhålla det hufvudsakliga af det lilla, hvarmed jag på grund af denna min resa kunnat öka den allmänna kännedomen om Central-Afrika.

Upptäckten af Wester-fallet är ju ej värd att tala om, huru stolt jag än sjelf är deröfver. Af större betydelse är deremot en del andra iakttagelser, som jag derför anhåller med några ord få omnämna.

Härvid är först att märka den jemförelsevis korta tid, hvarpå en resa genom »de svartes verldsdel» nu låter sig utföras.

Vägen från vestkusten upp till Kongo-statens sista station vid sjunde Stanley-fallet tillryggalägges på två månader, delvis landvägen, men till största delen på ångbåt. Och på vägen från nämnda station till Zanzibar använde jag sex månader. En annan vigtig sak är, att det visade sig, att man numera kan göra denna färd för en tjugondedel af hvad föregående expeditioner kostat.

Slutligen vill jag nämna de stora och betydande förändringar, som så småningom under de sista nio åren egt rum utmed den väg, Stanley följde, då han gjorde sin färd genom Afrika, förändringar hvilka jag här endast delvis och i förbigående hinner vidröra.

De nuvarande förhållandena i vestra Central-Afrika — åtminstone utmed Kongo-floden — har Stanley utförligt skildrat i sitt sista arbete, »The Congo». Hvad åter angår de förändringar, som timat i östra Central-Afrika eller, närmare bestämdt, mellan stationen Stanley Falls och Tanganika-sjön, så kommer det väl antagligen, under den närmaste framtiden, att blifva min uppgift att deröfver skrifva — således endast några ord!

Under denna sistnämnda vägsträcka, eller från Stanley Falls till Tanganika, måste Stanley enligt egen utsago, ehuru åtföljd af ett stort antal välbeväpnade män, utkämpa blodiga strider mot de, längs hela denna väg bosatta, talrika kannibalstammarna. Jag deremot, som innan jag företog denna vanskliga färd, sökte inhemta alla de kunskaper om hvad jag gick till mötes, som då stodo mig till buds i Stanley's »Genom de svartes verldsdel» och i arabernas, som det sedermera visade sig, nästan alltid öfverdrifna skildringar — jag egde endast två gevär till karavanens försvar och hade det oaktadt ej ett enda anfall att möta.

I sjelfva verket såg jag högst få infödingar. Dessa hafva nämligen, af fruktan för araberna, lemnat sina gamla byar vid stråtvägen och byggt nya djupt i skogarna. Hvad jag deremot allt som oftast påträffade var blomstrande arabbyar, med präktiga plantager, bärande nästan alla de härliga frukter och sädesslag, som trifvas så väl på den yppigt fruktbara Zanzibar-ön. I de trakter, der arabbyar finnas, lefva infödingarna på bästa fot med dessas befolkning. De infinna sig dagligen på marknadsplatsen för att der försälja landets produkter, utan fruktan att blifva plundrade, emedan hvarje brott genast bestraffas af högste araben. Till och med arabernas slafvar behandlas i regel väl och kunna, om de sköta sig, sjelfva förvärfva egendom, såsom hus, åkrar, slafvar och boskap. Det är visserligen sant, att slafven sliter mycket ondt, då han, fångad i urskogen, transporteras till närmaste arabby, men slafexpeditionens ledare hafva det ej stort bättre. Jag känner en mäktig arab, hvilken såsom chef för en dylik expedition under tre dagar ej hade annat att lifnära sig af än örter, plockade i urskogen. Säkert är, att de fleste hvite, som på närmare håll studerat slafväsendet i Ost-Afrika, öfverensstämma i den uppfattningen, att arabslafven på det hela taget har det bättre än illa lottade europeiska tjenare.

Arabernas mission i Ost-Afrika är derför enligt min åsigt synnerligen gagnande och bidrar i väsentlig grad till civilisationens främjande inom denna del af verlden, och detta i vidsträcktare grad, ju tätare den kedja af arabdepoter blir, som redan nu är

utlagd mellan Zanzibar och Stanley Falls, der en betydande arabkoloni nu finnes.

Då Stanley gick denna väg, fans det endast en stad af betydenhet, Nyangwe, och dessutom blott tvenne små byar Kassongo och Ka-Bambarre. Nu finnas deremot Stanley Falls, Kibongo, Riba-Riba, Nyangwe, Kassongo — alla vigtiga städer, den sistnämnda med 8,000 invånare, och mellan denna och Tanganika ännu nio byar, af hvilka ungefär halfva antalet äro ganska betydande.

Om en samling af etnografiska föremål, hemförda af svenska Kongofarare.

Af Emil Ekhoff.

Vid Svenska sällskapets för antropologi och geografi sammankomst d. 30 sistlidne september redogjorde trenne af de från Kongoassociationens tjenst hemkomne landsmännen, löjtnanterna *G. Pagels*, *A. Wester* och *E. Gleerup*, för sina resor och iakttagelser under ett flerårigt vistande i Eqvatorial-Afrika.

Deras föredrag belystes genom en talrik mängd föremål: husgeråd, prydnader, vapen m. m., hemförda af tvenne af nyss nämnda herrar: Pagels och Wester, och af löjtnant *P. Möller*. Vid sammankomsten var äfven utstäld en synnerligen rik och intressant samling afrikanska föremål, bildad af sällskapets korresponderande ledamot, herr *F. Theorin* under hans mångåriga vistelse i Gabun. Derjemte förevisades åtskilliga föremål äfvenledes från Afrika och hemförda af löjtnant *E. S. von Krusenstjerna* och nu aflidne grefve *Christer Posse*.

För att bereda en större allmänhet tillfälle att taga kännedom om dessa rikhaltiga samlingar anordnade sällskapet en utställning af desamma i en för ändamålet förhyrd lokal.[1] Härvid tillades en del sällskapet tillhöriga afrikanska föremål, hvarjemte styresmannen för Riksmusei etnografiska samling välvilligt tillät, att derifrån lånades åtskilliga för ändamålet lämpliga nummer.

Den sålunda hopbragta samlingen omfattade ett mycket betydande antal uteslutande afrikanska föremål. De trakter, som på utställningen funnos representerade, voro hufvudsakligen Kongoområdet — från kusten till den omkring 2,100 kilometer uppåt floden, »i hjertat af Afrika» belägna Stanley-Falls-stationen — jemte

---

[1] I huset n:r 12 Södra Blasiiholmshamnen. Utställningen öppnades d. 19 okt. och afslöts d. 16 nov.

landet kring öfre Kuilu och det innanför Gabun liggande Fanfolkets område. Derjemte funnos föremål från skilda områden, såsom San Salvador, S:t Paul de Loanda och Mossamedes, alla söder om Kongo; Loango, Gabun och Ogove-landet, norr om Kongo; vidare Kamerun, Fernando Po, Old Kalabar och Bonny, samt slutligen Ashanti, Dahomey och Haussafolkets land.

Nedanstående uppsats är ej afsedd att utgöra en bearbetning af det rika etnografiska material, som här föreligger, ej heller att lemna en utförlig bild af samlingens vexlande innehåll, den vill endast i sällskapets förhandlingar bevara minnet af utställningen och derjemte söka med ledning af densamma framhålla några synpunkter, som kunna vara af allmänt kulturhistoriskt intresse.

Vi skola härvid inskränka oss till Kongo-samlingarna och företrädesvis taga i betraktande föremålen från *öfre* Kongo, d. v. s. området från Stanley Pool och vidare upp åt floden. De härstädes — vid öfre Kongo — boende stammarnas kulturförhållanden äro nämligen ännu i endast ringa grad bekanta, och hvad man känner om desamma visar, att de tills vidare äro högst obetydligt berörda af europeiskt inflytande. Detta gör sig deremot, som bekant, i så hög grad gällande i kusttrakterna, snart sagdt rundt om Afrika, och i öfriga områden af kontinenten, hvilka kunna nås af den europeiska byteshandeln, att enligt Schweinfurths och andra Afrika-resandes utsago i dessa trakter snart ingenting af inhemsk slöjd eller ursprungliga kulturförhållanden finnes för etnografen att samla eller iakttaga.

Redan en hastig öfverblick öfver de från nedre och öfre Kongo hemförda samlingarna visar ock en bestämd skilnad mellan dem. Bland föremålen från det först nämnda området finna vi nämligen — för att blott anföra *ett* exempel — intet enda vapen eller eggverktyg af inhemsk tillverkning, under det att sådana förefinnas från öfre Kongo såväl i stort antal, som ock i en mängd vexlande former. Skälet härtill är naturligtvis det, att i de närmare kusten belägna områdena europeiska vapen (företrädesvis flintlåsgevär) och andra redskap hunnit nästan fullständigt undantränga de inhemska, under det att den europeiska byteshandeln ännu ej förmått lägga under sitt välde de inre trakterna.

Att förhållandena skola vara allt mera ursprungliga och i allt ringare grad påverkade af främmande inflytande, ju längre man tränger upp för floden, är i öfrigt en så naturlig sak, att den ej behöfver särskildt påpekas Några yttringar häraf torde dock förtjena här framhållas. I det inre af landet har elfenbenet ännu så ringa värde, att vi bland föremålen från nejden af Stanley

Falls finna ej allenast smärre husgeråd såsom skedar och dylikt förfärdigade deraf, äfven gröfre redskap af simplare beskaffenhet bestå af detta i Europa så dyrbara material. Gå vi längre ned för floden, finna vi förhållandena förändrade. Elfenbenet har nu försvunnit; på sin höjd träffa vi ett eller annat mindre föremål deraf. I dess ställe uppträda nu alster af Europas industri, i form af glasperlor, bomullstyg och messing m. m. Sedan öppnade handelsförbindelser kunnat erbjuda dessa härligheter såsom ersättning för landets naturprodukter, har elfenbenet befunnits för dyrbart att användas till eget bruk; det finner nu användning förnämligast såsom bytesmedel. Messingen, som i vissa trakter är en af de infödda mycket omtyckt bytesvara, införes dels i form af finare och gröfre tråd, dels — egendomligt nog — under form af den hos oss vanliga möbelspiken med stora, halfrunda hufvuden, möjligen äfven i andra former. Utan vidare bearbetning finner den mycket allmän användning till utsirande af allehanda föremål. Spjutskaft, dolkfästen m. m. lindas, på ett ofta ganska prydligt sätt, med tråd. Möbelspiken anbringas på knifvarnas handtag och slidor, på de egendomliga hufvudstöden af trä, på musikinstrumenten och för öfrigt öfverallt, der man anser den kunna göra god effekt. Man förstår emellertid äfven att bearbeta den erhållna metallen. Den omsmältes, och af densamma förfärdigas talrika utensilier, i synnerhet prydnader, såsom hals-, arm-, ben- och fotringar m. m., af en mängd vexlande och karakteristiska former. Messingen uthamras äfven till tunt bleck eller smala remsor för att tjena till beslag på olikartade föremål. Ehuru således råvaran är utländsk, är dess behandlingssätt och de af densamma förfärdigade föremålen till sina former fullt inhemska.

Jag kan ej underlåta att i detta sammanhang påpeka ett par omständigheter från ett helt annat område och en annan tid, nämligen från en tidig del af Nordens förhistoriska period, hvilka omständigheter visa en i ögonen fallande öfverensstämmelse med nyss anförda förhållanden. I vissa grafvar från den nordiska stenåldern träffar man ofta perlor och prydnader af bernsten i stort antal. Man har äfven upprepade gånger i torfmossar funnit större och mindre förråd af bernstensprydnader, hvilka tydligen blifvit der nedlagda under stenåldern. Dessa omständigheter visa, att bernsten varit allmänt i bruk i Norden åtminstone under någon del af nämnda period. I grafvar från en senare del af stenåldern, yngre än de nyss nämnda, finner man deremot bernsten mycket sparsamt. Detta eger rum äfven om de yngre, på bernsten fattiga grafvarna äro belägna i samma trakt som äldre,

bernstensrika grafvar. Man har, utan tvifvel med rätta, trott sig finna förklaringen på detta förhållande i den början bytes-handeln. Sedan utländsk handel banat sig väg till Norden och man här funnit, att bernstenen var en särdeles eftersökt vara, för hvilken man kunde i utbyte erhålla mångt och mycket, som man ej kunde förskaffa sig sjelf hemma, funno Nordens bebyggare det tydligen vara med deras fördel öfverensstämmande att för eget bruk afstå från detta kostbara ämne. I likhet med elfen-benet i våra dagar vid Kongos stränder, blef bernstenen således derefter till största delen ett bytesmedel. Äfven under den efter-följande stora kulturperioden — bronsåldern — torde bernstenen hafva bibehållit denna karakter. Man antager nämligen, att den-samma spelat en mycket betydande rol vid införseln af bronsen, detta för den tidens kultur oumbärliga ämne, hvilket Nordens invånare emellertid ej på egen hand kunde förskaffa sig. I graf-varna från vår bronsålder träffas derför bernsten nästan aldrig. Af den införda bronsen förstodo emellertid, som bekant, brons-ålderns nordbor att på ett förträffligt sätt förfärdiga redskap och vapen af karakteristiska, fullt inhemska former; fullkomligt i öfverensstämmelse med hvad vi nyss sågo vara förhållandet med en del stammar vid Kongo.

En granskning af de från trakterna kring öfre Kongo här-rörande samlingarna gifver vid handen, att de här boende stam-marna nått en ganska anmärkningsvärd grad af materiel odling. Vi må härvid ej fästa oss vid den ganska högt drifna slöjdskick-lighet i vissa afseenden, t. ex. i flätning och väfning, som de besitta. En hög grad af arbetsskicklighet inom vissa områden låter nämligen ofta förena sig med ett mycket lågt kulturstadium. Hvad särskildt en af ofvan nämnda färdigheter — flätningen — beträffar, torde den hos ett folk, som har god tillgång på tid, ej vara särdeles svår att förvärfva. Stammarna vid Kongo dela för öfrigt densamma med många mycket lågt stående folk, t. ex. australnegrerna. Ej heller kan ofvan uttalade omdöme finna sitt berättigande på grund af dessa stammars begär att pryda och utsira sina redskap, att således vid deras förfärdigande nedlägga å desamma mera arbete, än som afser den rent praktiska nyttan. Detta begär är nämligen ett allmänt menskligt drag, som åter-finnes hos såväl alla länders och tiders mest bildade folk, som hos snart sagdt äfven de lägst stående.

Deremot torde deras kännedom om metallernas bruk få anses berättiga dem till en viss rang på den långa skalan af olika kulturgrader, som jordens folk hafva att uppvisa. Som vi redan

sett, äro de ganska hemmastadda i konsten att bearbeta den från Europa erhållna messingen. Detta har dock ej så stor betydelse. Tvenne metaller — jern och koppar — förstå de emellertid ej blott att använda, sedan de kommit i besittning af desamma, de kunna äfven, ehuru med ytterst enkla och ofullständiga redskap, framställa dem ur malmen. Utställningen lemnar äfven ganska vackra prof på deras smidesskicklighet och förmåga att för sina olika behof gjuta metallen. Huruvida de äfven känna till lödning kan jag ej säga; troligt torde dock vara, att så *ej* är förhållandet. Några föremål i samlingen synas visserligen vara behandlade med lödning, men de torde möjligen kunna vara åstadkomna på annat sätt. Som bekant var lödning en okänd konst under metallindustriens barndom i Europa, d. v. s. under bronsåldern eller åtminstone under en stor del af denna tid.

En annan omständighet bör ock vid bedömandet af Kongostammarnas kulturgrad så att säga uppföras på deras debetsida. Vid betraktandet af de hemförda samlingarna måste man nämligen förvånas öfver den mängd vexlande och olikartade former, i hvilka vissa redskap uppträda. Det är i synnerhet knifvarna eller dolkarna som visa en rik mångfald af skilda typer. Några af dessa redskap äro eneggade, andra tvåeggade, udden är på somliga skarpt tillspetsad, på andra mer eller mindre utbredd eller tvärt afskuren. Vi finna knifvar, som uteslutande äro afsedda att hugga med, andra hvilka äro afsedda till stöt, o. s. v. Det är ej blott samlingen i sin helhet, som har att uppvisa dessa vexlande former; från hvarje enskildt område finner man en rik uppsättning af dylika. Detta förhållande synes onekligen tyda på en lång tillryggalagd utvecklingsserie, under hvilken de olika formerna uppstått och utvecklat sig. Det är gifvet, att ett folk, som ännu befinner sig på ett primitivt kulturstadium, åtnöjer sig eller måste åtnöja sig med några få redskapsformer, hvilka få göra tjenst för många olikartade ändamål. Ju högre odlingen stiger, dess flere blifva behofven och dess mer mångfaldigas de redskapsformer, som äro nödvändiga medel för deras tillfredsställande.

På tal om den stora rikedomen af olika typer, som Kongostammarna ega att uppvisa, få vi emellertid ej förbise en ytterst märklig företeelse, som i vissa delar af den afrikanska kontinentens inre är af en djupt ingripande betydelse för kulturförhållandena, och hvilken antagligen är en bidragande orsak till ofvan nämnda förhållande. Enligt Schweinfurth och andra forskare försiggår nämligen här en ständig flyttning, delning och omgestaltning af folken och folkstammarna, hvarvid stundom helt nya

stammar uppstå. Det egendomligaste härvid är, att dessa nybildade stammar efter en jemförelsevis kort tillvaro, af kanske endast några få generationer, dock lära visa en ganska sjelfständig utveckling, med egna seder och bruk och karakteristiska former på deras vapen och redskap. Beträffande den senare omständigheten är det emellertid gifvet, att de nya typerna ej kunna vara sjelfständiga i den mening, att de hafva uppstått så att säga ur intet. Utan tvifvel kunna de ledas tillbaka till moderstammens former, om de ock genom lån och inverkan från andra håll hafva undergått betydande modifikationer och förändringar.

Hvad som nyss anförts beträffande den materiela kulturen hos de vilda stammarna vid Kongos öfre lopp visar, att desamma ej stå på den menskliga odlingens lägsta trappsteg. Å andra sidan måste vi dock på grund af flere kända förhållanden erkänna, att de intaga en mycket låg andlig ståndpunkt. Deras oförmåga att bilda större, ordnade statssamfund, de ofta återkommande menniskooffren, den i vissa trakter ännu rådande kannibalismen och många andra omständigheter känneteckna dem tillräckligt i detta afseende. Den motsägelse, som synes ligga häruti, förklaras *måhända* genom antagandet, att en återgång i andlig odling egt rum, under det den materiela kulturen blifvit jemförelsevis qvarstående på den forna ståndpunkten. En antydan, att händelsernas förlopp varit sådant, ligger *möjligen* i det sakförhållandet, att större, ordnade statssamfund fordom förefunnits här, i trakter som nu innehafvas endast af spridda stammar. Enligt portugisernas berättelser skulle nämligen vid deras ankomst till Kongos mynning år 1484 här hafva funnits tvenne större konungariken. Af dessa återstå nu knappast några spår.

De från öfre Kongo hemförda samlingarna härstamma till hufvudsaklig del från följande stammar: Bateke- och Bamfunofolken kring Stanley Pool och Kwamouth, Vangata kring Eqvateurville och Bakumu kring Stanley Falls. Derjemte träffa vi spridda föremål från stammarna Bajansi kring Bolobo och Bangala kring stationen af samma namn. Utan tvifvel härröra emellertid många af de föremål, som äro insamlade på ofvan nämnda trakter, äfven från andra stammar än de uppräknade, ehuru vi på grund af de ofullständigt kända etnografiska förhållandena härstädes f. n. ej kunna fullständigt utreda detta. Vi få derför i det följande åtnöja oss att taga i betraktande föremålen från de olika områdena.

Ehuru samlingen i sin helhet — såsom naturligt är — präglas af ett bestämdt slägttycke, finner man likväl lätt, att föremålen från de olika områdena karakteriseras af bestämda egendomligheter,

hvarigenom de skilja sig från hvarandra. Formerna, utsirningssätten m. m. äro olika i olika områden. Detta är visserligen ej annat, än hvad man på förhand kunde vänta, men skiljaktigheterna äro i många fall öfverraskande stora, då man besinnar, att stammarna ofta äro till antalet ganska obetydliga och framför allt att många af dem, enligt hvad nyss antyddes, torde hafva en ganska ringa ålder såsom stam eller folk. Det är härvid eget att iakttaga, hurusom äfven redskap, hvilka till sitt ursprung äro fullkomligt främmande för den inhemska kulturen och hvilka varit endast jemförelsevis kort tid i bruk, dock hos olika stammar antaga så varierande former, att man lätt skiljer dem från hvarandra. Ett dylikt exempel lemna oss kruthornen. Dessa äro gjorda af trä och hafva, såsom fig. 1 och 2 visa, i olika trakter samma grundform, men äro dock ej fullkomligt lika. Små skilj-

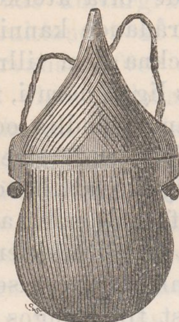

Fig. 1. Kruthorn af trä, från Filippeville vid öfre Kuilu. 1/3.

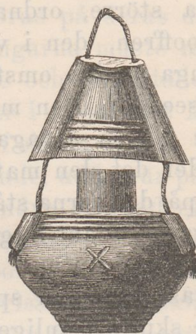

Fig. 2. Kruthorn af trä, från Kongo. 1/3.

aktigheter finnas. Det fig. 1 afbildade kruthornet härstammar från trakten af Filippeville vid öfre Kuilu. Samlingen eger härifrån blott detta enda exemplar, men, enligt uppgift af löjtnant Möller, är denna form, med den långt utdragna spetsen å locket, karakteristisk för nämnda trakt och återfinnes ej annorstädes. Kruthornen från de egentliga Kongotrakterna sakna den utdragna spetsen å locket. Sex dylika finnas i samlingen. Af dessa hafva fyra, såsom fig. 2 visar, locket upptill tvärt afskuret, under det å de andra lockets sidor jemt fortsätta och upptill mötas i en spetsig vinkel. Såsom hemort för alla sex uppgifves endast öfre och nedre Kongo, men man torde ej kunna betvifla, att den omnämnda afvikelsen i formen beror på härkomst från olika trakter; så mycket mera kunna vi vara öfvertygade härom, som olikheten i

formen äfven åtföljes af olikhet i orneringen och af olika skicklighet i bearbetningen. De med spetsigt lock äro ganska väl arbetade och *hela* ytan täckt med ornering. De andra — fig. 2 — äro klumpigt utförda, och orneringen består af några få fördjupade parallela linier. Inom hvarje grupp äro de särskilda exemplaren nästan fullständigt lika hvarandra.

Finna vi således föremålen från olika trakter i allmänhet karakteriserade af bestämda skiljaktigheter, synas å andra sidan åtskilliga föremål vara nästan lika öfver stora områden och således förekomma i samma form hos olika stammar. Detta tyckes vara förhållandet med t. ex. de till qvinnodrägten hörande, af växtfibrer förfärdigade fransliknande kjolarna eller skörten. Samlingen eger dylika från Bolobo ända upp till Stanley Falls. Äfven de egendomliga hufvudstöden af trä synas förekomma i samma form öfver stora sträckor. Troligt är dock, att en närmare granskning af ett större antal exemplar skulle ådagalägga, att äfven beträffande dessa redskap små skiljaktigheter träffas i de olika trakterna.

Bland Kongostammarnas olikartade kulturföremål äro vapen och andra skärande redskap bäst representerade i samlingen. Vapnen bestå af spjut, pilar och bågar jemte knifvar eller dolkar; i synnerhet de sist nämnda af de mest vexlande former. Af yxor afsedda för strid innehåller samlingen endast ett exemplar; flere andra yxor finnas visserligen, men dessa äro arbetsredskap, ej vapen. Till listan på vapnen böra vidare läggas långa sköldar förfärdigade af tunna träskifvor, beklädda å båda sidor med flätad rotting.

Svärd finnas ej. Visserligen träffa vi i samlingen tvenne från trakten norr om Bangala hemförda huggvapen af sådan längd, att de skulle kunna kallas svärd eller rättare, på grund af de krökta »klingorna», sablar. Dessa redskap äro dock ingenting annat än knifvar med ett slags långa skaft. Den del, som man skulle kunna kalla klinga, är till omkring $^2/_3$ af längden, från handtaget räknadt, helt smal och utan eggar. Den återstående delen är deremot bred och försedd med tvenne skarpa eggar. Det är således blott denna del, som kan tjenstgöra som klinga eller blad. Det öfriga är endast en förlängning af handtaget. Enligt uppgift af löjtnant Pagels användas dessa knifvar vid afrättningar. I Schweinfurth's stora arbete »Artes Africanæ» pl. XIII, fig. 15 och 16, finnas tvenne dylika redskap från Niam-Niam-stammen afbildade. Enligt Schweinfurth förekomma de endast sällan. Han nämner intet om deras användande.

Bland vapnen visa knifvarna eller dolkarna de mest karakteristiska, för hvarje trakt skilda formerna; vi skola derför något utför-

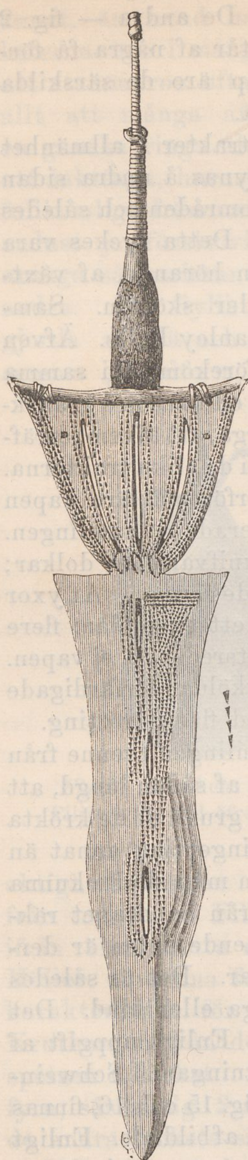

Fig. 3. Knif från Stanley Falls. 1/5.

ligare sysselsätta oss med dem. Dessa redskap äro dels en- dels två-eggade. De flesta hafva breda och tunna klingor, som vanligen endast helt obetydligt tilltaga i tjocklek mot midten. Ehuru deras utseende ofta är fruktansvärdt, äro de derigenom dock ganska svaga. Förtjockade ryggar eller uppstående åsar på bladets sidor, som tjena till att gifva stadga åt klingorna på mera fullkomnade vapen och redskap, finnas visserligen å en del Kongoknifvar, men saknas dock i allmänhet. Stundom förekommer, hvad man skulle kunna kalla falska förstärkningsåsar. Dessa hafva uppkommit derigenom, att rännformiga fördjupningar äro inslipade på ömse sidor om bladets midtlinie. Den mellanliggande åsen eller ryggen höjer sig således ej öfver bladets yta och anordningen tjenar endast till att ännu mera försvaga klingan.

Bladen äro ofta ornerade, vanligen genom grupper af långa, parallela, fördjupade linier, böjda ungefär som eggarna; stundom äro de inhuggna linierna korta och sammanstälda i zigzag, till trianglar och dylikt. Orneringen är mycket ofta, ehuru ej alltid, osymmetriskt anordnad, d. v. s. på hvarje *sida* af bladet är endast ena *halfvan*, på ena sidan om midtlinien, ornerad; den andra halfvan är slät. På andra sidan af bladet upprepas samma förhållande. Härvid är att observera, att de båda ornerade halfvorna *ej* ligga midt emot hvarandra.

Handtagen eller fästena äro vanligen gjorda af trä och ofta prydda med pånitadt metallbleck eller omlindade metallremsor.

De från trakten af Stanley Falls hemförda knifvarna utmärka sig framför de öfriga, såväl genom bättre arbete, som genom rikare och finare utförd ornering. Deras handtag äro utsirade med koppar- eller jernribbor, aldrig med messing. Från detta område träffa vi i samlingen fem olika knif-*former*, här afbildade fig. 3—7.

Af den egendomliga form, som återgifves af fig. 3, finnas i samlingen två nästan alldeles lika exemplar. Det ovanliga handtaget, som skiljer sig från alla öfriga, består af en lång, trind, uppåt afsmalnande ten, som nedtill är försedd med en klump af kåda, harts eller något liknande ämne. Ofvan det sålunda bildade greppet är skafttenen lindad med en smal kopparremsa. På den andra knifven af samma form är greppet bildadt genom ett om skafttenen lindadt, groft snöre. Som afbildningen visar, är å dessa knifvar klingan delad i två delar genom ett djupt hak i hvardera kanten, omkring 12 cm. från skaftet. Endast den nedre delen är försedd med eggar. Till skydd för handen är den öfre delens öfverkant försedd med ett öfverviket kopparbleck, som fasthålles genom smala kopparband.

Originalet till fig. 4 påminner något om nyss beskrifna form. Skaftet består af ett trindt handtag af trä, lindadt med en smal kopparremsa och öfverst försedt med en lång, upptill sluten hålk af jernbleck. Klingan på denna knif visar prof på större smidesskicklighet än de flesta andra. Den är nämligen ej som vanligt jemntjock, utan dess båda sidor äro, om ock svagt, indelade i fasetter, hvarigenom bladets hållfasthet i ej obetydlig grad ökas. Det inlagda kopparornamentet strax under fästet har genom ciselering erhållit *utseende* af en fläta.

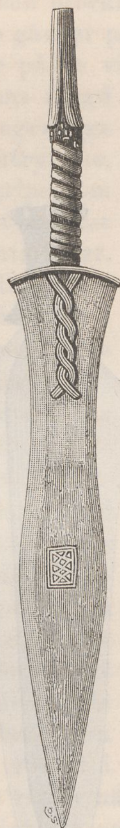

Fig. 4. Dolk från Stanley Falls. 1/5.

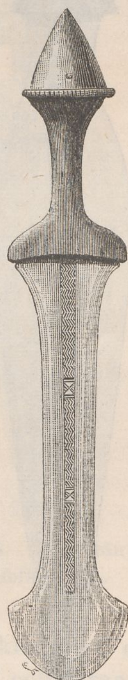

Fig. 5. Knif från Stanley Falls. 1/5.

Klingan till den fig. 5 afbildade knifven är äfven ganska väl smidd. Den är å båda sidor försedd med en låg, men bred midtås. Den spadformigt utbredda spetsen är rundt om tillskärpt till skarp egg. Fästet, som ligger mycket väl i handen, är af hårdt, brunt trä; den strutformiga hålken upptill är af blankpolerad koppar.

Under denna är en krans af små, tätt intill hvarandra inslagna öglor, några af jerntråd, andra af koppar.

I likhet med föregående är klingan till fig. 6 å båda sidor försedd med en uppstående midtås. Strax under fästet äro bladets båda kanter sågtandade eller rättare försedda med en rad små, grunda hak. Fästet, som är ovanligt kort — 7,5 cm. — är af trä och prydt med pånitade koppar- och jernribbor, hvilka utefter kanterna äro försedda med en rad små, uppdrifna punkter.

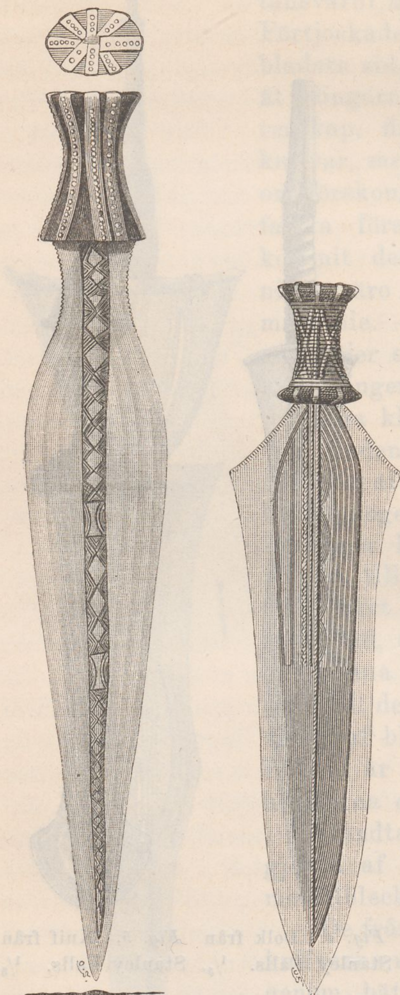

Fig. 6. Dolk från Stanley Falls. 1/4.

Fig. 7. Dolk från Stanley Falls. 1/4.

Fig. 7 framställer en särdeles prydlig, tvåeggad dolk. Klingan är bred och tunn, endast obetydligt tjockare vid midten än mot eggarna. Ingen midtås. Fästet är af trä och fint lindadt med smala remsor och tråd af koppar. Dess ringa längd är egnad att väcka förvåning. Det mäter nämligen från underkant till öfverkant knappt 6 cm. Två andra knifvar af denna form finnas i samlingen. Äfven deras fästen hafva lika små dimensioner; den enas fäste är fullkomligt af samma längd som det afbildade exemplarets, den andras är endast 0,5 cm. längre. Flere andra knifvar i samlingen — såsom t. ex. den af fig. 6 återgifna — hafva äfven mycket korta handtag; de tre ifrågavarande äro emellertid de minsta. Då denna ringa längd hos fästena är af ett visst intresse, skall jag något uppehålla mig dervid.

Som bekant har man fäst stor vigt vid det förhållandet, att fästena på en del svärd och dolkar från den äldre delen af bronsåldern i Norden förefalla jemförelsevis korta. De hafva ansetts

så korta, att de omöjligt skulle kunna gripas om och begagnas af Nordens nuvarande invånare. Man har af denna omständighet trott sig kunna draga vidtgående slutsatser och deruti t. o. m. sett ett bestämdt bevis för, att en annan folkstam, hvars händer bättre passat till ifrågavarande fästen, förr bebott Norden. Ingen tror väl numera på kraften af detta bevis, men det oaktadt anföras ofta de korta svärds- och dolkfästena från bronsåldern såsom en mycket anmärkningsvärd och oförklarlig omständighet. Å andra sidan är det visserligen flere gånger påpekadt, att åsigten om fästenas korthet egentligen beror på en villfarelse. Man har nämligen vid bedömandet af fästenas längd vanligen endast fäst afseende på den egentliga kaflen och ej tagit i betraktande det utrymme, som handen verkligen har, då den griper om fästet. Att detta utrymme kan vara mycket större än kaflen anger, framstår rätt klart, om vi betrakta fig. 8 här bredvid. Den återgifver en dolkform från Fanfolket, hvilken i flere exemplar finnes på utställningen. Hela fästets längd är på det afbildade exemplaret omkring 8 cm., men den del, som förenar fästets öfre och nedre parti, d. v. s. den egentliga kaflen, är knappt 2 cm. lång. Det är tydligt, att man här ej får bedöma fästets längd efter kaflens; det är ock tydligt, att dennas längd här ej lemnar någon ledning vid bestämmandet af bredden på de händer, för hvilka dessa fästen äro afsedda. Äfven om *hela* fästet har ovanligt ringa längd och således enligt våra begrepp synes obeqvämt för handen, torde i de flesta fall härpå ej kunna grundas några slutsatser i ofvan nämnda afseende. Fästet å den fig. 7 afbildade knifven är, som redan nämnts, knappt 6 cm. långt och är således alldeles olämpligt att omfattas och föras af en vanlig svensk hand. Jag kan ej uppgifva, om Kongostammarnas händer äro särdeles smala i förhållande till våra. Detta inverkar dock ej på frågan. Det är nämligen tydligt, att de ej kunna vara *så* smala, att de finna beqvämt utrymme på ifrågavarande fästen, *om* nämligen dessa fattas på samma sätt som europeerna och många andra folk äro vana att gripa om fästet på en dolk, d. v. s. med spetsen af klingan nedåt. Så lär emellertid *icke* vara förhållandet hos Kongostammarna. Dessa lära nämligen

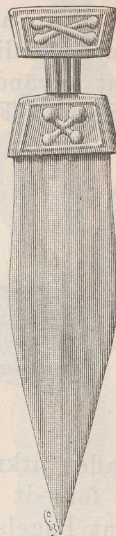

Fig. 8. Dolk från Fanfolket. 1/4.

vanligen föra dolken eller knifven med spetsen uppåt och dervid stödja tummen mot bladets ena sida. Om man på sådant sätt fattar den fig. 7 afbildade knifven, finner man, att fästet lemnar, om ock endast nödtorftigt, utrymme för handen.

Från *Bangala* mellan Stanley Falls och Equateurville eger samlingen trenne stora eneggade knifvar af egendomlig form, hvilka alla äro hvarandra fullkomligt lika, med undantag af några små skiljaktigheter i orneringen. Fig. 9 återgifver utseendet af en af dem. Bladet är mycket tunt och endast obetydligt tjockare vid ryggen än vid eggen. Orneringen består af svagt inhuggna, med eggen parallela linier m. m. Utefter bladets ryggkant löper ett bredt svart fält, som uppkommit derigenom, att bladet på detta ställe ej är afputsadt efter smidningen. Detta sätt att åstadkomma omvexling för ögat på de breda klingorna finna vi mycket allmänt användt hos stammarna längre ned åt floden. På vapnen från Stanley-Falls-trakten är det sällsynt. Handtaget är af trä

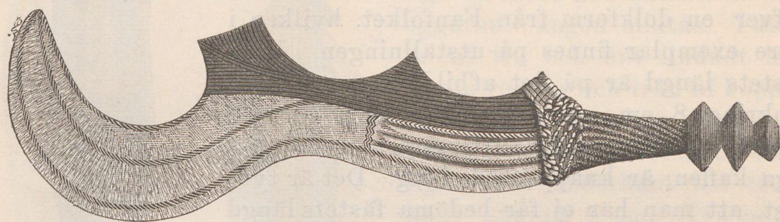

Fig. 9. Eneggad knif från Bangala. $^1/_6$.

och kaflen utkrusad för att säkrare fattas af handen. Nedtill är fästet försedt med lindning af bastsnören. Enligt uppgift af löjtnant Pagels, som hemfört dessa knifvar, brukas de vid afrättningar. Från trakten norr om Bangala hafva äfven de förut omtalade sabelliknande knifvarna kommit. Hvilken stam de tillhöra är emellertid ovisst. Som redan nämnts eger Niam-Niam-stammen vapen af liknande form. De på utställningen befintliga skilja sig dock i åtskilligt från dessa.

Förflytta vi oss från Bangala längre ned åt floden, träffa vi på det ställe, der densamma skär eqvatorn för andra gången, stationen Equateurville. Härifrån träffa vi i samlingen en stor mängd knifvar af olika former. De skilja sig så till form som arbetssätt från de redan beskrifna och från dem, som tillhöra stammarna längre ned åt kusten. Hvad smidesskickligheten beträffar äro de underlägsna alla andra Kongoknifvar på utställningen. Nästan alla kännetecknas de af rått arbete och plumpa former. Egentlig

ornering på klingan förekommer endast på ett enda exemplar. Karakteristiskt för denna trakt synes vara, att knifvarna hufvudsakligen äro afsedda att hugga med, ej till stöt. De flesta hafva nämligen klingorna ej tillspetsade. Udden, som ofta saknar egg, är vanligen tvär, antingen utsvängd, såsom på fig. 10, eller nästan afrundad, som fig. 11 visar. På några är klingan bredast vid spetsen och afsmalnar jemnt mot handtaget. På en knif af denna form är den tvära udden försedd med två djupa, nästan cirkelformiga inskärningar, hvarigenom klingan afslutas med trenne kloliknande spetsar. Den af fig. 10 återgifna formen finnes på utställningen i trenne exemplar. Klingan är tveeggad, tunn och har, såsom genomskärningen visar, olika tjocklek på båda sidor om midtlinien. Äfven den utsvängda udden är försedd med egg. Klingan är svart, med undantag af ett band längs eggarna och ett utefter midtlinien. Handtaget är af brunt trä och utan ornering. Originalet till fig. 11 är den bäst arbetade af knifvarna från Equateurville. Klingan är mycket tunn och nästan jemntjock; den prydes af osymmetriskt stälda, punkterade linier och är försedd med sex små, parvis anbragta hål. Det tregrenade partiet mellan bladet och handtaget påminner något om öfre delen af klingan på den fig. 3 här ofvan afbildade knifven från Stanley Falls. Skaftet är mycket rått skuret af rödfärgadt trä.

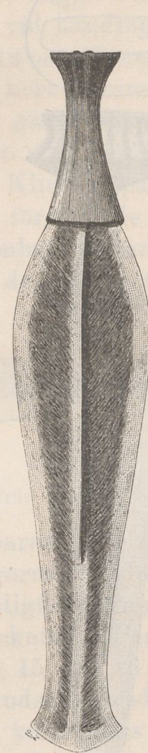

Fig. 10. Knif från Equateurville. 1/5.

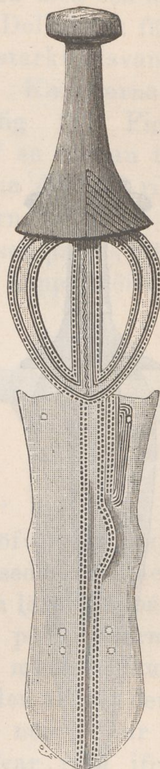

Fig. 11. Knif från Equateurville. 1/5.

Den enda rakknif, samlingen eger att uppvisa, härstammar från trakten af Equateurville. Den har ett stort, triangulärt blad med lindrigt uppåtböjd egg. Rygg och bas äro raka. Det omkring 15 cm. långa, trinda skaftet är lindadt med jern- och messingstråd. Det utgår från bladets ena hörn och bildar rät

linie med ryggkanten. Bladets längd är omkring 14 cm., dess största bredd 5,7 cm.

Knifvarna och dolkarna från Bateke- och Bamfuno-stammarna omkring Stanley Pool och Kwamouth hafva ett ganska prydligt utseende genom de med messing utsirade handtagen. Klingorna vittna dock ej om särdeles stor smidesskicklighet. De kunna i

Fig. 12. Dolk från Kwamouth. 1/5. *Fig. 13.* Dolk från Kwamouth. 1/5. *Fig. 14.* Dolk från Kwamouth. 1/5. *Fig. 15.* Knif från Stanley Pool. 1/5.

detta afseende ställas emellan Stanley-Falls-knifvarna och de nyss beskrifna från Equateurville. Orneringen på bladen är oftast enkel och består vanligen endast i några med eggarna parallela, fördjupade linier. Såsom ornering kan man dock äfven räkna de på dessa klingor vanliga svarta fälten, genom hvilka de breda, släta klingorna erbjuda någon omvexling för ögat. Det på afri-

kanska vapen ofta återkommande sättet att anbringa orneringen osymmetriskt eller ensidigt finner man ej här användt. Karakteristiska för ifrågavarande knifvar äro de stora knapparna på fästena. Dessa äro stundom så stora, att de i förening med de ofta mycket korta kaflarna göra handtagen synnerligen obeqväma för handen.

Från Bateke- och Bamfuno-stammarna eger samlingen ett stort antal knifvar, af sex olika former, fördelade på två grupper. Den ena innehåller tvåeggade dolkar med spetsig klinga. Den andra gruppens knifvar äro afsedda att hugga och skära med och hafva bladen bredare vid spetsen än vid handtaget. Dolkarnas fästen äro vanligen, såsom vi se af fig. 12 och 13, nedtill starkt utsvängda, så att nedre delen liknar en kort parerstång. Knapparna äro höga och oftast runda, någon gång aflånga (fig. 13). Fig. 14 visar en annan form på fästet. Det består af en nästan trind kafle och en stor, flat knapp. Klingan på denna dolk är rikare ornerad än de öfriga. Utom de fördjupade linierna se vi på densamma fyra rosettliknande genombrytningar och sex parvis stälda, i runda hål infälda knappar; de mellersta af koppar, öfre och

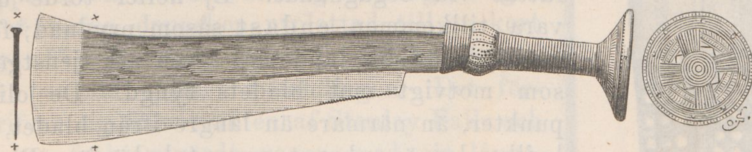

Fig. 16. Huggknif från Stanley Pool. $^1/_5$.

nedre paret af messing. Knapparna höja sig ej öfver bladets yta. Hos Monbuttu-stammen äro klingorna stundom försedda med metallknappar, infälda i runda hål. Enligt Schweinfurth lära knapparnas antal vara ett slags rangbeteckning. Fästena på knifvarna af den andra gruppen äro, som fig. 15 och 16 visa, mycket lika den sist nämnda dolkens. Den hufvudsakliga skilnaden är, att dennas kafle är trind, under det att knifvarnas kafle nedtill har oval genomskärning. Nästan alla dolkar och knifvar från ifrågavarande områden hafva fästena mer eller mindre rikt prydda med messing. Kaflarna äro vanligen lindade med messingstråd. Af de afbildade exemplaren har originalet till fig. 12 knappen prydd med inslagen möbelspik, på fig. 13 är den försedd med pånitade messingsremsor, på de öfriga med pressadt messingsbleck. Dessa knifvar bäras om halsen i slidor af trä eller skinn. Fig. 17 visar utseendet af en dylik slida. Den är af trä, nedre delen prydd med möbelspik, den öfre med pånitadt, drifvet jernbleck. Den andra sidan, som bäres inåt kroppen, är slät. Den breda hylsan

för bärremmen är af trä och skuren i samma stycke som slidan. Denna är ej sammanfogad af tvenne halfvor, utan alltigenom åstadkommen af *ett* stycke.

I likhet med dolkarna och knifvarna äro de hemförda *spjuten* af en stor mängd vexlande och för de olika trakterna karakteristiska former. Det skulle emellertid blifva tröttande att här genomgå desamma. Ett gemensamt drag hos alla är saknaden af hullingar. Härigenom skilja de sig från t. ex. Fanfolkets och många andra afrikanska stammars spjut. Skaften äro alltid gjorda af trä och mycket allmänt försedda med lindning af jern-, koppar- eller messingstråd, antingen trind eller uthamrad till tunna remsor, som ofta äro prydda med uppdrifna punkter, med zigzaglinier eller dylikt. Lindningen sträcker sig någon gång öfver hela skaftets längd, men vanligen är den anbragt endast bitvis, ofta på flere ställen af skaftet. Den tjenar ej att utmärka afvägningspunkten, der spjutet bör fattas vid begagnande. Ej heller torde den vara tillkommen endast såsom prydnad; förmodligen är dess ändamål äfven att tjenstgöra som motvigt mot bladets tyngd. De olika punkter, än närmare än längre ifrån bladet, på hvilka den är anbragt, synas tala härför. Bland spjuten skulle man kunna urskilja tvenne grupper: lättare och tyngre, af hvilka grupper hvardera kännetecknas gent emot den andra af vissa bestämda egendomligheter. Öfvergångsformer dem emellan finnas emellertid. De lätta spjuten hafva utan undantag lancettformiga, jemförelsevis smala blad, hvilkas största bredd är vid eller något nedom midten. Bladen sakna i allmänhet ornering och äro fästa vid skaften *utan* tillhjelp af nitar, endast derigenom att hålken är hårdt trängd öfver skaftändan. Skaften äro fina och sakna de utsvällningar eller förtjockningar, som äro vanliga på de tyngre spjutens skaft. Deremot hafva de mycket allmänt lindning af metalltråd. Det fig. 18 afbildade spjutet kan gifva en föreställning om dessa lätta spjut. Af den afbildade formen eger samlingen tre hvarandra fullkomligt liknande exemplar. De skilja sig från de öfriga genom trenne regelbundna inskärningar i hvardera eggen och genom de prydligt arbetade skaften, hvilka genom inskurna spiralrefflor,

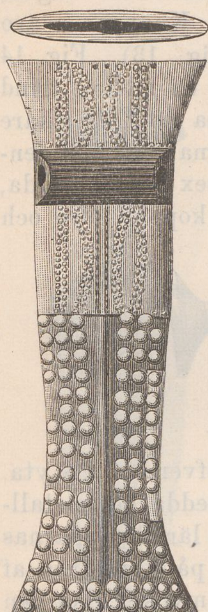

Fig. 17. Dolkslida af trä från Kwamouth. 1/5.

fått utseende af att vara vridna. Originalet till fig. 19 skiljer sig från de öfriga lätta spjuten genom skaftets form. Detta är nämligen, som afbildningen visar, förtjockadt strax nedom den ovanligt långa skafthålken och i nedre ändan försedt med en, ur samma stycke som skaftet skuren, kula. Det afbildade exemplaret är det enda i samlingen.

Bladen eller spetsarna på de tyngre spjuten hafva alltid, i motsats till de förra, största bredden nedom midten, ofta vid basen eller något ofvanför den. Formen å dessa blad vexlar mycket mer än de nyss nämnda. Eggarna äro än raka, än svagt bågböjda eller utbugtade i breda flikar. Skafthålken fasthålles vanligen medelst nitar vid skaftet. Detta är försedt med en förtjockning, oftast något nedom midten, och med en pikformad doppsko, som stundom är lång och tung. Några spjut hafva doppskon utplattad till en kort egg. Fig. 20 visar utseendet af det största och tyngsta spjutet i samlingen. Det förskrifver sig från trakten af Stanley Falls och är ett fruktansvärdt vapen med sin långa, skarpa spets och de skärande eggarna. Bladet mäter ej mindre 60 cm. i längd; dess största bredd är 12 cm. Skafthålken är i förhållande till bladet särdeles kort. Skaftet är prydligt lindadt med smal, platt, på utsidan ryggad jerntråd och nedtill försedt med en tung, massiv jernpik af åttkantig form och omkring 36 cm. i längd. Såväl denna som jerntråden på skaftet är *förkopprad*. Spjutet påminner något om Monbuttu- och Niam-Niam-stammarnas för elefant- och buffeljagt afsedda tunga lansar, afbildade i Schweinfurths ofvannämnda arbete, pl. XIII, fig. 2 och pl. XIX, fig. 2.

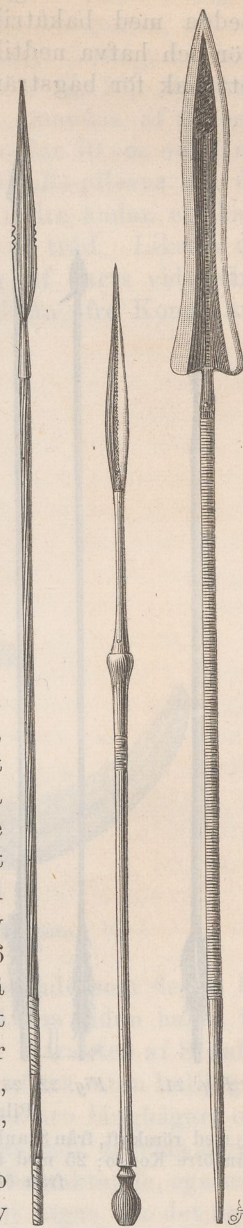

Fig. 18. Fig. 19. Fig. 20.
Spjut $^1/_{12}$
18 från öfre Kongo, 19 och 20 från Stanley Falls.

De från öfre Kongo hemförda *pilarna* äro af tvenne hufvudformer. I trakten af Stanley Falls hafva dessa vapen det utseende, som fig. 21 visar. Alla äro nästan af samma längd: något öfver 70 cm. Spetsarna äro triangulära

och medelst tånge insatta i skaften. Blad och tånge äro försedda med bakåtriktade hullingar. Skaften äro förfärdigade af rör och hafva nedtill trenne rader styrfjädrar samt i nedre ändan ett hak för bågsträngen. Ofvan detta finnes en lindning af tråd för att förekomma skaftets splittring vid strängens anslag. Stundom har skaftets nedre ända en beläggning af något hartsartadt ämne, förmodligen för att åstadkomma jemvigt mot spetsen. Schweinfurth har gjort den iakttagelsen, att hos många stammar de med rörskaft försedda pilarnas skaft äro så afpassade, att en led i röret kommer att ligga strax under spetsens infästningsställe. Härigenom afbrytes pilen lättare i såret, som derigenom blifver svårare att läka. Detta är *ej* förhållandet med Kongopilarna, men de här använda rörskaften äro så bräckliga, att samma ändamål troligen i alla fall lätt uppnås.

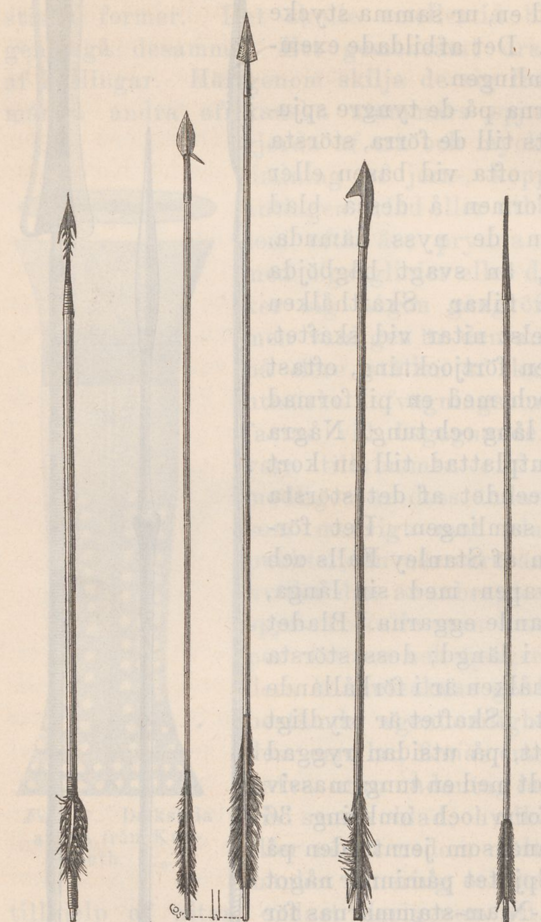

Fig. 21. *Fig.* 22, 23. *Fig.* 24. *Fig.* 25.

Pilar. $^1/_8$.

21 med rörskaft, från Stanley Falls; 22—24 med träskaft, från öfre Kongo; 25 med trind jernspets och skaft af trä, från öfre Kongo.

Pilarna från andra områden vid öfre Kongo (fig. 22—25) hafva, i motsats till de nyss nämnda, träskaft. De skilja sig från de förra äfven deruti, att spetsarna ej hafva tånge, utan skafthylsa, hvaruti skaftet insättes. Spetsarna vexla i form, men äro dock oftast

ovala eller bredt lancettlika — fig. 22 och 24 — samt vanligen försedda med *en* hulling, som är åstadkommen derigenom, att en stor inskärning är gjord i det ursprungligen lancettformiga bladets ena kant (fig. 24). En afvikande form visar fig. 25. Spetsen är trind och utan hulling. Skaften äro, som nämndes, af trä och särdeles fina och smäckra. Längden vexlar mellan 70 cm. och 1 m. eller något deröfver. I likhet med Stanley-Falls-pilarna äro de försedda med tre rader styrfjädrar, hafva i nedre ändan ett hak för strängen och ofvan detta en lindning af tråd. Liksom de förstnämnda hafva de äfven en beläggning af harts vid nedre ändan såsom motvigt mot spetsens tyngd. Från öfre Kongo äro

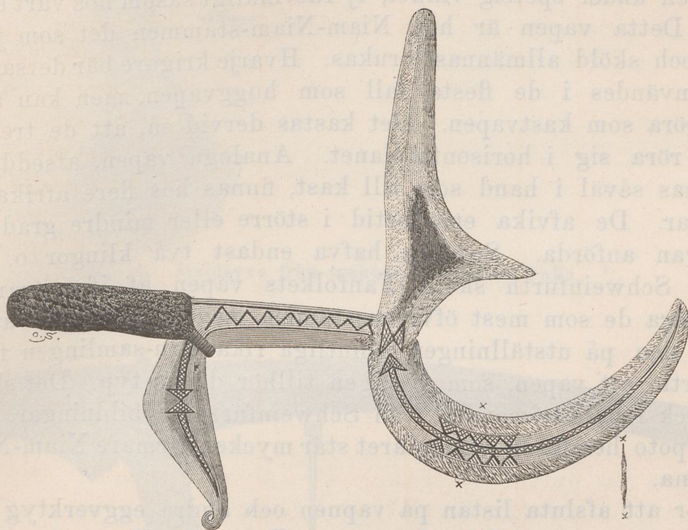

Fig. 26. Vapen hemfördt från trakten af Upoto. $^1/_5$.

äfven hemförda pilar af ungefär samma utseende som de nu beskrifna, men med spetsar af trä, hvilka på ena sidan hafva tre eller fyra öfver hvarandra sittande hullingar. I trakten af Stanley Falls användas förgiftade pilar med spetsar af trä, utan hullingar.

De från öfre Kongo hemförda *pilbågarna* äro långbågar, omkring 1 m. långa och temligen starkt afsmalnande åt båda ändar.

De vapen och redskap, vi hittills tagit i betraktande, ega motsvarigheter i Europa. Detta kan deremot ej sägas om det fig 26 afbildade redskapet. Som afbildningen visar, består det af en rätlinig, platt stam, från hvilken tre olikformade, mer och mindre böjda, tvåeggade klingor utgå i olika riktningar, men i samma plan.

Klingorna äro tunna, och tvenne af dem jemte stammen äro försedda med inpressade, lineära ornament. Den tredje prydes af ett svart, triangulärt fält. Skaftet utgöres endast af en förlängning af stammen och har i stället för kafle af trä en lindning af grofva snören. Detta sällsamt formade vapen är hemfördt af löjtnant Pagels från trakten af Upoto. Hvilken stam det tillhör är emellertid ovisst. Schweinfurth afbildar i sitt ofvan nämnda arbete fem dylika vapen från Niam-Niam-stammen. En jemförelse mellan dessa och vårt exemplar visar emellertid, att detta ej kan förskrifva sig från nämnda stam. Grundformen är visserligen densamma hos båda, men klingorna hos de förra hafva annan skapnad och den närmast handtaget sittande utgår från den svagt böjda stammen under spetsig vinkel, ej rätvinkligt såsom hos vårt exemplar. Detta vapen är hos Niam-Niam-stammen det som jemte spjut och sköld allmännast brukas. Hvarje krigare bär detsamma. Det användes i de flesta fall som huggvapen, men kan äfven tjenstgöra som kastvapen. Det kastas dervid så, att de tre klingorna röra sig i horisontalplanet. Analoga vapen, afsedda att begagnas såväl i hand som till kast, finnas hos flere afrikanska stammar. De afvika emellertid i större eller mindre grad från de ofvan anförda. Somliga hafva endast två klingor o. s. v. Enligt Schweinfurth skola Fanfolkets vapen af ifrågavarande slag vara de som mest öfverensstämma med Niam-Niam-vapnen. Bland den på utställningen befintliga rika Fan-samlingen finnes emellertid ett vapen, som tydligen tillhör denna typ. Det skiljer sig dock i flere afseenden från Schweinfurths afbildningar. Det från Upoto hemförda exemplaret står mycket närmare Niam-Niam-formerna.

För att afsluta listan på vapnen och andra eggverktyg återstår att kasta en blick på *yxorna*. Från öfre Kongo innehåller samlingen endast ett exemplar. Det är en stridsyxa hemförd af löjtnant Wester från trakten af Stanley Falls. Fig. 27 visar dess utseende.[1] Det trinda skaftet är af trä och med undantag af ändknappen helt och hållet täckt af pånitade kopparremsor med rader af uppdrifna punkter i kanterna. Bladet är insatt i en springa i skaftets främre, klubblikt förtjockade ända. Yxans lätthet jemte skaftets ringa längd och dess prydlighet angifver, att vi här hafva ett vapen framför oss. Till jemförelse meddelas här, fig. 28, afbildning af en arbetsyxa från Fanfolket. Den är

[1] En liknande yxa finnes afbildad i Stanleys arbete: »Genom de svartes verldsdel», svenska uppl., II, s. 125. Den är från Ukusu mellan Nyangwe och Stanley Falls.

tyngre och simplare än den förut nämnda. Bladets egg är ej så starkt utsvängd som hos denna. Skaftet är platt, svagt krökt och utan ornering. Arbetsyxor af mycket liknande form lära förekomma i Kongotrakterna. Nämnda redskap äro af stort intresse genom deras ålderdomliga, ja uråldriga form. Som vi se skilja de sig genom såväl bladets form som skaftningssättet m. m. från våra nu brukliga europeiska yxor. Båda yxorna, i synnerhet

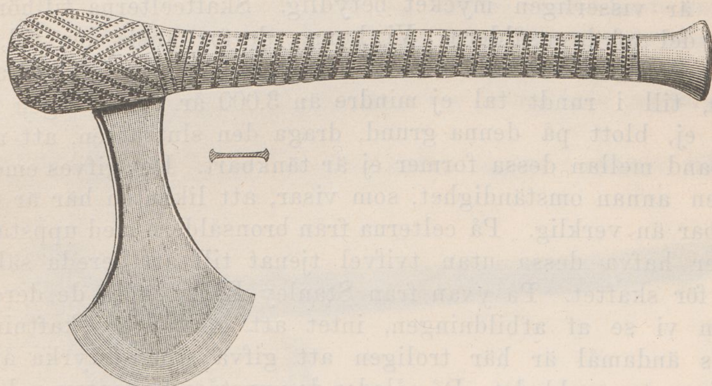

Fig. 27. Stridsyxa från trakten af Stanley Falls. 1/4

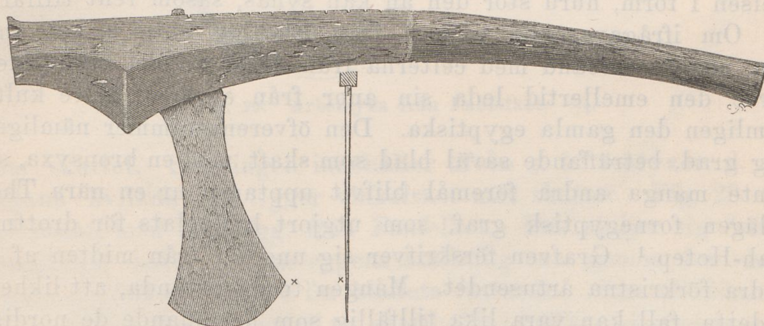

Fig. 28. Arbetsyxa från Fanfolket. 1/5.

den fig. 27 afbildade, visa deremot beträffande bladets form en slående likhet med yxor — s. k. skaftcelter af en viss form — som voro i bruk här i Norden under en del af bronsåldern. Hvar och en kan lätt öfvertyga sig härom genom att t. ex. jemföra vår afbildning med fig. 140—143 i Montelii atlas öfver »Svenska fornsaker». Likheten består ej blott i en märkvärdig öfverens-

stämmelse i bladens form. Som vi se af genomskärningen på vår fig. 27 äro yxans sidor ej plana; båda kanterna äro uppstående. Detsamma är förhållandet med de ifrågavarande skaftcelterna från bronsåldern. De båda formerna synas således vara nästan identiska. En dylik öfverensstämmelse i form framkallar ovilkorligen frågan, om densamma är betingad af något närmare samband mellan formerna. Har likheten sin orsak i gemensamt ursprung eller i den ena formens inflytande på den andra? Skilnaden i tid är visserligen mycket betydlig. Skaftcelterna tillhöra en tidig del af bronsåldern. Vi kunna derför anslå den tid, som ligger emellan användandet af desamma och yxan från Stanley Falls, till i rundt tal ej mindre än 3,000 år. Säkerligen få vi dock ej, blott på denna grund, draga den slutsatsen, att något samband mellan dessa former ej är tänkbart. Det gifves emellertid en annan omständighet, som visar, att likheten här är mera skenbar än verklig. På celterna från bronsåldern med uppstående kanter hafva dessa utan tvifvel tjenat till att bereda säkrare läge för skaftet. På yxan från Stanley Falls hafva de deremot, såsom vi se af afbildningen, intet att göra med skaftningen. Deras ändamål är här troligen att gifva större styrka åt det temligen tunna bladet. Då således de uppstående kanterna, hvilka just karakterisera likheten mellan de respektive yxorna, hafva tillkommit för olika ändamål, måste vi betrakta öfverensstämmelsen i form, huru stor den än kan synas, såsom rent tillfällig.

Om ifrågavarande yxform från Stanley Falls ej kan anses ega något samband med celterna från den nordiska bronsåldern, torde den emellertid leda sin anor från en ännu äldre kultur, nämligen den gamla egyptiska. Den öfverensstämmer nämligen i hög grad, beträffande såväl blad som skaft, med en bronsyxa, som jemte många andra föremål blifvit upptagen ur en nära Thebe belägen fornegyptisk graf, som utgjort hviloplats för drottning Aah-Hotep.[1] Grafven förskrifver sig ungefär från midten af det andra förkristna årtusendet. Mången torde invända, att likheten i detta fall kan vara lika tillfällig som beträffande de nordiska bronscelterna. Detta kan visserligen vara sant, men härvid bör tagas i betraktande, att äfven andra spår af den gamla egyptiska odlingen kunna påvisas inom den nuvarande kulturen hos Afrikas svarta befolkning. Schweinfurth framhåller, i sitt ofvan nämnda arbete, flere föremål hos nu lefvande stammar, såsom musikinstrument, prydnader m. m., hvilka äro lika med eller röja tydligt

[1] Yxan finnes afbildad i »*Matériaux pour l'histoire de l'homme*», 1869, pl. 19, fig. 7.

inflytande från gammal-egyptiska former. Då dessa former hvarken äro så enkla eller af den beskaffenhet, att de, så att säga med nödvändighet framgå ur det med föremålet afsedda ändamålet, torde vi vara berättigade att antaga ett verkligt samband. I och för sig ligger ju ock intet oväntadt deruti, att den mäktiga och långvariga egyptiska odlingen utöfvat inflytande på kringboende folk. Äfven den europeiska odlingen har en gång rönt inflytande derifrån. I hög grad märkligt är det deremot, att formerna hafva kunnat bibehålla sig nästan oförändrade under så lång tid. Denna omständighet synes ännu mer egendomlig, då vi ihågkomma det förhållande, som ofvan blifvit antydt, att många afrikanska stammar äro såsom stammar betraktade jemförelsevis ganska unga.

De ofvan omtalade yxorna hafva eggen i samma riktning

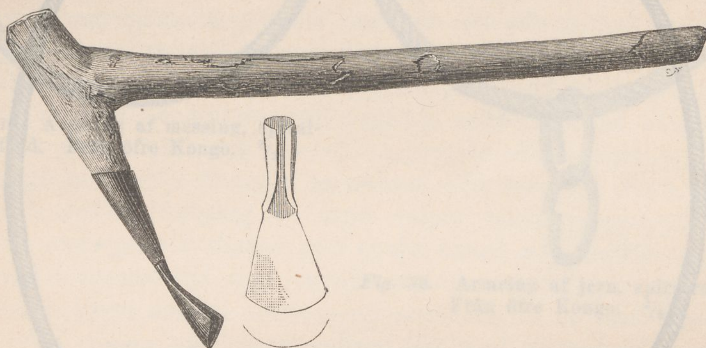

Fig. 29. Arbetsyxa från Fanfolket. 1/5.

som skaftet. Samlingen innehåller äfven s. k. tväryxor, d. v. s. sådana hvilkas egg ligger vinkelrätt mot skaftet. Fig. 29 visar en sådan med böjd egg, från Fanfolket. Den skiljer sig från de föregående såväl genom eggens ställning som genom det vinkelböjda skaftet och sättet för bladets fästande. Som afbildningen visar, bildar bladet upptill en skafthålk, i hvilken skaftet insättes. Äfven i Kongotrakterna lära tväryxor begagnas. Enligt uppgift af löjtnant Möller, förändrar man här efter behof bladets ställning i skaftet och använder yxan än som rätyxa, än som tväryxa, eller ock har man för samma blad olika skaft, i hvilka bladet anbringas i olika ställning.

Bland öfriga föremål från öfre Kongo skola vi slutligen endast nämna några ord om de fig. 30—34 afbildade vridna ringarna och öppna armbyglarna. Halsringen, fig. 30, är liksom den ena arm-

ringen, fig. 31, af messing. Den är öppen och hopknäppes genom två enkla hakar. Spiralrefflingen är åstadkommen derigenom, att tenen, hvaraf ringen är förfärdigad, är kantig och vriden omkring sin axel. De båda armringarna äro förfärdigade på samma sätt. Originalet till fig. 32 är af jern och slutet derigenom, att båda ändarna äro hopsvetsade. Dessa ringar tillverkas ofta af s. k. mitakos, d. v. s. från Europa införda messingstenar, hvilka här gälla som mynt. Samlingen eger talrika dylika ringar från

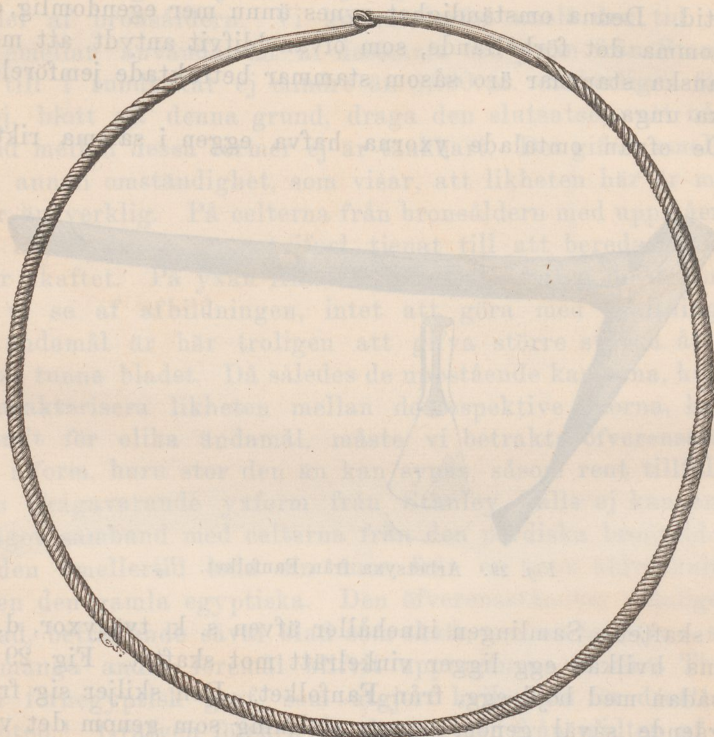

Fig. 30. Halsring af messing, spiralrefflad, från öfre Kongo. 2/3.

öfre Kongo, från trakten af Stanley Pool och Kwamouth. Äfven från nedre Kongo finnas sådana ringar hemförda. Enligt uppgift af löjtnant Möller, torde emellertid äfven dessa senare vara tillverkade vid öfre Kongo, emedan messing ej tjenstgör som bytesvara vid flodens nedre lopp.

De två öppna, massiva, armringarna, fig. 33 och 34, äro af koppar. Båda äro groft arbetade och utan ornering. De äro inköpta i Equateurville, men lära förskrifva sig från Manyanga

vid nedre Kongo. Den fig. 34 afbildade finnes i flere exemplar i samlingen, originalet till fig 33 är ensamt i sitt slag.

Som vi nyss sågo, visa några af de i samlingen befintliga yxorna en öfverraskande likhet med vissa yxor från den nordiska bronsåldern. Äfven till de senast nämnda öppna armringarna

Fig. 31. Armring af messing, spiralrefflad. Från öfre Kongo. 2/3.

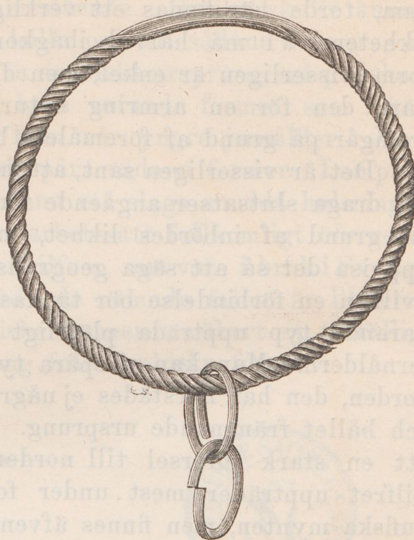

Fig. 32. Armring af jern, spiralrefflad. Från öfre Kongo. 2/3.

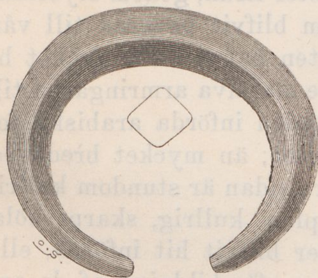

Fig. 33. Armring af koppar. Inköpt i Equateurville. 2/3.

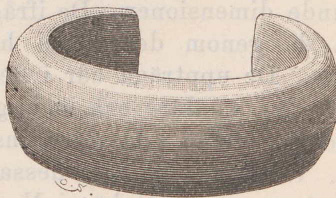

Fig. 34. Armring af koppar. Inköpt i Equateurville. 2/3.

träffa vi motsvarigheter bland lemningarna från vår hednatid, dock ej från dennas tidigare skeden, utan från dess senare del, från slutet af jernåldern. Bland fynden från denna tid träffar man ej sällan massiva armringar af silfver, som till formen nära öfverensstämma med den större af de afbildade. Statens histo-

riska museum eger äfven några silfverarmringar från nämnda tid, som visa stor likhet med den fig. 33 afbildade. De afrikanska ringarna skilja sig från de svenska egentligen endast genom materialet och genom saknaden af ornering. Det är antagligt, att vi här ej hafva att göra med en tillfällig likhet, såsom då fråga var om formen på yxorna. Trots det stora afståndet i tid och rum, torde här finnas ett verkligt samband såsom förklaring på likheten. Vi må härvid ihågkomma, att ifrågavarande ringars form visserligen är enkel, men dock ej sådan, att den kan sägas vara den för en armring naturligaste eller den som sjelfmant framgår på grund af föremålets bestämmelse.

Det är visserligen sant, att man endast med största varsamhet får draga slutsatser angående formers och typers slägtskap *endast* på grund af inbördes likhet, men i föreliggande fall kunna vi uppvisa det så att säga geografiska sambandet eller den väg, på hvilken en förbindelse bör tänkas. De svenska ringarna af ifrågavarande typ uppträda plötsligt i fynden under en viss del af jernåldern. Man kan ej spåra typens uppkomst och utveckling i norden, den har härstädes ej några förutsättningar, utan är af helt och hållet främmande ursprung. Jordfynden från denna tid visa, att en stark införsel till norden af *arabiskt* silfver då egt rum. Silfret uppträder mest under form af prägladt mynt, de s. k. kufiska mynten, men finnes äfven förarbetadt till smycken, ringar, spännen m. m. Detta arabiska silfver, som till största delen härstammade från de af araberna beherskade landen öster och söder om Kaspiska hafvet, kom till norden öster ifrån, genom Ryssland. Att döma af den ansenliga mängd, som blifvit bevarad till våra dagar, måste den arabiska silfverimporten hafva haft mycket betydande dimensioner. De ifrågavarande massiva armringarna tillhöra de genom densamma hit till Norden införda arabiska formerna. De uppträda här i flere varieteter; än mycket breda och grofva, än smalare och smidigare; yttre sidan är stundom kullrig, stundom indelad i fasetter, insidan är plan, kullrig, skarpt kölad o. s. v. Huruvida alla dessa varieteter blifvit hit införda, eller om några uppstått här i Norden genom efterbildning af de arabiska formerna, torde ännu ej vara fullt utredt. Ett är emellertid säkert: typen har arabiskt ursprung.

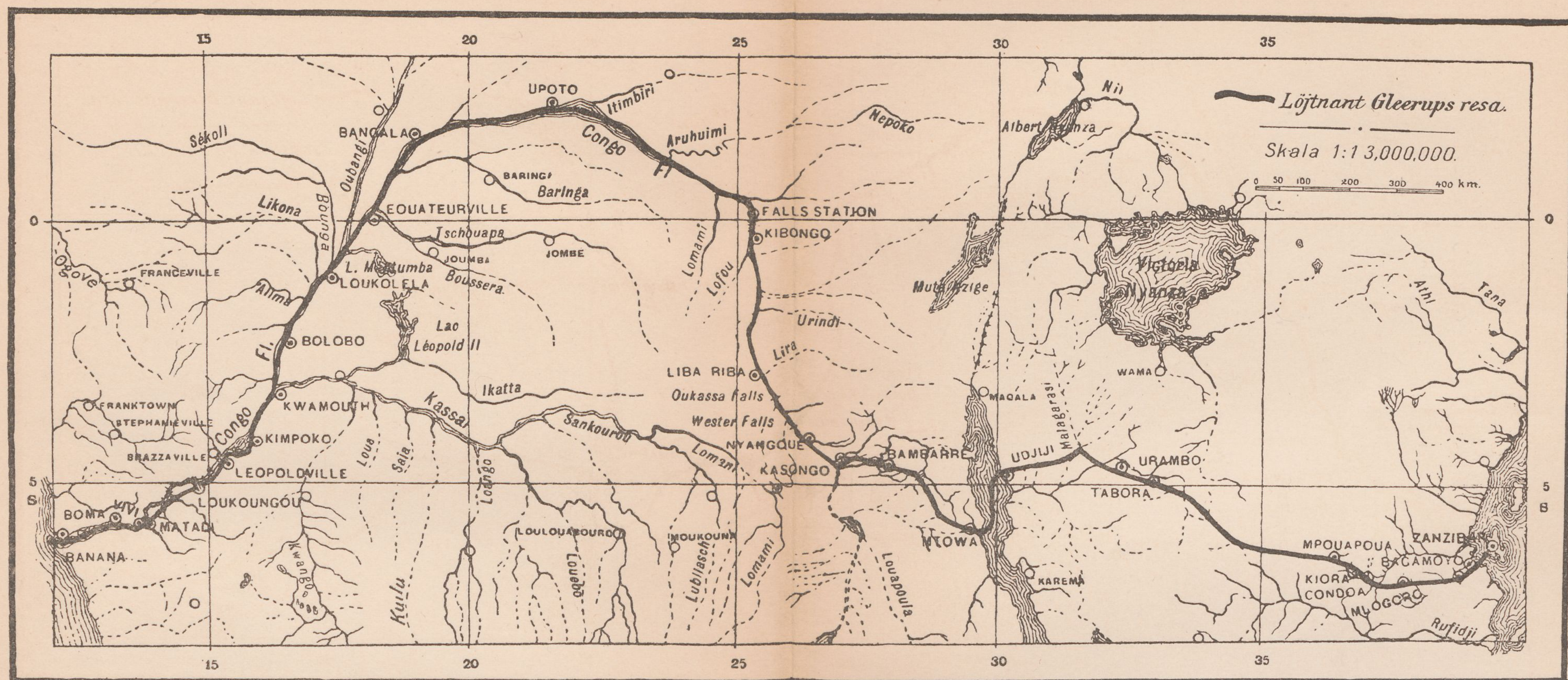
Att å andra sidan arabiska former och typer hafva från de af araberna beherskade landen spridt sig vidt omkring i Afrika kan ej förefalla oväntadt, ehuru man visserligen må finna den seghet förunderlig, hvarmed dessa former bibehållit sig från det arabiska inflytandets dagar till vår tid. Utan tvifvel hafva vi

derför rätt att, oaktadt den omkring tusenåriga skilnaden i tid, betrakta de svenska ringarna från vår hednatids senare skede och de ännu i våra dagar vid Kongo i bruk varande ringarna såsom beslägtade former, med gemensam rot i en och samma kultur.

Detta exempel på, huru typer kunna utbreda sig öfver ofantliga områden och med hvilken lifskraft de kunna fortlefva genom århundraden, är ingalunda ensamtstående. Dylika skulle kunna anföras i mängd. För att blott hålla oss till sådana former, som i likhet med de nyss nämnda hafva arabiskt ursprung, må påpekas, att man i Indien träffar ännu i bruk varande former, som i hög grad påminna om motsvarande från vår yngre jernålder. Ja, i ännu aflägsnare trakter kunna vi spåra sådana former. Lampunstammen på Sumatra begagnar ännu ett slags snodda halsringar af silfver, hvilka så till form som arbetssätt fullkomligt öfverensstämma med dylika halsringar af silfver, som voro i bruk i Sverige under ofvan nämnda tid. I båda de nämnda fallen är likheten mellan de svenska och de asiatiska formerna säkert ej tillfällig. Den beror på gemensamt ursprung från arabiska former.

Innehåll.

KARTA ÖFVER EQVATORIAL-AFRIKA.

Efter Le Mouvement Géographique.

